

קונטרס

מלחמה אתחלתא דגאולה

ושואלים: ומה ראו לומר ברכת "גאולה" ככרכה שביעית במספר? אמר רבא: מתוך שמסורת בידינו שעתידין ישראל ליגאל בשנה השביעית (השמיטה) לפיכך קבעוה בשביעית. ושואלים: והא [והרי] אמר מר [החכם]: בשנה הששית לשנות השמיטה של ימות המשיח ישמעו קולות, בשנה השביעית יהיו מלחמות, ובמוצאי שביעית משיח בן דוד בא, הרי שלא תהיה הגאולה בשביעית אלא לאחריה! ומשיבים: בכל זאת מלחמה זו נמי [גם כן] אתחלתא [התחלת] הגאולה היא ולכן שייך לומר שהגאולה בשביעית.

(מגילה יז. ע"ב)

מאורעות הזמן

המבט הפנימי
מבעל בלבי משכן אבנה

נשמח לקבל הערות והארות,
וכן תוספות קצרות על
הקונטרס, על מנת לתקן
ולהוסיף במהדורה הבאה
בע"ה.

כמו כן, המעוניין לסייע להגיה
את הקונטרס כל שבוע לפני
צאתו, יפנה למערכת.

להאזנה לשיעור
בקול הלשון

073-295-1245 ישראל
USA 605-313-6660

ומקיישים: כוכבית [*]
סולמית [#] -<
[מספר שיעור] -<
סולמית [#]

© כל הזכויות שמורות

מידי שבוע יוצא לאור קונטרס
'אאלפך חכמה',
שכל שבוע עוסק בתיבה אחרת.
המעוניין להצטרף לרשימת התפוצה
(דרך המייל/פקס)
ישלח בקשה במייל
bilvavi231@gmail.com
מדרכי הקדושה עדיף לשלוח בקשה
דרך הפקס
03-5480529

ללקיחת חלק בהוצאות
הגדולות של הדפסת הספרים
לזיכוי הרבים, ניתן לצור קשר
עם מערכת
'בלבבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
פקס: 03-5480529
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

א	שורש מְלַחֵם - מְשִׁיחַ
ב	מְלַחֵם ה'
ג	קול מְלַחֵם
ה	סֵפֶר מְלַחֵם ה'
ז	מְלַחֵם עֲמֵלִיק
	עֲמִיּוֹד הָעֲנָן - נֶלְחַם לְיִשְׂרָאֵל
יד	חֲצֵצְרוֹת בְּמְלַחֵם
	יח לְחֵם סִיחֵן וּמוֹאָב
	כ מְלַחֵם עֹגֵם - גֹּגֵם
כד	בְּלֵעִים - מְלַחֵם בִּפְהַ
כז	שׁוֹתְפוֹת בְּמְלַחֵם
לא	נִיצְחוֹן בְּמְלַחֵם בְּדֶרֶךְ טֹבַע וּבְדֶרֶךְ נֶס
לד	רוּךְ לִבָּב וּגְבוּרָה בְּמְלַחֵם - שְׁלוֹה נִפְשִׁית
לז	שְׁלוֹם בְּשַׁעַת מְלַחֵם
מ	מְלַחֵם - הַשְׁחָתָה
מב	אִשֶּׁת יִפְתִּיתָר - מְלַחֵם בְּזוּהָמָא
מה	שׁוֹרֵשׁ מְלַחֵם - בֶּלְחָם הַנֶּאֱכָל וּבָאוֹת בְּרִית קוֹדֵשׁ
	מז מְלַחֵם עַל יְדֵי מְלָךְ
	מט אִישׁ מְלַחֵם
נא	בֵּית הַלְּחָמִים: תִּיקוֹן לַחֵם - מִלְחָמָה
נג	אוֹפֵן חִלּוּקַת שְׁלָל הַמְּלַחֵם
נו	נוֹפְלִים וּמֵתִים בְּמְלַחֵם
נט	שְׁאֵלוֹת וְתִשׁוּבוֹת

שורש מִלְחָמָה – מְשִׁיחַ

פעם ראשונה שמצינו בתורה מלחמה, הוא במלחמת המלכים, ארבעה עם חמשה כמ"ש (בראשית, יד) "ויהי בימי אמרפל מלך שנער וג'ו, עשו מלחמה את ברע מלך סדום".

ובמלחמה זו נשבה לוט, וניצול ע"י אברהם, שממנו יצא משיח, והרי שהושרש במלחמה זו גילוי ניצוץ של המשיח. ובעומק שורש כל המלחמה היה על אורו של משיח שהיה גנוז שם בסדום.

וכתב הרבינו בחיי (שם) וז"ל, ארבעה מלכים עשו מלחמה עם החמשה, ונצחו הארבע, ואברהם אבינו ניצח את הארבעה והתגבר עליהם עכ"ל.

ועומק הדבר שהיו "ארבעה" מלכים דייקא, אמרו חז"ל (ב"ר מב, ד) ארבעה מלכים אלו כנגד ארבע מלכויות, שעתידין להשתעבד בישראל. וכתב הרבינו בחיי (שם) וז"ל והכוונה במדרש הזה, כי כשם שהתגבר אברהם על ארבעה מלכים אלו וניצח אותם ונפלו בידו, כן לעת"ל עתידים ארבע מלכויות שיפלו ביד זרעו, וזרעו ינצחום, עכ"ל.

ושורש ארבעת המלכים, כנגד ד' מלכויות כנ"ל, נודע שהוא כנגד ד' אותיות הוי"ה; בבל – כנגד יוד' של הוי"ה, מדי – כנגד הי' של הוי"ה, יון – כנגד וו' של הוי"ה, אדום כנגד הה' אחרונה של הוי"ה. וכנגדם ה' מלכים, שנוסף בהם מלך כנגד קוצו של יוד', שהוא בחינת משיח. וזהו שתחלה נשבה לוט, והיינו שגברו ארבעת המלכים על החמשה, שגברו על קוצו של יוד', ובא אברהם והוציא ניצוץ משיח שהוא כנגד קוצו של יוד', כנודע.

והבן מאוד שכל המלחמות שישנם בעולם, הם על אור משיח, והבן שעצם המלחמה על אור משיח, עיי"ז מתגלה התנוצצות אורו של משיח בכל מלחמה.

ולכן אמרו (מגילה יז): מלחמה – אתחלתא דגאולה. וזה נאמר בכל מלחמה, אולם בעיקר במלחמה אחרונה, שנלחמים על ה' ועל משיחו. כמ"ש (תהלים ב, ב) "יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו".

ועיקר המלחמה הוא ע"י משיח בן יוסף (ע' סוכה נב. ווה"ק ח"ג קצב): בבחינת משיח מלחמה – משוח מלחמה, והבן. אולם המלחמה על משיח בן דוד, והבן.

וכתב באמרי נעם (חקת) וז"ל, מותר להתגרות ברשעים בעוה"ז (ברכות ז: ר"ת; מלב, והשם הזה יוצא מן השם יכ"ש, שהוא "יְחֻדְדָּהּ כְּבֵבֶת שְׁמֶרֶם" (ר"ת; יכ"ש) [שאלה: מה למעשה אומרים לנו שמות אלו? תשובה: מלב – לעשות הכל מעומק הלב. יכ"ש, יחודך

כבבת שמרם - כאשר עושים הכל מן הלב דבקים ביחודו, וזהו כח השמירה להינצל מכל רע. [והשם יכ"ש בא'ת ב'ש הוא מלב וכו'. וזה השם במילואו מ'ם למ'ד ב'ת, עולה תקס"ו, מספר משיח בן יוסף, כי הוא יהיה משוח מלחמה, להכות הרשעים ולהתגרות במ בכח זה השם מל"ב. אמנם צריך הוא לשמירה שלא יהרג, כמו שהתפלל עליו דוד ע"ה, "חיים שאל ממך", כמ"ש חז"ל בסוכה, וזהו "חודך כבבת שְמֵרָם", רומז על משיח בן דוד, העולה 'כבבת', שהוא השומר של משיח בן יוסף עכ"ל

והבן שמשיח בן יוסף נלחם על משיח בן דוד, ומשיח בן דוד שומר על משיח בן יוסף, וזה ע"י קוצו של יו"ד, בחינת שער הנו"ן דקדושה.

מִלְחָמַת ה'

כתיב (שמות א, י - יא)

"הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ, וישימו עליו שרי מיסים למען ענתו בסבלתם וג"ו"

והרי שטעם המלחמה, גרם תוספת שיעבוד במצרים. וכן המלחמה גרמה תוספת עיכוב ביציאת מצרים בשלמות, כמ"ש (שם, יג, יז) "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה". ועי"ז נתארך דרכם ביציאת מצרים (ועיין מכילתא שם). ובאמת נעשה מלחמה בין מצרים לישראל, ושם (יד, יד) כתוב "ה' ילחם לכם ואתם תחרשו", וכן היה בפועל, וכמ"ש (שם, טו, ג) "ה' איש מלחמה".

והרי שמי שנלחם במצרים אינם בנ"י אלא הקב"ה, והבן שכיון ששורש המלחמה כמו שנתבאר לעיל^א, הוא מלחמה על 'משיחו', לכן זהו מלחמה על ה' ועל משיחו, שמשיח כל הויתו גילוי אלוקות בעולם.

וכן כתיב (דברים א, ל) "ה' אלקיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם". ואמרו (ע"ז ב:) מלחמות - אני עשיתי, שנאמר "ה' איש מלחמה". וכן כתיב (דברים ג, כב, כ, ד).

ועיקר כח זה נגלה בעמלק, כמ"ש (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר". ואף שיש מצוה למחות זרעו של עמלק ע"י ישראל, מ"מ בעמלק נגלה ביותר שעיקר המלחמה הוא ע"י ית"ש, מלחמה לה' בעמלק.

והנ"ל אינו רק במלחמת עמלק אלא כן הוא בכל המלחמות, אלא שבמלחמת

עמלק נגלה ביותר. ואי אפשר לנו להשלים המלחמה עמו להכרית כל זרעו וזכרו, אלא רק הוא ית"ש ישלים זאת. ובדקות עמלק ראש לכל האומות, "ראשית גוים עמלק" ולכן כל מלחמה בכל אומה, היא ענף ממלחמת עמלק.

ולכך כיון שבמלחמת עמלק נאמר, "מלחמה לה' בעמלק", כן הוא בפנימיות בכל מלחמה כי היא ענף של מלחמת עמלק כמו שנתבאר. (ועיין שפת אמת כי תשא תרמ"ב).

ובעומק כל מלחמה היא כנגד ה' וכמ"ש (שמואל א; כה, כח) "כי מלחמות ה' אדני נלחם". וה' הוא שנלחם, וכמ"ש (ישעיה מב, יג) "ה' כגבור יצא כאיש מלחמות" וג"ו.

ובעומק, כל הבריאה כולה נלחמת נגד השי"ת, כמ"ש (תהלים קמ, ג) "כל יום יגורו מלחמות". והיינו כי כל הבריאה סותרת לתפיסת 'אין עוד מלבדו' כי הם מלבדו, ולכן עצם הויתם סותרת ונלחמת בו ית"ש, באין עוד מלבדו. ולכן "מלחמות אני עשיתי", והיינו שהוא ית"ש נלחם לגלות שאין עוד מלבדו.

וזהו נקרא ספר מלחמות ה', כמ"ש (במדבר חקת כא, יד) "על כן יאמר בספר מלחמות ה'", וזהו ספר תורה, מלחמתה של תורה, כמ"ש (ספרי, האוינו שכא) עושי מלחמה, שהיו נושאים ונותנים במלחמתה של תורה, שנאמר "על כן יאמר בספר מלחמות ה'". ובפנימיות התורה נגלה שאין עוד מלבדו.

קול מִלְחָמָה

כתיב (שמות לב, יז - יח)

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל הָעָם בְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בְּמַחְנֵה:

וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שְׁמָע: וַאֲמָרוּ (שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מא).

אמר לו יהושע קול מלחמה במחנה א"ל משה אין קול ענות גבורה והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, אין קול ענות חלושה, ויחלוש יהושע, מהו קול ענות אנכי שומע, קול חירופין וגידופין אני שומע.

ונתבאר לעיל², ששורש כל המלחמות הם נגד השי"י, וכאן מתגלה בברור, כמ"ש (זוה"ק, בלק ר:): על עדות שקר בגין דסהידו ישראל שקר ואמרו (שמות לב) אלה אלהיך ישראל בקל תקיף דכתיב (שם) קול מלחמה במחנה. וכמ"ש (שמות רבה דלעיל) קול חירופין וגידופין.

מלחמה - אתחלתא דגאולה

ואמרו (תלמוד ירושלמי תענית פ"ד ה"ה) ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שומע. א"ר יסא קול קילוס עכו"ם אנכי שומע.

אולם פשוטם של דברים, קול מלחמה, כי דרך המלחמה שיש בה קולות, וכמו שביאר ברוקה (סידור רוקה [כז] אשרי) וז"ל קול מלחמה, שהרי כתוב (במדבר י, ט כי תבוא במלחמה והרעותם בחצוצרות עכ"ל. (ועין משך חכמה (שמות לב, יז) שביאר שיהושע סבר ששוב בא עמלק להילחם בישראל, ולכך השמיעו קולות של מלחמה.

והנה כתיב (ירמיהו ג, כב) קול מלחמה בארץ ושבר גדול: וכן נגלה כאן, "קול מלחמה אנכי שומע", ותולדתה, שבירת הלוחות - "שבר גדול". וכן על גאולה אחרונה אמרו (סנהדרין צז).

בשית - קולות, בשביעית - מלחמות. במוצאי שביעית - בן דוד בא.

ופירש רש"י וז"ל, בששית קולות - יצאו קולות שבן דוד בא. לישנא אחרינא, קולות מתקיעת שופר, שנאמר יתקע בשופר גדול (ישעיה כז, יג) עכ"ל.

וביאור הדברים, שבקולות הללו גנוז מחד קול של קילוס עכו"ם. ויש מלחמה בין הקולות, בין קול של קילוס עכו"ם לקול ה', וז"ש בשישית "קולות" - בלשון רבים, קול לעומת קול. כמו שהיה בהר סיני שתחלה נשמע קול ה', ואח"כ קול קילוס עכו"ם. וחוזר ומתעורר קולות אלו ונלחמים זה בזה, וזהו ראשית המלחמה, מלחמה בקולות, כדרך הלוחמים שמשמעין קולות, קול מהומה ובהלה (ושורשו במה שאדה"ר שמע לקול אשתו, כמ"ש (בראשית ג, יז) "כִּי־שָׁמַעַתְּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ, ואזי (שם פסוק י' ויאמר את־קולךָ שָׁמַעְתִּי בְּגֹן וְאִירָא כִּי־עִירַם אֲנֹכִי וְאַחַבָּא:, קול לעומת קול, והבן.

ומתוך קולות אלו הנלחמים זה בזה, יוצא קול חדש, והוא הקול שבן דוד בא. וקול זה אינו קול של ידיעה בעלמא אלא קול לשוב בתשובה. והיינו לשמוע בקולו של הקב"ה. וע"ש כן נקרא משיח, מלשון שיחה, כנודע. שמסיה ומשמיע קולו.

וקול זה נקרא אליהו, שכתוב ביה (מלאכי ג, כד) וְהָשִׁיב לְבַב־אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם.

והיינו שהוא משמיע קולו של משיח, ומהו קולו, "והשיב", לב אבות על בנים על אבות, תשובה שלמה. וכמ"ש בסנהדרין, "עושים תשובה ונגאלים", וזה אליהו, שמבשר על הגאולה, והיינו מבשר לעשות תשובה ואזי נגאל.

ספר מלחמת ה'

(במדבר כא, יד)

”על־כֵּן יֹאמַר בְּסֵפֶר מִלְחַמַּת ה' אֶת־זֶה־בְּכֹסֶפֶה וְאֶת־הַנְּחָלִים אֶרְנוֹן“.

ופרש"י על אתר וז"ל, כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו, יספרו את זהב וג"ו עכ"ל. ולפי פירושו מדוקדק היטב "יאמר", ולא כתוב "יכתב".^ג

אולם באבן עזרא (שם) כתב, וז"ל ספר היה בפני עצמו, ושם כתוב מלחמות ה' בעבור יראיו, ויתכן שהיה מימות אברהם, כי ספרים רבים אבדו, ואינם נמצאים אצלנו, כדברי נתן ועדו ודברי הימים למלכי ישראל, ושירות שלמה ומשלו עכ"ל. ועין עוד בדבריו על הכתוב (שמות יז, יד) "כתב זאת זכרון בספר".

והרמב"ן (שם) כתב, וז"ל ודרך הפשט בספר מלחמות ה', שהיו בדורות ההם אנשים חכמים כותבים ספר המלחמות הגדולות, כי כן בכל הדורות, ובעלי הספרים היו נקראים מושלים, שנושאים בהם משלים ומילצות". והנצחונות הנפלאים בעיניהם, מיחסים המלחמות ההם לה', כי לו המה באמת עכ"ל.^ו

ובמושב זקנים (שם) כתב, וז"ל פירש הרי"ח, זהו ספר ואלה הדברים, שיש בו מלחמות ונצחונות של ישראל, כגון (דברים, ב, יב) "וּבְשִׁעִיר יִשְׁכְּנוּ הַחֲרִים לְפָנֵינוּ וּבְגִי עֵשׂוֹן יִירָשׁוּם וּג'ו", וכן (שם, שם, כג) "כְּפִתְרֵים הַיְצָאִים מִכְּפֹתֵר הַשְּׂמִידָם וּג'ו"

עוד כתב (שם), ד"א "בספר מלחמות ה'", דורשת הגמרא (קידושין ל: על סיפא דקרא "אֶת־זֶה־בְּכֹסֶפֶה") אלו שני ת"ח שנושאים ונותנים בדברי תורה ומתלחמים זה בזה על 'ספר' עכ"ל. וזהו תורת בבל, שהיא מקל חובלים, דלא כתורת א"י, שהיא מקל נועם. ועין מו"ק (כה:): וברש"י שם, ד"ה ספר מלחמות". ובבן יהודיע שם.

^ג עין בהכתב והקבלה (דברים כד, א) וז"ל וכן יאמר בספר מלחמות ה' פי' כאשר יספרו אנשים ספורי מלחמת ה' והנסים שנראו בהם (ע"ש רש"י), כי אם הי' מלת בספר שם לאותו דבר שכותבין עליו לא יצדק מלת יאמר כ"א מליצת כתיבה וכ"ו ע"ש.

^ד וז"ל ואיננו אתנו כאשר אין לנו ספר הישר, ומדרש עדו, ודברי הימים למלכי ישראל, וספרי שלמה. ע"ש

^ה וכן ספר תורה נקרא 'משל', כמ"ש (שמואל א פרק כד פסוק יג) "כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מֹשֶׁל הַקְּדֹמָי וּג'ו" ופרש"י (שם), וז"ל משל הקדמוני של עולם, התורה שהיא משלו של הקב"ה. עכ"ל.

^ו ועין באברבנאל (במדבר כא, י), ועין שו"ע או"ח שי"ז סי' ז. ובנושאי כלים שם.

^ז גמרא (סנהדרין כד.) אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים, נועם – אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שמנעימין זה לזה בהלכה. חובלים – אלו תלמידי חכמים שבבבל, שמחבלים זה לזה בהלכה.

^ח וז"ל רש"י (שם) ספר מלחמות – ספר תורה, לישראל אחרינא: שנלחם רבה ורב המנונא, ונתור ככי דהווא טייעא.

ובספר בית יצחק על אתר כתב (בשם מו"ה ר' אריה לייב מבילירטוק) וז"ל הספר הזה (שמות) נקרא ספר מלחמות ה', משום דכתיב בו (שמות יד, יד) "ה' יִלָּחֶם לְכֶם וְאַתֶּם תַּחַרְשׁוּן", ובסוף בשלח (יז, טז) כתיב ג"כ "מִלְחָמָה לְה' בְּעַמְלֶק וּגְו", ובמעשה העגל היה ג"כ ענין מלחמה בעבור כבוד השם, דכתיב (במדבר לב, כו) "וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה בַּשַּׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לְה' אֵלָי וּגְו" (שם, כח) "וַיִּפֹּל מִן־הָעַם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלִשִׁת אֲלָפֵי אִישׁ". לזאת נקרא הספר הזה ספר מלחמות ה', עכ"ל. עיי"ש. ועין ספר שערי תשובה לר"י אבוחצירא, שכתב וז"ל דלפרשת האזינו קרא ספר מלחמות ה', משום שהיא תוכחות ומלחמות ה' עם ישראל, אם לא יקיימו דברי התורה עכ"ל)

ובאמת בכל ה' ספרים כתוב מלחמות ה', בכולם חוץ מספר ויקרא שהוא ספר הקורבנות שמביא שלום. שהיפך המלחמה שלום, והשלום תיקון המלחמה. וכלשון רש"י (קידושין ל: ד"ה את והב בסופה) וז"ל הכי דריש לה ספר מלחמות מלחמה שעל ידי ספר, אהבה יש בסופה. עכ"ל. אהבה ושלום.

ועין זוה"ק (ח"ב נו.) שאמרו, וכי ספר מלחמות ה' אן הוא, אלא הכי אתערו חברייא כל מאן דאגח קרבא באורייתא זכי לאסגאה שלמא בסוף מלוי. והרי שנעשה אהבה ושלום.

ובעומק כל המלחמות שורשם בספר, בתורה. ויתר על כן כתב המגלה עמוקות (חקת ד"ה על כן) וז"ל, שהארון הוא תורה שבע"פ, היה מכה אותם וכ"ו, ז"ש על כן יאמר בספר מלחמות ה', ר"ל שאלו המלחמות הכל באו מן 'ספר ה' עכ"ל. ועין אלשיך על אתר^ט. ופרי צדיק, חנוכה אות כה" וחקת אות טו"א.

ומלחמה אחרונה כוללת בקרבה את כל המלחמות שהיו בכל ימות עולם, ויכתבו כולם בספר מלחמות ה', ומלחמה אחרונה תחתום את הספר, והחתימה כוללת את הכליב!

ונצרך להלחם בה ע"י 'ספר', הינו תורה. ויתר על כן ע"י הארון, אור - ו, שער הנו"ן דקדושה, למעלה ממ"ט הנלחמים זה בזה.

^ט וז"ל, על כן יאמר כי בספר הוא ספר התורה, נעשית מלחמות ה'. כי הארון עשה מלחמה זו. ע"ש

^י וז"ל, ועל דרך הדרש נדרש על תורה שבעל פה וזהו מלחמות ה' שעל ידי ספר. ע"ש
^{יא} וז"ל, וכמו כן בתורה שבעל פה יש ימינא ושמאלא ארבעים ותשע פנים טהור וארבעים ותשע פנים טמא ומוזה נעשה המחלוקת ומלחמה שעל ידי ספר. ע"ש
^{יב} על דרך לשון הגמרא (ברכות דף יב.) "הכל הולך אחר החתום".

^{יג} כדברי הפרי צדיק (חקת אות טו)

מִלְחַמַּת עֶמְלָק

כתוב (במדבר כא, א) וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי מִלְחַמַּת עֶרְדֹּן יֵשֵׁב הַנֶּגֶב פִּי בַּאֲ יִשְׂרָאֵל דָּרָךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי:

וכתב רש"י (שם) יֵשֵׁב הַנֶּגֶב - זה עמלק, שנאמר (במדבר יג, כט) עמלק יושב בארץ הנגב. ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, וכ"ו:

וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי - אינה אלא שפחה אחת: ופירש השפתי חכמים (שם) וז"ל השבי ששבו פה אינו אלא השבי ששבו ישראל מהם עכ"ל^ט.

וכתב רש"י (שם) וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי - שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו', כדאיתא בר"ה (דף ג.ט). ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל, מזומן בכל עת לפורענות: והיינו מזומן בכל עת למלחמה, ומהותו מלחמה^י.

ונקרא כְּנַעֲנִי כמ"ש רש"י (שם) מחז"ל^י ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען עכ"ל^ט. והיינו שצריך עצמו לכנען, והבן שאינו רק לשון כפשוטו, אלא צרוף לכנען.

וכתב הרמב"ם (מלכים פ"ה, ה'א) וז"ל ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם עכ"ל.

והבן שבמלחמה זו היה (מעין) כל ג' הללו. שבעה עמים - כי נדמו להם לכנען מחמת

^{יד} (ה.ה.) ועין במדבר רבה (חקת) וז"ל, דָּרָךְ הָאֲתָרִים, התייר הגדול שתר להם את הדרך שנאמר (במדבר י) וארון ברית ה' נוסע לפניהם וילחם בישראל. וע"פ המתבאר לעיל (המבט הפנימי 004) המלחמה כאן הייתה מכוחו של אור - נ. וכן כידוע 'אהרן' קרוב ל'ארוך', וכאשר "שמע שמת אהרן", כדלהלן.

^{טו} ועין גיטין לח. וז"ל עובד כוכבים (שקונה) ישראל (פרש"י וז"ל כגון עבד זה דשייך במצות עכ"ל מנלן, דכתיב: וישב ממנו שבי. עכ"ל. וע"ש פני יהושע (שם) וז"ל ואי משום דמשני הש"ס דיליף מוישב ממנו שבי התם נמי כבר פרש"י ז"ל בפירוש החומש דהאי שבי אינו אלא שפחה אחת וא"כ כל הסוגיא דהכא איירי מקנין העובד כוכבים בעבד כנעני ע"ש. וע"ע במהר"ם שיף שם, ודברי יהונתן (חקת).

^{טז} וז"ל הגמ': וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי מִלְחַמַּת עֶרְדֹּן, מה שמועה שמע - שמע שמת אהרן, ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל.

^{יז} ועין ר' עובדיה מברטנורא (על רש"י שם) שהרי עמלק מעולם רצועת מרדות לישראל ואין לך אומה ולשון שמתחלת בעצמה לקפוץ ולהלחם בישראל אלא עמלק. ע"ש

^{יח} (מדרש אגדה חקת)

^{יט} עין אבן עזרא (במדבר כא, א) וז"ל וַיִּשְׁמָע הַכְּנַעֲנִי מִלְחַמַּת עֶרְדֹּן - אמרו הקדמונים שהוא סיחון, ונקרא הכנעני כי כל אמורי - כנעני. ע"ש. ועין מדרש תנחומא (חקת) "וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל". עמלק היה, למה קראו כנעני, לפני שנאסרו ישראל להלחם עם בני עשו, שנאמר בהם "אַל-תִּתְגַּדְּרוּ לָם" (דברים ב ה), כשבא עמלק ונתגרה בם פעם ושתיים, אמר להם הקדוש ברוך הוא אין זה אסור כבני עשו, אלא הרי הם ככנעניים.

מלחמה - אתחלתא דגאולה

הלשון. מלחמת עמלק - כי היו עמלק. עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם, והכא עמלק בא אליהם.

והנה עמלק בא להלחם בישראל ג' פעמים וי"א ב' פעמים. וז"ל הזוה"ק (ח"ב דף מד. אמר ר' יהודה תרי זמני אגח קרבא עמלק בישראל חד הכא, וחד דכתיב (במדבר יד) וירד העמלקי והכנעני וגו' (שמות יז, ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידם עכ"ל. והכא (במדבר כא, א) לשיטות שהוא עמלק.

ובזה נעשה חזקה של מלחמה של עמלק עם ישראל.

וכל זמן שהיו עננים, עיקר אחיזת עמלק, במי שפלטו הענן, 'ויזנב בך' כ' מכת זנב^{כא}, שאלו שפלטם הענן הם בבחינת 'זנב'^{כב}, אולם כאשר מת אהרן וסרו העננים, סר הכח המגן^{כג} מפני עמלק ובא להלחם עם "כל" ישראל.

ובעומק יותר, כל זמן שהיו עננים מכח אהרן שמדתו שלום כמ"שיי "אוהב שלום ורודף שלום", אזי כל היותו סותר את עמלק, שכל היותו של עמלק מלחמה, כנ"ל. אולם כאשר מת אהרן, וסר כח השלום, נמצא ונגלה מיד כחו של עמלק שמהותו מלחמה^{כד}. ולכך במלחמה זו בא על כולם, על "השלם", היפך שלום.

אולם אף שמלחמה זו עם עמלק היתה מלחמה על כלל ישראל כולו, על 'השלם', כי נסתלק השלום, מ"מ כתיב 'וישפ ממונו שבי', ואולם אינו שבי ממש, אלא שפחה אחת ששבו ישראל מהם, וחזרו ולקחו עמלק.^{כה}

והיינו שעמלק לא הצליח; לא בכלל ישראל, ולא באלו שהם בבחינת 'זנב'. אלא אך ורק

^כ (במדבר כה, יח)

^{כא} לשון פסיקתא דרב כהנא (פיסקא ג) "ויזנב בך" (דברים כה, יח), היכה אותך מכת זנב.

^{כב} עין ספרי (דברים פרשת כי תצא פיסקא רצו) "ויזנב בך כל הנחשלים אחריו", מלמד שלא היה הורג בהם אלא בני אדם שנמשכו מדרכי מקום ונחשלו מתחת כנפי הענן.

^{כג} וז"ל תרגום ירושלמי (במדבר פרשת חקת פרק כא פסוק א) מית אהרן גברא חסידא די בכותיה הוון ענני דיקרא מגינין על ישראל. עכ"ל

^{כד} (משנה אבות א, יב) הלל ושמיאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום וכ"ו:

^{כה} ועין שפת אמת (חקת שנה תרנ"ו) וז"ל כשהי' אהרן קיים לא היו צריכין למלחמה כי הוא עמוד השלום. וע"ע (שם תרנ"ד) שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד וסבר שניתן רשות להלחם בישראל. והכוונה שדור המדבר הי' פריסת סוכת שלום עלינו ולא הוצרכו למלחמה. וע"ע (שם תרמ"ז) בפסוק וישמע הכנעני דרשו חז"ל שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד וניתן רשות להלחם כו'. מה שיחסו מלחמות אלו בכחו של אהרן וכ"ו, "בצל ידי כסיתך" הוא בחי' אהרן הכהן וענני הכבוד והוא ליסוד ארץ היינו לקרב ולחבר בחי' ארץ לשמים, וזה הי' עבודת הכהן בקרבנות. (עין מבט הפנימי 004 ששורש הקרבנות הוא - שלום.)

^{כו} מדרש אגדה (חקת) וז"ל לא לקחו מהם אלא שפחה אחת, ומשלחם היתה, שככה נאמר שבי מן השבי היתה עכ"ל. וע"ע רמב"ן (שם)

בשפחה שבויה, והבן מאוד^כ. ועין רע"ב^כ שם שהיא היתה קטנה בת י' שבי ר"ת שפחה בת י'. ועין פרי צדיק (דברים אות ב)^{כט}

והשורש לכך הוא שפחת אברהם 'הגר', שיצא ממצרים ונכנסה לישראל, אולם אח"כ שבה לגילולי אביה^ל. וי"א שחזרה לאברהם, והיא קטורה^ל. כן עתידה שפחה זו לחזור לישראל. כי השתא מתן תורה לא היה בשלמות כי ע"י עמלק "רפו ידיהם מן התורה", ולכך כאשר עלה משה למרום, ושם נאמר בו (תהלים סח, יט) "שבית שבי"י^ל (ע"י שפת אמת חקת תרס"ה), לא היה שביה שלמה וחזר עמלק ולקחו שביה זו, אולם לעת"ל כשיוכרת עמלק תחזור שפחה זו לקדושה^ה.

ובליסטראות של מצרים, עכ"ל^ל. כלומר ששימש עמוד הענן גם במלחמה^ל.

^כ ועין רבי אליהו מזרחי (חקת כא, א) וז"ל הוצרכו רז"ל לפרש כן, משום דקיימא לן: אין ישראל מנוצחים מהאויב, אלא בעת קלקולם לפני המקום וכ"ו, לפיכך פירשו כאן, שלא מצאו בו קלקול, שהשבי ששבו פה אינו אלא השבי ששבו ישראל מהם עכ"ל. וע"ע ברמב"ן (שם).
^{כח} וז"ל (על רש"י חקת כא, א) עוד שמעתי אומרים שרואה דבר זה ממלת שבי שעולה בראשי תיבות שפחה בת י' כלומ' שפחה בת עשר שנים נוטריקון עכ"ל (וע"ע שם בדבריו שהוכיח שרק נשבה שפחה אחת ותו לא).

^{כט} וז"ל וקליפת עמלק בעצם הוא נגד תואר הלך שלא פעל עוד בשום גוון בפועל בהנפש רק התרשלות וקרירות. אמנם אחרי זה כשמת אהרן הכהן שהוא נגד בחינת חכמה שבקדושה אז היה הכח לעמלק להתלבש את עצמו בגוון של סיחון והיינו להכניס הקליפה במוח בחכמות זרים והוא נגד תואר אורח שכבר יש לו איזה שייכות במחשבה שנתפס במוח האדם. ולזה במלחמה הראשונה עמו לא היה לו שום שליטה על נפשות ישראל בפועל. וכאן נאמר וישב ממנו שבי שפחה אחת שיש לה קצת שייכות לקדושת ישראל על ידי חיוב מצוות שלה. וע"ש

^ל (בראשית טז, א) "שִׁפְחָה מִצְרַיִת וְשֵׁמָּה הָגָר"

^{לא} עין רש"י (בראשית כא, יד) וע"ע (שם) ברבי אליהו מזרחי.

^{לב} פרקי דרבי אליעזר (פרק ל) וז"ל לְאַחַר מִיתַתָּהּ שֶׁל שָׂרָה חָזַר אַבְרָהָם וְלָקַח אֶת גְּרוֹשֶׁתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [בראשית כה, א] וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשֵׁמָּה קְטוֹרָה. עכ"ל

^{לג} (ה.ה) ועין שמות רבה (יתרו) וז"ל אמר הקדוש ברוך הוא למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר לקחת מתנות באדם, ואין אדם האמור כאן אלא אברהם, עכ"ל. מבואר שעצם ה'שביה' של משה היה מכוחו של אברהם.

^{לד} וז"ל, וישב ממנו שבי דרשו חז"ל שפחה אחת. דכ' עלית למרום שבית שבי. פי' דבקבלת התורה הוציאו בני"י כל הנ"ק שהיו בתוך האומות וז"ש ה' מסיני בא וזרח משעיר למו כו' אותו החלק והצד אחיזה שיש לע' אומות בתורה. וע"ש

^{לה} ועין בזה"ק (ח"ג דף קצג.) וז"ל אוספו וחסו מה כתיב (במדבר כא) וישמע הכנעני מלך ערד, וכתיב וילחם בישראל וישב ממנו שבי (ועכ"ד) וכל זמנא דישראל תבין לאבוהון דבשמיא אינון נבזבזין (וכלא) יתהדר לגבייהו ואתחפיין ביה ולזמנא דאתי כלא יתהדר דכתיב (דברים ל) ושב ה' אלהיך את שבותך וגו'. עכ"ל

^{לו} ועין בשפתי חכמים (שם, אות ל) שדן בדברי רש"י, האם עמוד הענן או מלאך ה', קיבל את החצים ובליסטראות, ע"ש.

^{לז} ועין במאור ושמש (במדבר פ' בהעלותך) וז"ל נמצא שהנו"ן היא סמיכה לכנסת ישראל בסדר הא"ב הרומז על חסד, וגם הנו"ן היא חרב נוקמת נקם ברית כשהוא בהיפוך אתוון בסדר תשר"ק – שהיא גבורה כנ"ל. ועל דרך זה יבואר הכתוב (שמות יד יט) וַיִּסַּע מִלֶּאֱלֹהִים וְגו' וַיִּסַּע עֲמוּד הָעָנָן

וכן מצינו ברבינו בחיי (שם, שם, כה) וז"ל, ויִסַּר אֶת אֶפְן מִרְפַּבְתָּיו: על דרך הפשט כיון שהשקיף בהם בעמוד אש השורף כל עץ שבכלי מלחמתם ועמוד ענן שהיה מלחלח הקרקע, היו המרכבות נשמטות וסר כחם לגמרי, עכ"ל. ולכך כשנסתלק כח הלוחם - העננים, בא הכנעני להלחם. וכמו שמפורש בדברי חז"ל (ילק"ש, במדבר פ"י, רמז תשכ"ח) וז"ל, ר' שמעון בן יוחאי אומר כי בא ישראל דרך האתרים כיון שמת אהרן אמרו מת אהרן הכהן הגדול שבהם והלך התייר הגדול שלהן ועמוד ענן שהיה עושה להן מלחמה הרי שעה שנלך ונלחם בהם, עכ"ל.

הקב"ה נלחם דרך הענן

וכן אמרו על הקב"ה, (ילק"ש שמות, טו, רמז רמו) וז"ל, כשהוא יוצא למלחמה אינו יוצא אלא יחידי שנאמר ה' איש מלחמה [ט"ו, ג] וכן הוא אומר וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל וכ"ו. ובעומק זו מלחמה של ה' על ידי הענן, כמ"ש במשכיל לדוד (שמות יג, כא) וז"ל, דע"כ צריכת למימר שהקב"ה בכבודו היה מוליך עמוד הענן, כדכתיב, (שמות יג, כא) וְהָיָה הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַיָּרֵךְ עַכ"ל.^ל

פנימיות המלחמה - שלום

וכידוע, ענן שורשו ביסוד המים, וטבע המים שאינם נלחמים, היפך טבע האש שהוא - מלחמה^ל. ולכך באו עננים ע"י אהרן שמדתו שלום^מ. והיינו שהענן

מפניהם ויעמד מאחריהם, רצה לומר הענן רומז להשתי נוגין, דהיינו הנו"ן שהיא סמיכה לכנסת ישראל נוסע מפניהם, ורצה לומר כסדר הא"ב שהוא חסד. והנו"ן השניה שהיא חרב נוקמת הלך לאחוריהם, ורצה לומר בסדר תשר"ק שהוא גבורה לעשות נקמה במצרים, ע"ש.^ל ועין זוה"ק (ח"ב דף נא:) וז"ל ויסע עמוד הענן מפניהם מאן עמוד הענן דא, רבי יוסי אמר דא הוא עננא דאתחזי תדיר עם שכינתא, עכ"ל. ועין מהר"ל (נצח ישראל פרק נד) וז"ל, וענני כבוד היו על ידי אהרן, כבר אמרנו לך כי על ידי אהרן היה החבור של הקדוש ברוך הוא עם ישראל, כמו שתמצא בכל מקום כאשר היה נגלה השכינה בתחתונים - היה על ידי ענני כבוד, ע"ש. ועין במנחם ציון (בשלח) וז"ל כי מה שהיה נקרא הולך הוא משום שהשי"ת בכבודו ובעצמו הוליו לפניהם, ע"ש. וע"ע באריכות ביושר דברי אמת (בשלח, רש"י בד"ה לנחותם הדרך) ^לט כגון (עובדיה א', יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וְגִית יוֹסֵף לְהִבָּה וְגִית עֲשׂוֹ לְקֵשׁ וְדַלְקוּ בָהֶם וְאֶכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְגִית עֲשׂוֹ כִּי ה' דָּבָר". ועוד הרבה בחז"ל.^מ עין בעקידת יצחק (במדבר שער פא), וז"ל ולזה נאמר עליו ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ') כי הנה העם כלו האנשים והנשים והטף הרגישו כי בחסרונו חסר להם ענין השלום מהיות על זה השיעור מהשמירה ולזה ספרו והלילו עליו כלם, ע"ש.^מ ועין מהר"ל (נצח ישראל פרק נד) וז"ל מפני כי כבר התבאר מענין אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום ומקרב את הבריות ביחד (אבות פ"א מ"ב), לכך היה אהרן מקשר את ישראל ומאחדם יחד. וכן בעבודה במשכן ובמזבח, שהוא אחד, אל השם יתברך שהוא אחד, ובזה היה עושה שלום וקשור בין ישראל ובין אביהם שבשמים. וזהו תכלית הקשור והאחדות שהיה על ידי אהרן וכ"ו, ע"ש.

נלחם שיהא 'שלום'. ולא מלחמה כפשוטו^{מב}. והבן מאוד מאוד, שזהו פנימיות המלחמה^{מג}, שלכך במלחמה פותחים תחלה בשלום. ראשית המלחמה שלום, כדברי הרמב"ם הידועים (מלכים פ"ז ה"א) וז"ל, אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, עכ"ל. וכן אחרית המלחמה – שלום. וזה נגלה בפרט במלחמה האחרונה, שאחריתה משיח – שלום^{מד}.

מלחמה מכח ארון ברית ה'

כתב בפנים יפות (במדבר כא, ב) וז"ל בתחילה הולִיך אותם הענן דכתיב (שמות יג, כא) "וְהָיָה הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמֻּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ", אבל כשנסתלק ענן הכבוד הלכו דרך ארון ברית ה' שהלך לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה עכ"ל^{מה}. ואף בארון ברית ה' יש בו כח מלחמה^{מז}, כמו שנתבאר לעיל^{מח} 'אור – ו', מלחמה של שער הנו"ן שהיא המלחמה בעמלק^{מט} בכל דור ודור. ובפרט בדור האחרון, מלחמה מכח הארון.

עמוד העֵנָן נלחם לישראל

נאמר בקרא (במדבר פרק כא פסוק א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ-עָרֹד יֹשֵׁב הַגִּבְעַת כִּי פָא יִשְׂרָאֵל דָּרָךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שְׁבִי: ופירש רש"י על אתר

^{מב} ועין אוצר עדן הגנוז (ח"ד סימן א)
^{מג} ועין בעקידת יצחק (במדבר שער פא) וז"ל, הנה כבר יודיעו בזה שהמלחמה אינה נרצית להם בעבור הדבר אשר הוא לוחם ולא בעבור דבר העושק ונלוז אשר בה כ"א בעבור בקשת הטוב והמנוחה אשר בסוף, ע"ש באריכות.
^{מד} ועין במסכתות קטנות מסכת דרך ארץ (פרק שלום) וז"ל, ר' יוסי הגלילי אומר אף שמו של משיח נקרא שלום, שנאמר (ישעיהו ט, ה) אֲבִיעֵד שֵׁר־ שְׁלוֹם, עכ"ל.
^{מה} יעין בשפתי כהן (במדבר ז, כט) וז"ל שלום בגמטריה זהו משיח עכ"ל.
^{מז} רבי אליהו מזרחי (במדבר כא, א) וז"ל, כששמע הכנעני שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, ואינו נוסע ישראל עכשו אלא אחרי הארון בלבד, שלא נשאר להם מכל אותם שהיו נוסעים עמהם אלא הארון, בא להלחם עמהם, עכ"ל.
^{מח} כמפורש בפסוק (במדבר י, לה) "וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה קוּמְהוּ ה' וַיַּפְצוּ אֲיִיךְ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאִיךְ מִפְּנֵיךְ". וניתן לשמוע את השיעור – 'חנוכה 080 שער הנו"ן תשפ"ב' שמוסבר בארוכה עומק שער הנון שמאיר מכח הארון. (מספר השיעור בקול הלשון #32438857)
^{מט} המבט הפנימי 004 – ספר מלחמות השם.
^{מח} ניתן לשמוע את השיעור – 'פורים 032 ברור ארבע מצוות פורים תשע"ג' שמוסבר מלחמה בהמן (עמלק) מגילוי שער הנו"ן. (מספר השיעור בקול הלשון #1132544)

וז"ל

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי: שְׁמַע שְׁמַת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְקוּ עֲנַנֵי כְבוֹד וְכוּ', כְּדֹאִיתָא בְר"ה (דף ג. ט). וְעַמְלָק מֵעוֹלָם רְצוּעַת מִרְדוֹת לְיִשְׂרָאֵל, מְזוּמָן בְּכָל עֵת לְפֹרְעָנוֹת, עַכ"ל.

הענן שימש גם למלחמה

וז"ל הירושלמי (יומא פ"א, ה"א) מהו דַּרְךְ הָאֲתָרִים כִּי מֵת הַתֵּייר הגדול שהיה תר להם את הדרך, עכ"ל.

והיינו שמת אהרן שבזכותו היו העננים, ועתה שמת נסתלקו העננים. והעננים היו 'תייר גדול' - שתר להם הדרך.

וכמו שמפורש בפסוק (שמות יג, כא) "וְהָיָה הַלַּיְלָה לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וְלַיְלָה".

ויתר על כן מצאנו בקריאת ים סוף, ששימש הענן אף למלחמה, כמ"ש (שם יד, יט - כ) וַיִּסַּע מִלְּאֲךָ הָאֱלֹהִים הַהַלָּךְ לְפָנָי מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הָעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם: וַיָּבֵא בֵּין מַחְנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעָנָן וְהַחֹשֶׁף וַיֵּאָר אֶת־הַלַּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה: בפשטות "וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה", דהיינו לא קרבו וגם לא נלחמו זה עם זה כל הלילה.

אולם מבאר רש"י (שם) וז"ל, "וַיִּלָּךְ מֵאַחֲרֵיהֶם": להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים, עכ"ל. כלומר ששימש עמוד הענן גם במלחמה.¹

וכן מציינו ברבינו בחיי (שם, שם, כה) וז"ל, וַיִּסַּר אֶת אַפְּן מִרְפַּבְתָּיו: על דרך הפשט כיון שהשקיף בהם בעמוד אש השורף כל עץ שבכלי מלחמתם ועמוד ענן שהיה מלחלח הקרקע, היו המרכבות נשמטות וסר כחם לגמרי, עכ"ל.

ולכך כשנסתלק כה הלוחם - העננים, בא הכנעני להלחם. וכמו שמפורש בדברי חז"ל (ילק"ש, במדבר פ"י, רמז תשכ"ח) וז"ל, ר' שמעון בן יוחאי אומר כי בא ישראל דרך האתרים כיון שמת אהרן אמרו מת אהרן הכהן הגדול שבהם והלך

¹ וז"ל הגמרא, תנא: הוא סיחון, הוא ערד, הוא כנען, סיחון - שדומה לסייח במדבר, כנען - על שם מלכותו, ומה שמו - ערד שמו. ועין תוס' (שם) וז"ל במדרש אמרינן דהיינו עמלק ע"ש, אולם עין ברבינו בחיי (חקת כא, א) וז"ל וי"א שהוא סיחון מלך האמורי, ונקרא כנעני כי כל אמורי כנעני, עכ"ל.

² ועין בשפתי חכמים (שם, אות ל) שדן בדברי רש"י, האם עמוד הענן או מלאך ה', קיבל את החצים ובליסטראות, ע"ש.

³ ועין במאור ושמש (במדבר פ' בהעלותך) וז"ל נמצא שהנו"ן היא סמיכה לכנסת ישראל בסדר הא"ב הרומו על חסד, וגם הנו"ן היא חרב נוקמת נקם ברית כשהוא בהיפוך אתוון בסדר תשר"ק - שהיא גבורה כנ"ל. ועל דרך זה יבואר הכתוב (שמות יד יט) וַיִּסַּע מִלְּאֲךָ הָאֱלֹהִים וְגו' וַיִּסַּע עַמּוּד הָעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם, רצה לומר הענן רומז להשתי נונין, דהיינו הנו"ן שהיא סמיכה לכנסת ישראל נוסע מפניהם, ורצה לומר כסדר הא"ב שהוא חסד. והנו"ן השניה שהיא חרב נוקמת הלך לאחוריהם, ורצה לומר בסדר תשר"ק שהוא גבורה לעשות נקמה במצרים, ע"ש.

התייר הגדול שלהן ועמוד ענן שהיה עושה להן מלחמה הרי שעה שנלך ונלחם בהם, עכ"ל.

הקב"ה נלחם דרך הענן

וכן אמרו על הקב"ה, (ילק"ש שמות, טו, רמז רמו) וז"ל, כשהוא יוצא למלחמה אינו יוצא אלא יחידי שנאמר ה' איש מלחמה [ט"ו, ג] וכן הוא אומר וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל וכ"ו.

ובעומק זו מלחמה של ה' על ידי הענן, כמ"ש במשכיל לדוד (שמות יג, כא) וז"ל, דע"כ צריכת למימר שהקב"ה בכבודו היה מוליך עמוד הענן, כדכתיב, (שמות יג, כא) 'וה' הִלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ עַכ"ל.¹¹

פנימיות המלחמה – שלום

וכידוע, ענן שורשו ביסוד המים, וטבע המים שאינם נלחמים, היפך טבע האש שהוא – מלחמה.¹² ולכך באו עננים ע"י אהרן שמדתו שלום.¹³ והיינו שהענן נלחם שיהא 'שלום'. ולא מלחמה כפשוטו.¹⁴

והבן מאוד מאוד, שזהו פנימיות המלחמה,¹⁵ שלכך במלחמה פותחים תחלה בשלום.

ראשית המלחמה שלום, כדברי הרמב"ם הידועים (מלכים פ"ו ה"א) וז"ל, אין עושיין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, עכ"ל.

וכן אחרית המלחמה – שלום. וזה נגלה בפרט במלחמה האחרונה, שאחריתה

¹¹ ועין זוה"ק (ה"ב דף נא): וז"ל ויסע עמוד הענן מפניהם מאן עמוד הענן דא, רבי יוסי אמר דא הוא עננא דאתחזי תדיר עם שכינתא, עכ"ל. ועין מהר"ל (נצח ישראל פרק נד) וז"ל, וענני כבוד היו על ידי אהרן, כבר אמרנו לך כי על ידי אהרן היה החבור של הקדוש ברוך הוא עם ישראל, כמו שתמצא בכל מקום כאשר היה נגלה השכינה בתחתונים – היה על ידי ענני כבוד, ע"ש.

¹² ועין במנחם ציון (בשלח) וז"ל כי מה שהיה נקרא הולך הוא משום שהשי"ת בכבודו ובעצמו הוליו לפניהם, ע"ש. וע"ע באריכות ביושר דברי אמת (בשלח, רש"י בד"ה לנחתם הדרך)

¹³ כגון (עובדיה א, יח) "וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אִשׁ וְגִית יוֹסֵף לְהִבָּה וְגִית עֲשׂוֹ לְקִישׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאֶכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְגִית עֲשׂוֹ כִּי ה' הִדְבָּר". ועוד הרבה בחז"ל.

¹⁴ עין בעקידת יצחק (במדבר שער פא), וז"ל ולזה נאמר עליו ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ') כי הנה העם כלו האנשים והנשים והטף הרגישו כי בחסרונו חסר להם ענין השלום מהיות על זה השיעור מהשמירה ולזה ספרו והלילו עליו כלם, ע"ש.

¹⁵ ועין מהר"ל (נצח ישראל פרק נד) וז"ל מפני כי כבר התבאר מענין אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום ומקרב את הבריות ביחד (אבות פ"א מ"ב), לכך היה אהרן מקשר את ישראל ומאחדם יחד. וכן בעבודה במשכן ובמזבח, שהוא אחד, אל השם יתברך שהוא אחד, ובזה היה עושה שלום וקשור בין ישראל ובין אביהם שבשמים. וזהו תכלית הקשור והאחדות שהיה על ידי אהרן וכ"ו, ע"ש.

¹⁶ ועין אוצר עדן הגנוז (ה"ד סימן א)

¹⁷ ועין בעקידת יצחק (במדבר שער פא) וז"ל, הנה כבר יודיעו בזה שהמלחמה אינה נרצית להם בעבור הדבר אשר הוא לוחם ולא בעבור דבר העושה ונלוז אשר בה כ"א בעבור בקשת הטוב והמנוחה אשר בסוף, ע"ש באריכות.

משיח - שלום^{נח}.

מלחמה מכח ארון ברית ה'

כתב בפנים יפות (במדבר כא, ב) וז"ל בתחילה הוליך אותם הענג דכתיב (שמות יג, כא) "וה' הלך לפניכם יומם בעמוד ענן לנחתם הלילה", אבל כשנסתלק ענן הכבוד הלכו דרך ארון ברית ה' שהלך לפניכם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה עכ"ל^ט.

ואף בארון ברית ה' יש בו כח מלחמה^ה, כמו שנתבאר לעיל^{סא} 'אור - ו', מלחמה של שער הנו"ן שהיא המלחמה בעמלק^ב בכל דור ודור. ובפרט בדור האחרון, מלחמה מכח הארון.

חצצרות במלחמה

נאמר בפסוק (במדבר י, ט)

וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל־הַצָּר הַצָּרְךָ אֲתֹכֶם וְהִרְעַתֶּם בְּחִצְצֹת וּנְזֹכְרֹתֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם:

וכן כותב במלחמת מדין (שם, לא, ו)

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמָּטָה לַצָּבָא אֲתֶם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וְכָל־יְהוָה הַקֹּדֶשׁ וְחִצְצֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ:

וְהִרְעַתֶּם בְּחִצְצֹת: על כל דבר שמייצר, כדי להתעורר ולעורר רחמים

מובא ברמב"ם (הלכות תעניות פ"א ה"א) וז"ל, מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר (במדבר י, ט) על־הַצָּר הַצָּרְךָ

נח ועין במסכתות קטנות מסכת דרך ארץ (פרק שלום) וז"ל, ר' יוסי הגלילי אומר אף שמו של משיח נקרא שלום, שנאמר (ישעיהו ט, ה) אֲבִיעֵד שֵׁר־ שְׁלוֹם, עכ"ל.

^איעין בשפתי כהן (במדבר ז, כט) וז"ל שלום בגמטריה זהו משיח עכ"ל.

^ברבי אליהו מזרחי (במדבר כא, א) וז"ל, כששמע הכנעני שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, ואינו נוסע ישראל עכשו אלא אחרי הארון בלבד, שלא נשאר להם מכל אותם שהיו נוסעים עמהם אלא הארון, בא להלחם עמהם, עכ"ל.

^ג כמפורש בפסוק (במדבר י, לה) "וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמְהוּ ה' וַיַּפְצֹל אֶיִבֶיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאִיךָ מִפְּנֵיךָ". וניתן לשמוע את השיעור - 'חנוכה 080 שער הנו"ן תשפ"ב' שמוסבר בארוכה עומק שער

הנון שמאיר מכח הארון. (מספר השיעור בקול הלשון #32438857)

^{סא} המבט הפנימי 004 - ספר מלחמות השם.

^{סב} ניתן לשמוע את השיעור - 'פורים 032 ברור ארבע מצוות פורים תשע"ג' שמוסבר מלחמה

בהמן (עמלק) מגילוי שער הנו"ן. (מספר השיעור בקול הלשון #1132544)

אֶתְכֶם וְהִרְעַתְּם בְּחֻצְצֹרֹתַי, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו, עכ"ל.

ועוד כתב קרוב לכך בספר המצות (מצוה נט) וז"ל, וכן אנחנו מצווים לתקוע בחצוצרות בעתות הצורך והצרות כשנצטק לפני השם יתעלה והוא אמרו (שם) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל־הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם וְגו', עכ"ל.

וּכְתַב הַמַּגִּיד מִשְׁנֵה (שם) שִׁמְקוֹר הַרְמַב"ם הוּא מְדַבְרֵי הַסְּפָרִי (במדבר פסקא עו) –

וּז"ל, ר' עקיבא אומר אין לי אלא מלחמה, שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטרפת בים מנין ת"ל עַל־הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם עַל כָּל צָרָה וְצָרָה שֶׁלֹּא תָבוֹא עַל הַצָּבוֹר, עכ"ל.

והיינו בכל עת הצורך יחד עם מצות צעקה, יש מצות הרעה בחצוצרות. וזאת על מנת להתעורר ולעורר רחמים^ט לפני השם יתעלה.^{טו}

הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם: הוּא הַיְצָה"ר, הוּא מִלֶּאךְ הַמּוֹת

ובשורש, זו מלחמה רוחנית כמ"ש (זוה"ק ח"ג, קצח ע"ב) לִסְטְרָא אַחְרָא מַה אַצְט־ רִיךְ – תְּרוּעָה, דְּכַתִּיב (במדבר י) וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם וְהִרְעַתְּם וְגו' לְתַבְרָא חִילִיָּה וְתוֹקֶפִיָּה. וזה בכל מלחמה ובכל צרה.

ובשורש זהו מלחמה כנגד מלאך המוות, כדברי הזוה"ק (ח"ב דף קצו ע"ב) וְכִי־ תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל־הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם וְגו' וְדִיִּקְנָא עַל הַצָּר דָּא מִלֶּאךְ הַמּוֹת עכ"ל. ואמר ר"ל (ב"ב טו.) הוּא שְׁטֵן הוּא יִצֵר הַרְעָה הוּא מִלֶּאךְ הַמּוֹת.^{טו}

^ט עין תפארת יונתן (במדבר לא, ו)

^{טו} עין ברש"ר הירש (שם) ולמען מתק לשונו נצטט את כל דבריו וז"ל, לא נאמר כאן בפשטות: "וְהִרְעַתְּם וְגו' וְנִשְׁעַתְּם" וְגו'; אלא נאמר: "וְנִזְכְּרְתֶם וְגו' וְנִשְׁעַתְּם" וְגו'. מוכח מלשון "וְנִזְכְּרְתֶם" שֶׁעַד כֹּה לֹא הִיָּתָה זְכִירָה. ה' עֹזב אֹתָם, הִנִּיחַ אֹתָם לְנִסְיֹת הַטְּבַעִיּוֹת, וְחֹלְשֵׁתֶם הַטְּבַעִית כִּלְפֵי הָאוֹיֵב הַחֹזֵק מֵהֶם הִבִּיֵּאֵה אֵלֵיהֶם אֶת הַצָּרָה. וּלְפִיכֵךְ הַמַּחֲשָׁבָה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל הַקְּרִיאָה הַבּוֹקֵעַת אֶל ה' הִיא: שׁוֹב וּפְנֵה אֵלֵינוּ, שִׁים עֵינֶיךָ עֲלֵינוּ, עֲמוּד לִימִינֵנוּ! וְהַתְּשׁוּעָה הַמִּיּוֹחֶלֶת תִּהְיֶה אַחֵר כִּי רַק תִּזְבָּאָה יִשְׂרָאֵל שֶׁל תִּשׁוּבַת ה' לַעֲמוֹ. וְהוּאֵיל וְהַהֲלָכָה מוֹרָה שֶׁתִּקְיֶעָה קוֹדֶמֶת לְכָל תְּרוּעָה, הִרִי גַם תְּרוּעָה זֹו שֶׁל קְרִיאָה לְעִזְרָה פּוֹתַחַת בְּתִקְיֶעָה. וְהֵנָּה כִּבְרָאֵינוּ שֶׁהַתְּקִיעָה הַפּוֹתַחַת אֶת תְּרוּעַת מִסַּע הַמַּחֲנוֹת קוֹרֵאת לְאוֹמָה לְפָנֹת לְמַנְהִיגָה וְלִתְּתָה לְמִצְוֹתָיו; וְכֵן גַּם תִּקְיֶעָה זֹו אֵינְנָה אֵלָא קְרִיאָה לְה' שִׁישׁוּב וְיִשָּׂא פָנָיו אֵלֵינוּ; כֹּל עֲצֻמָּה אֵינְנָה אֵלָא תְּפִילַת תַּחֲנוּנִים: זָכְרָנוּ! וְהַתְּקִיעָה הַמְּסִימַת אֶת הַתְּרוּעָה מִבְּטָאֵת אֶת הַבְּקִשָּׁה: הִיָּה עֲמָנוּ גַם אַחֲרֵי שֶׁהוֹשַׁעְתָּנוּ, אֵל תִּשׁוּב וְתַעֲזֹבֵנוּ, הַתְּהַלֵּךְ עִמָּנוּ עכ"ל.

^{טו} וכן כתב הצרור המור (פרשת אמור) וז"ל, דִּיִּקְנָא שֶׁהוּא מִלֶּאךְ הַמּוֹת הוּא יִצֵר הַרְעָה הַצָּרָה תְּמִיד לְאָדָם וְאֵינוּ נִשְׁבֵּר אֵלָא בְּקוֹל שׁוֹפֵר. וְזוֹהוּ וְהִרְעַתְּם בְּחֻצְצֹרֹת וְנִזְכְּרְתֶם, עכ"ל.

וְע"ע בְּאַלְשִׁיךְ (במדבר י, ט) שְׁדִיִּיךְ כֵּן בְּלִשׁוֹן הַפְּסוּק וְז"ל, הֵנָּה רְבוּתֵנוּ ז"ל (ספרי בהעלותך לט) פִּירְשׁוּ, הַצָּר הַצָּרָה אֶתְכֶם עַל כָּל מִינֵי צָרוֹת, כַּמְּפֹרֵשׁ גַּם בְּהַרְמַב"ם ז"ל הַלְכוֹת תַּעֲנוּיֹת (פ"א ה"א). וְרָאוּ

על־הצַר הַצָּר: מלחמת גוג ומגוג

אולם בספרי אמרו (שם פסקא עו) "על־הצַר הַצָּר", במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר. אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר, או אינו מדבר אלא בכל המלחמות שבתורה, ת"ל וְנוֹשְׁעֵתֶם מֵאִיְבֵיכֶם אִמְרַת צָא וּרְאָה אִיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שִׁישְׂרָאֵל נוֹשְׁעִים מִמֶּנָּה וְאִין אַחֲרֶיהָ שְׁעִבּוּד אִין אַתָּה מוֹצֵא אֵלָא מִלְחָמַת גּוּג וּמִגּוּג, וְכֵן הוּא אֹמֵר (זכריה יד, ג) וַיֵּצֵא ה' וְנִלְחַם בְּגִבּוֹרִים הָהֵם מִהוּ אֹמֵר וְהָיָה ה' לְמִלְחָמָה עַל־כָּל־הָאָרֶץ וּגְו'סו.

וכן כתב בעל הטורים (במדבר י, ח) וז"ל "תבאו מלחמה" בגימטריא מלחמות גוג.

חֲצֻצֹת: כלי מלחמה וכלי שמחה

והנה חצוצרות, מחד הם כלי מלחמה כמו שמצאנו במלחמת מדין, אולם מאידך הם כלי שירה, כמפורש בפסוק (דברי הימים א, יג, ח) וַדִּוִּד וְכָל־יִשְׂרָאֵל מִשְׁחָקִים לְפָנָי הָאֱלֹהִים בְּכָל־עֵז וּבְשִׁירִים וּבְכַנּוֹת וּבְנִבְלִים וּבַתְּפִילִים וּבַמִּצְלִיתִים וּבַחֲצֻצֹת.¹⁰

וכן במקדש היו מריעין בחצוצרות על הנסכים כשהלויים אומרים בשירה, ומקדש רא מלא דבר הכתוב (במדבר י, י) וּבַיּוֹם שִׂמַּחְתֶּם וּבַמּוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצֻצֹת עַל עֲלֵתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלֵמֵיכֶם וּגְו'.¹¹

ועוד החצוצרות משמשים ככלי להקהל את העם, כמ"ש (במדבר י, ז) וּבַהֲקֵהֶל אֶת־הַקֹּהֵל תִּתְקַעְנָה. ¹² מדת הדין צריכה שמחה כדי להשקיט האש הגדולה

כח האיסוף שבחצוצרת מעלה את אש המלחמה לאש של שמחה

וביאר הריקאנטי (פרשת פקודי) וז"ל, והמסעות בחצוצרות, כי זה מעורר דין עליון וזה מעורר דין השפל הוא הקשה לרוב עד מאוד שמעורר בקנאה, ולזה

לדעת למה ייחס הדבר אל הצר ולא אל הצרה, ויוכללו כל מיני צרות וכו', וזה יאמר פה הצר, הוא המשחית הצורר אתכם, כד"א ותמוגנו ביד עונינו (ישעיה סד ו). כי תחלה תלחם עמו ותכניעהו. וע"ש וע"ע בפנים יפות (במדבר י, ט) שפירש וז"ל, והיינו דאמר הכא וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם פִּירוּשׁ שֶׁהַמִּלְחָמָה הוּא עִם כַּחוֹת הַקְּדוּשָׁה שְׁבִיד הַצּוֹרֵר כְּדִי שִׁיִּצְאוּ מִן הָאוֹיֵב וַיִּחְזְרוּ לְמִקְוָמָם, וְהֵינּוּ דְקָאֵמֵר וְנוֹשְׁעֵתֶם מֵאִיְבֵיכֶם וְלֹא אֵמֵר וְנוֹשְׁעֵתֶם סָתֵם, אֵלָא שֶׁהַתְּשׁוּעָה הִיא לְיִשְׂרָאֵל שְׁכַחוֹת הַקְּדוּשָׁה שְׁהִיוּ בִיד הָאוֹיֵב הֵם נוֹשְׁעִים וְחֹזְרִים לְמִקְוָם הַקְּדוּשָׁה, עכ"ל.

¹⁰ ועין במשך חכמה במדבר (במדבר י, ט) שמביא את לשון הספרי ומבאר אותו, וז"ל נראה דדריש מדכתיב "בחצוצרות" בפתח, הוי כאילו בהחצוצרות הידועים [רש"י סוף פרק קמא דחגיגה]. ומכאן על החצוצרות שעשה משה, והם נגנזו במותו, כמו שהובא ברש"י (פרשת וילך ל, כח). וכן במלחמת גוג אז יתגלו ויתקעו בהן ישראל, ופשוט.

¹¹ ובלשון רש"י (נחמיה יב, מא) וז"ל, בַּחֲצֻצֹת - הוּא תוֹקְעִין מִתּוֹךְ שִׂמְחָתָן עכ"ל

¹² ועין זוה"ק (ח"ג קנה ע"א) וציוני בהעלותך ד'ה עשה לך.

¹³ ובאמת בכל הקהל יש בו שמחה.

תוקעין בחצוצרות כי מדת הדין צריכה שמחה כדי להשקיט האש הגדולה^{עכ"ל}.

והיינו חצוצרות מלשון חצי צורה^{עכ"ל}. בקלקול זהו 'צרות הם זו לזו', מלחמה של חצי צורה בחצי ההפכי, צר – צר. ובתיקון נעשה אחדות לצורה אחת שלמה. וכאן גנוז השמחה שבחצוצרות^{עכ"ל}.

וזהו כח החצוצרות במלחמה, שיש בהם כח לאסף ולאחד את העם^{ע"י}. וכח זה מבטל את אש המחלוקת ומעלה אותו לאש של שמחה. כדברי הירושלמי (פאה פ"א ה"א) הידועים וז"ל, אמר רבי אבא בר כהנא וכו' דורו של אחאב עובדי ע"ז היו וע"י שלא היה להן דילטורין היו יורדים למלחמה ונוצחין.

וכפי שהובא לעיל כח האחדות שגנוז בחצוצרות בעיקר נגלה במלחמת גוג ומגוג^{ע"י}.

^ע ע"ש המשך דבריו וז"ל, ועל פי התקיעות לנצח, ועל זה הסוד גנוז משה, כי הם ממדתו, ואם נשארים היו מחריבים את העולם, ואדם מושל ברוחו אשריהו, עכ"ל.

^{עא} כתב העבודת ישראל (פרשת בהעלותך) וז"ל הנה קבלנו מאדומו"ר הגאון מוהר"ב זלה"ה צירוף חצוצרות חצי צורות (עין במגיד דבריו ליעקב אות כד), דהיינו שהיו מרמזים על כנסת ישראל עם דודה שהם כחצי צורה כל אחד לבדו כביכול כבודו לפי רצונו הנורא יתברך כל אהבתו והתדבקותו בתאומתו כנסת ישראל, והיא גם כן משתוקקת ומתדבקת בנפש רוח ונשמה לבוראה יתברך עד שהכל נכלל באחדות, עכ"ל.

^א עין באוהב ישראל (פרשת בהעלותך) שהסביר דברי המגיד שקאי על משה רבינו, ע"ש.

^א ע"ע בחיים וחסד (בהעלותך אות קיז)

^{עב} לפ"ז מתישבת קושיית המגיד משנה (הלכות תעניות פרק א הלכה א) על הרמב"ם וז"ל

וראיתי לרבינו בספר המצות שלו שמנה תרועה זו ותקיעה שבשעת הקרבנות במצוה אחת ותמה אני למה שהרי שני פסוקים הם בכתוב. ונראה שדעתו ז"ל שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי למנותן בשתי מצות ועוד צ"ע. ולפי הנ"ל מבואר שהם דבר והיפוכו, וכל הפכים שורשם אחד, כנודע.

^{עג} וככה ניתן לבאר את התרגום יונתן על הפסוק (במדבר לא, ו) וז"ל ויִשְׁדַּר יְתְהוֹן מִשֶּׁה אֶלְפָא לְשִׁבְטָא לְחִילָא יְתְהוֹן וְיַת פְּנִיחָא בְּרִי אֶלְעֹזֵר פְּהִינָא לְחִילָא וְאֹרִיָא וְתַמְיָא דְקֹדְשִׁיא לְמִשְׁיִילָא בְּהוֹן וְחֻצְרוֹת בְּבָא בְּיַדִּיהָ לְמִכְנֵשׁ וְלְמִשְׁרֵי וְלְמִיטְל מִשְׁרֵיתָא דִּישְׂרָאֵל, עכ"ל. שלכאורה יש לשאול מה עניין 'לאסוף ולחנות ולהסיע מחנה של ישראל' למלחמת מדין. אלא לפי מה שנבאר אתי שפיר, שדייקא מכח האסוף' הגנוז בחצוצרות מנצחים במלחמה.

^{עד} עין ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק פרשת מטות) וז"ל, ענין עסק החצוצרות שהוא לכנופיה ולאסוף וכו' וכן במלחמה העיקר שיהיו ישראל כאיש אחד בלב אחד ושיתקונו גם הפושעי ישראל כשיהיו באגודה אחת כמו החלבנה שנותן ריח טוב כשהוא יחד עם עשרה סממני הקטורת ואז על ידי זה מתגברים על האומות העולם. וע"ש באריכות דבריו.

^{עה} וכן דייק המלבי"ם מלשון הפסוק (במדבר י, ט) "וְנוֹשְׁעֵתֶם מֵאִיְבֵיכֶם" וז"ל שלשון תשועה במובנה המדויק הוא התשועה הגמורה שזה ההבדל בין תשועה והצלה, וכמ"ש התיצבו וראו את ישועת ה' וכו' כי אשר ראיתם את מצרים וכו', וזה יהיה במלחמת גוג ומגוג שאין שעבוד אחריה, ור"ל שגם במלחמה זו תריעו בחצוצרות ונושעתם, עכ"ל. וע"ע במשך חכמה (הובא לעיל).

שאחריתה - כלשון הנביא (זכריה יד, ט) -

"וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד", אחרית ותכלית המלחמה - גילוי אחדותו יתברך, והיא היא כח הנצחון.

לְחֻמַּת סִיחוֹן וּמוֹאָב

כתיב בספר במדבר (פרק כא) על מלחמת ישראל בסיחון -

(פסוק כג) וְלֹא-נָתַן סִיחוֹן אֶת-יִשְׂרָאֵל עֲבָר בְּגִבְלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחוֹן אֶת-כָּל-עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל הַמְדַבְּרָה וַיָּבֵא יְהִצֵּה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל:

צורת המלחמה כנגד סיחון - בשורש המאוחד

ופירש רש"י (שם) ע"פ המדרש רבה (יט, כט), וז"ל

וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל - אילו היתה חשבון מלאה יתושין, אין כל בריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן אלו שהיה בחשבון. אמר הקדוש ברוך הוא מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר, נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד, ושם נפלו. ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם איש, אלא נשים וטף, עכ"ל^ע.

נמצאנו למדים שצורת המלחמה כנגד סיחון, לא הייתה רק באנשים - פרטים. אלא מלחמה בשורש, והשורש מאוחד.

וכן מצאנו בדברי הפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) (שם, כד)

ויִפְתְּחוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי-חֶרֶב. הכו כל חיל סיחון כאיש אחד שנאמר וַיִּפְתְּחוּ עַכ"ל.

ויתר על כן מצאנו בדברי רבותינו, שעצם המלחמה עצמה הייתה בשורש - בשר של סיחון, וז"ל הילקוט שמעוני (פ' חקת רמו תשסד) א"ל הקדוש ברוך הוא (דברים ב, כד) רָאָה נְתַתִּי בְיָדְךָ אֶת-סִיחוֹן, עד עכשיו לא עשו מלחמה ואמר ליה נתתי בידך, אלא נטל הקדוש ברוך הוא לשרי סיחון ועוג וכפתן והשליכן לפני משה אמר ליה כל זמן שהיו אלו קיימין והיו עמהם היו נוצחין, עכשיו הרי הן מסורין רין בידך עמוד ועבור שנאמר (שם) קוּמוּ סִעוּ וְעִבְרוּ אֶת-נַחַל אַרְנָן, עכ"ל.

עיר חשבון משל מואב הייתה

^ע וע"ע ברבי אליהו מזרחי (שם)

ועל עיר חשבון שישראל כבשו מיד סיחון נאמר –

(במדבר כא, כו) כִּי חֶשְׁבֹּן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אֲרָצוֹ מִיַּדוֹ עַד־אֲרָגֹן:

ופירש רש"י (שם) וז"ל,

וְהוּא נִלְחַם – למה הוצרך להכתב, לפי שנאמר (דברים ב, ט) אֶל־תִּצַּר אֶת־מוֹאָב, וחשבון משל מואב היתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישׁ־ראל^ט, עכ"ל.

המלחמה עם סיחון נחלק לשני חלקים – א. סיחון ב. ממון שהיה שייך למואב והבן שבמלחמה עם סיחון היו ב' חלקים. א. מלחמה עם סיחון. ב. מלחמה על ממון שהיה שייך למואב.

והנה תיבת מואב מורכבת מ; מ – אב , והיינו אב – השורש, אחדות. ולכן מכח ממון מואב (עיר חשבון) שהיה ברשות סיחון, נתקבצו כולם למקום אחד, היינו נתחברו לשורש שהוא אחד, וכן המלחמה עצמה הייתה בשורש, בשר שלהם. וזהו מלחמה מכח מואב, מלחמה באב – בשורש.

אולם מכח סיחון המלחמה היא בבחינת 'אמא' (נשים) כמ"ש (ב"ב עח:): עיר סיחון – שמהלך אחר שיחה נאה, בבחינת אמירה רכה לנשים^ט, וכמ"ש (קידושין מט:): 'י קבין של שיחה ירדו לעולם ט' נטלו נשים ואחד כל העולם כולו.

ובלשון אחרת והיינו הך, המלחמה בסיחון הוא היפך מלחמה במואב. המלחמה במואב הוא מלחמה בשורש, ולהיפך מלחמה בסיחון, הוא במלחמה בענפים שנגררים. ומשום כך נחלקה המלחמה לשנים, תחלה הכו את כל הגברים הלוחמים, בחינת אב, ואח"כ הכה כל הנשים והטף, בחינת אמא^ט, והבן.

תכסיסי מלחמה של ישראל כנגד מואב וסיחון

וכן בישראל הנלחמים, מחד עבודתם להדבק בשורש, בהקב"ה, וזהו כנגד מואב. ומאידך כנגד סיחון עבודתם להגרר אחריו ית"ש, בבחינת 'משכני אחריך נרוצה'.

^ט ומקורו מדברי הגמרא (חולין ס:): וז"ל כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו' מאי נפקא מינה? דאמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל, אל תצר את מואב, אמר הקדוש ברוך הוא: לייתי סיחון – ליפוק ממואב, וליתו ישראל – וליפקו מסיחון; והיינו דאמר רב פפא: עמון ומואב טיהרו בסיחון, עכ"ל.

^ט בחינת מהלך אחר שיחה נאה, נשים וטף. (עין ב"ב עח:)

וכן כנגד מואב העבודה היא בטחון - דבקות בשורש. וכנגד סיחון - מלשון שיחה - העבודה היא תפילה^פ.

מְלַחֶמֶת עוֹג - גוֹג

כתיב בספר במדבר (כא, לג)

וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דָרֶךְ הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמִלְחָמָה אֲדָרָע:

וכן בספר דברים (ג, א - ב)

וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲלֵה דָרֶךְ הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָנוּ הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמִלְחָמָה אֲדָרָעִי:

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֲלֹתֶיךָ אֲתוּ כִּי בְיָדְךָ נִתְּתִי אֲתוּ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֲרָצוֹ וְעַשִׂיתָ לּוֹ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן

מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבּוֹן:

^פ וכן מרומז במפלתם לפני בני, כמו שדייק התפארת שלמה (פרשת בלק) וז"ל "וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי ויגר מואב וגו' יל"ד למה לא נאמר לסיחון מלך האמורי או מלך חשבון למה קיצר ואמר לאמורי. גם מה ראה הוא יותר מזולתו ולמה תלה הכתוב בו וכו' וז"ש וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי, שעשו הכנות וכוונות התפלה וטהרת הלב. לאמורי. פי' לאמור דברי תפלה ובקשה להשי"ת.

אֶל־תִּירָא אֹתוֹ: כִּמָּה טַעֲמִים מִמָּה מֹשֶׁה רִבִּינוּ נִתִּירָא

מִצֵּאֵנוּ כִּמָּה טַעֲמִים דְּבִדְבְרֵי רְבוּתֵינוּ מִמָּה נִתִּירָא מֹשֶׁה רִבִּינוּ;

רש"י פירש (במדבר כא, לד) ע"פ דברי הגמרא (נדה סא.) וז"ל אֶל־תִּירָא אֹתוֹ – שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר (בראשית יד, יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט, הוא עוג, שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחביריו בעשתרות קרנים, שנאמר (דברים ג, יא) כִּי יִקְרָעוּג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מֵיִתֵּר הָרְפָאִים, עכ"ל.^{פא}

ובמדרש (במדבר יט לב) מצאנו טעם אחר, וז"ל ולמה נתיירא אמר שמא מעלו ישראל במלחמת סיחון או נתלכלכו בעבירה אמר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא כולן השלימו בצדק, עכ"ל.

ועוד יש לפרש כפשוטו, שנתירא משה רבינו מחמת רוב גבורתו של עוג^{פב}. וכן משתמע מדברי הילקוט שמעוני (תהלים רמו תתפג) וז"ל, אמר רבי יוחנן אורך רגליו היו שמונה עשרה אמה, עוג היה תולש הר וזורקו על ישראל, אל תירא משה, עכ"ל. וכן בהמשך דברי המדרש רבה (שהובא לעיל) וז"ל אל תירא אותו שלא עמד גבור בעולם קשה הימנו, עכ"ל.^{פב}

^{פא} עין בגמרא (נדה סא.) וז"ל ויאמר ה' אל משה אל תירא. מכדי, סיחון ועוג אחי הוו, דאמר מר: סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הוו. מאי שנא מעוג – דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי? א"ר יוחנן אר"ש בן יוחי: מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו, אמר: שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי, ואמר רבי יוחנן: זה עוג 'שפלט' מדור המבול. אומנם עין במדרש רבה (במדבר יט, לב) וז"ל כי רק עוג מלך הבשן 'נשאר' מיתר הרפאים והוא נשאר מן הגבורים שהרגו אמרפל וחביריו, עכ"ל. (ורש"י אויל כפשטיה דקרא (דברים ג, יא) כִּי יִקְרָעוּג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מֵיִתֵּר הָרְפָאִים. וצ"ל שס"ל לרש"י שלשון "נשאר" ו"פלט" זה היינו הך.)

^א במדרש תהלים (מזמור קלו) מבואר שכך היה שמו וז"ל אמר ר' שמעון בן לקיש משום בר קפרא פליט היה שמו, שנאמר ויבא הפליט (בראשית יד יג), עכ"ל.

^{פב} כתב הרמב"ן (שם) וז"ל, לשון רש"י מדברי רבותינו (במדבר יט לב). נתעוררו גם בזה, מדעתם שלא יירא משה רבינו מזרוע בשר, כי עמו ה' אלהינו וכל הגוים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו לו, והוא המזהיר את ישראל אל תיראו ואל תערצו מפניהם (דברים לא ו), והוא המאשים אותם ביראתם כענין שנאמר במרגלים (שם א כט ל) ואומר אליכם לא תערצו ולא תיראו ממהם ה' אלהיכם הוא ילחם לכם, אבל נתיירא משה מפני הזכות שידע לו, עכ"ל. וכן דייק המרומי שדה (נדה סא.) מלשון הפסוק, וז"ל; ממה שאמר הקדוש ברוך הוא אל תירא אות, והכי מיבעי לומר אל תירא ממנו, אלא ודאי לא ירא משה מעוג וגבורתו, אלא שהיה ירא מזכותו של איזה צדיק שהיה אתו והיינו אברהם אבינו, עכ"ל. (וע"ז ברבינו בחיי (במדבר כא, לד) ובסוים דבריו כתב וז"ל נמצאת למד שלא היתה יראתו של משה רבינו ע"ה על כחו וגבורתו ועל גובה קומתו רק מזכותו, שהרי רצונו של הקדוש ברוך הוא אינו דבק באדם לפי הגבורה והכח כי אם לפי הזכות, שכן אמר הכתוב: (תהלים קמו, י – יא) "לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה, רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו", עכ"ל. ודברי פי חכם חן)

^{פג} ומצאנו עוד טעמים בחז"ל, כגון באלשיך (שם) שכתב וז"ל, אמרו רבותינו ז"ל (והר ח"ג דף קפד) כי עוג שימש את אברהם, ונימול על ידו. ועל כן היה ירא משה, פן יעמוד לו זכות את ברית.

זכותו של אברהם - שבישר שנשבה לוט

והנה 'זכותו של אברהם' מבואר בגמרא (נדה סא.), היה שבא לומר לאברהם שנשבה לוט בן אחיו, ועי"ז ניצול לוט לבסוף ע"י אברהם⁹⁹. אומנם כוונת עוג הייתה לרעה, שבדעתו היה שיצא אברהם להילחם וייהרג.

וכן מובא להדיה בדברי המדרש (אגדה) וז"ל ולמה נקרא שמו עוג על שם עוגות מצות, שאותו עת שנשבה לוט, פסח היה, ובא עוג והגיד לאברהם, שנאמר (ברא-שית יד, יג) ויבא הפליט לאברהם העברי, והוא לא עשה אלא לרעה, כך אמר בלבו, אברהם עשה עם לוט אחיות והוא אהבו, וכשישמע שנשבה לוט מיד יצא להלחם עמהם ויהרג ואני אקח את שרה אשתו, עכ"ל. והרי אע"פ שכוונתו הייתה לרעה עדיין חשש משה לזכותו¹⁰⁰. וכן האריך ימים מחמת זכות זו, כמ"ש במדרש רבה (שם) וז"ל כשבא משה לעשות מלחמה נתיירא הימנו אמר אני בן ק"ך שנה וזה יותר מחמש מאות אלולי שהיה לו זכות לא היה כל השנים האלו, עכ"ל.¹⁰¹

על כן אמר לו הוא יתברך אל תירא אותו. והוא, כי המה ראו אומרו אתו, זה פעמים. על כן דרשו על אות ברית, שאותיות אתו, כאותיות אתו. והוא אות של ברית קדש, עכ"ל. (ועין בפרקי דרבי אליעזר (פרק טז) וז"ל זקן ביתו של אברהם היה עבדו אליעזר וכו' והוא עוג מלך הפשן, עכ"ל. ואכמ"ל.)

¹ ברמב"ן (במדבר כא, לד) וז"ל עוג אסף כל חילו אדרעי, והיא עיר בקצה גבולו והיו ישראל יכולים לנטות מעליו כאשר נטו מעל עשו, והשם אמר לו אל תירא אותו ולך אצלו והתגר בו מלחמה כי בידך נתתי אותו, עכ"ל. וקצת משמע מפירושו, שתכלית מלחמה זו 'אל תירא אותו', באה לקניין היראה הטובה, וביטול היראה הנפולה.

² 'המלבי"ם (דברים ג, ב) פירש וז"ל בעוג לא בא תחלה שום דבור שילחמו אתו והוא בא לקראתם למלחמה פתאום, לכן אל' ה' אל תירא אותו, עכ"ל.

³ ועוד עתיד משיח לצאת ממנו. (כמ"ש לעיל המבט הפנימי 001)

⁴ עין בשפתי חכמים (במדבר כא, לד אות פ) וז"ל ויש לומר מכל מקום כיון שזכות הצלה באה על ידו שניצל לוט היה משה ירא שמא תעמוד לו אותו זכות, אף על פי שנתכוין לרעה. כדאמרינן בזכות הקרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות, אף על פי שנתכוין לרעה, הואיל והקריבם לכבוד הקדוש ברוך הוא, עכ"ל.

⁵ אולם עין בצל"ח (נדה סא.) וז"ל דמשה היה מתירא אמר שמא תעמוד לו זכות אברהם, דהוא סבר דעוג עשה זה לשם שמים ומתירא ממנו, והשיב לו הקדוש ברוך הוא אל תירא דהא בידך וכו', כלומר אתה סבור שעוג עשה זה לשם שמים, זה אינו, אלא כך אמר בלבו שאברהם יהרג במלחמה וישא הוא שרה, ולכן אני נותן אותו בידך מדה כנגד מדה, דהוא רצה להרוג את אברהם ויהרגנו בנו של אברהם. ממילא מתשובתו שהשיב לו הקדוש ברוך הוא לצדיק אתה יודע שעוד לרעה נתכוין, עכ"ל.

⁶ וברבינו בחיי (במדבר כא, לד) הובא דעה שהיו שני 'עוג', וז"ל ויש שפירש שעוג זה אינו אותו של אברהם עצמו אבל היה ממשפחתו ומזרעו, ומשה נתיירא ממנו שלא תעמוד לו זכות אבי אביו שהיה בזמן אברהם וכו' אבל אנו אין לנו אלא מה שקבלו חז"ל בעוג זה שהוא ממש אותו עוג של אברהם, עכ"ל.

⁷ עין בתרגום יונתן (במדבר כא, לד) שאריכות הימים של עוג לא הייתה בגלל 'זכותו' אלא בגלל שהיה מחזק ומגדף את אברהם ושרה שאין להם ילדים, ולכן השאיר אותו הקדוש ברוך הוא הרבה

זכותו של אברהם – דבק בו הארת המצות (עוגות)

ובעומק יותר, כח זכותו הוא, שבא לאברהם אבינו בפסח דייקא. ומשום כן נקרא שמו עוג – לשון עוגות מצות¹⁸. כלומר שדבק בו הארת עוגות מצות, וזהו שורש כח זכותו.

ובדקות יותר, כתיב (בראשית יד, יג) "ויבא הפליט". ואמרו (מדרש רבה שם) נתן הקב"ה שכר "רגליו" וחייה כל אותן שנים, והינו שכר "רגליו", תרתי משמע, חד, שהלך ברגל לאברהם – ברגליו של גופו, ועוד ניתן לפרש 'רגליו' – בזמן הרגל, פסת. ומכח כך זכותו.

וזהו עומק מ"ש במדרש תנחומא (פרשת חקת) וז"ל, ויפנו ויעל (במדבר כא, לג), יש אומרים מלחמת סיחון באלול, ועשו את הרגל בתשרי, ואחר הרגל מלחמת עוג, [כמד"א] ופנית בבקר (דברים טז ז), וכתיב ויפנו ויעלו, גזירה שוה, מה להלן אחר הרגל, אף כאן ויפנו ויעלו אחר הרגל, עכ"ל. והיינו שעוג בא ברגל; לאברהם, וסמוך לו להילחם עם ישראל, ומשם כח חיותו.

הגיבור בתולדות ימות עולם – גוג ומגוג

ובמלחמות ימות עולם, הגיבור ביותר הוא עוג. אולם באחרית הימים ימצא גיבור רב ממנו, והוא מלחמת גוג ומגוג¹⁹. (והבן שגוג – עוג קרובים זה לזה)

דורות בעולם, כדי שיצטער כשיראה את זרעו של אברהם ושרה ע"ה. וז"ל התרגום, וְהָיָה פִּינּוֹן דְחָמָא מִשָּׁה יַת עוּג זַע וְאַרְתִּית מִן קְדָמוּי עֲנִי וְאָמַר דִּין הוּא עוּג רְשִׁיעָא דְהָיָה מְחִסִּד יַת אַבְרָהָם וְשָׂרָה אַבְהָתָן לְמִימְרָא אַתּוּן מִדְמִין לְאֶלְגִּין שְׁתוּלִין עַל פְּרָקְטוּנִין דְמִינִין בְּרַם פִּירִין לִית הִינּוּן עֲבָדִין בְּגִין פִּן אַמְתִּין לִיה קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַחְוִיא לְדְרִיא וְיַחְמִי מִן בְּנֵיהוֹן אוּכְלוּסִין סְגִיאִין לְאַתְמַסְרָא בְּיַדְהוֹן, עכ"ל.

¹⁸ כדברי התוספות בנדה (א.ס.) וז"ל, שעוג מצאו לאברהם אבינו שהיה עומד בגרנות לתקן עוגות לפסח ועל שם זה נקרא עוג, עכ"ל. והערוך לנר (שם) כתב להסביר טעם הדבר, וז"ל צריך טעם למה ע"פ מקרה בעלמא זו נקרא שמו, ולענ"ד י"ל שע"ז נתפרסם רשעתו, דהכי איתא (במדרש רבה פ' דברים) ויבא הפליט אר"ל משום בר קפרא פליט הי' שמו ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברהם עסוק במצות בעגות הפסח ולא בא לשם שמים אלא לשם נוי' של שרה, אמר בלבו הרני מבשר אותו והגודד הורגו ונוטל אני את שרה אשתו עכ"ל. הרי שהמדרש הוצרך להשמיענו שלא בא לשם שמים לזכות את אברהם במצות פדיון שבויים, וידענו זה ע"י שמצא אברהם עוסק במצוה לעשות עוגות לפסח והרי זה נקרא עוסק במצוה דושמרתם את המצות ואפילו מאן דדרי חיטי לפסחא אמרינן בחולין (י א) דנקרא עוסק במצוה א"כ אם כוונתו לש"ש לא הי' צריך להגיד לאברהם עד אחר כלות מצותו דעוסק במצוה פטור מן המצוה, אבל בלבו הי' טמון נכלתו שיהרג אברהם, ונתיירא אם ישוה לא ישיג עוד הגדוד ולא יהרג. ולכן בשם עוג גלה הקדוש ברוך הוא רשעתו אשר הי' טמון בלבו ואשר לא נודע רק ליודע מחשבות, עכ"ל.

¹⁹ ועין בתרגום המיוחס ליונתן, על הפסוק (בראשית יד, יג) וַיְבֹאֵהָ הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְגו' וז"ל

¹ אַתָּא עוּג דְאִישְׁתִּיב מִן גּוּבְרִיא דְמִיתוּ בְּטוּבְעֵנָא וְרַבְבֵּי עִלּוּי תִּיבּוּתָא וְהוּא גִּנְנָא עַל רִישֵׁיהּ וכו'. שמו שמע מדבריו שגם כוחו של עוג נעוץ בגוג (לשון גג) ולכן דייקא ככה נפלט וניצל מי מי המבול

וכתב המלבי"ם (יחזקאל מה, יח) וז"ל, בחג המצות תהיה התחלת הגאולה ובסוכות יהיה הסוף, כי אז תהיה מלחמת גוג ומגוג עכ"ל^פ. (שנה זו - תשפ"ד)

וכן מובא בטור (או"ח הלכות פסח סימן תצ) וז"ל אמר רב האי שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן ונצחת גוג ומגוג בתשרי ומש"ה בניסן מפטירין העצמות היבשות ובתשרי ביום בא גוג, עכ"ל.

והבן שהשורש לכך הוא בעוג (שהרי עוג - גוג, שורשים קרובים) שבא בהתחלה לאברהם בפסח, ואח"כ להילחם עם ישראל בא בתשרי.

בלעם - מלחמה בפה

כתיב בפרשת בלק (במדבר כד, יא)

(יא) הִנֵּה הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּכֶסּוּ אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ עֲתָה לָכֵה קְבֵה-לִּי אֹתוֹ אוֹלֵי אוֹכַל לְהִלָּחֵם בּוֹ וַגִּרְשָׁתִיו:

וביאר חכמינו במדרש (במדבר רבה פ' בלק) את עומק כוונתו של בלעם, וז"ל "הנה העם היצא ממצרים ויכסו את עיני הארץ. עתה לכה קבה-לי אתו", להודיע ששונא יותר מבלק, שבלק לא אמר קבה אלא ארה וזה קבה בפירוש, הוא אמר ואגרשנו מן הארץ, והוא (בלעם) אומר וַגִּרְשָׁתִיו - מן העוה"ז ומן העוה"ב, עכ"ל.

מלחמה רוחנית - כח הפה

ונתבונן להבין מה הוא שורש המלחמה בין בלעם וישראל.

הובא ברש"י (במדבר כב, ד) ומקורו מן המדרש^א, וז"ל ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. אמרו להם אין כחו אלא בפיו. אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו, עכ"ל.

והרי מבואר להדיה בחז"ל שכוח בלעם - בפיו, ומשום כך שכרו בלק להילחם

^פ וכתב עוד המלבי"ם (יחזקאל לח, ב) וז"ל והם (גוג) יתעוררו באחרית הימים אחר שיתיישבו ישראל בארץ ישראל וישבו בשלוה, לבא עליהם, וזה יהי ע"י התעוררות מעם ה', עכ"ל.

^צ פרשת בלק, (כב, ו) וְעַתָּה לְכֵה-נָא אֶרְהֶלֵי אֶת-הָעָם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכַל נִכְּה-בּוֹ וַאֲגַרְשֶׁנּוּ מִן-הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר-תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר:

^א במדבר רבה (פרשת בלק). והמשך דברי המדרש, עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור, מה שור כחו בפיו אף אלו כחן בפיהן מה שור כל מה שמלחך אין בו סימן ברכה אף אלו כל אומה שנוגיעים אין בהם סימן ברכה מה שור מנגח בקרניו אף אלו מנגחין בתפלתן, עיי"ש.

המבט הפנימי מבעל בלבבי משכן אבנה

כה

עם ישראל שבראשם עומד משה. שכוח משה בפיו – 'דבר לדור'.

נמצאנו למדים, שמלחמה זו, אינה מלחמה כדין כל המלחמות, אלא בכח הפה – בשורש הרוחני²³. שני חלקים ב'פה'

והנה הפה מתחלק לשני פעולות; א. דיבור ב. אכילה

ובמשה רבינו נמצא שני עניינים הללו; הראשון, 'דבר אחד לדור'²⁴. והשני, שבזכותו ירד המן הנאכל בפה²⁵.

ולעומת משה רבינו שיש בו ב' דברים הללו, כחו בפיו, וכן מכחו יורד המן, עומד בלעם. כדברי התפארת יהונתן (במדבר, כד, ה) וז"ל, פתורה – הוא שולחני²⁶, דכמו שמשה הוריד המן ע"י קדושה, כך בלעם בטומאתו הוריד לחם מן השמים ע"י שבעה כוכבי לכת, וזהו (ישעיהו פרק סה) הַעֲרֹכִים לַגֹּדֹל שְׁלֹחָן, וזהו נמי והמן כזרע גד הוא, עכ"ל²⁷.

²³ ועין בגור אריה (פרשת חקת), וז"ל במדרש (תנחומא בשלה, ט), למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת אין כחו אלא בפיו, כך כח יעקב אינו אלא בפיהם, שנאמר (בראשית כז, כב) "הקול קול יעקב והידים ידי עשו". וביאור ענין זה, כי התולעת לקטנותו אינו פועל בגופו, שהוא גשמי, כי אין כחו בו. ומפני שאין גופו גדול – כחו בפיו, ושם יוצא הקול והרוח הבלתי גשמי. כך ישראל אין כוחם כח גופני, שהרי לא נתן להם השם יתברך כח זה, רק כוחם בלתי גשמי, הוא הקול והרוח שהוא בלתי גשמי, וזה כח ישראל. ולפיכך אמר הכתוב "הקול קול יעקב והידים ידי עשו", ביאור זה כי יעקב סגולתו הקול, והוא הרוח והוא הבלתי גשמי, וזהו כחו, כי זה כח יעקב, שהם דבקים בו יתברך שאינו גוף, עכ"ל.

וכח הפה במלחמה, הן כח פה תורה, כמ"ש במלחמת יהושע (יהושע ה, יג – יד) וַיְהִי כִּי יִשְׁעַ בְּרִיחוֹ וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהָנְהָאִישׁ עֹמֵד לְנִגְדוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וְכוּ' וַיֹּאמֶר לֹא פִי אֲנִי שֹׂרֵץ צְבָאֵהָ עֵתָה כְּאֵתִי וְגו' ונתבאר בגמ' (מגילה ג.) שבא שר צבא ה' על שביטלו תורה. (וע"ש תוספות ד"ה עתה באתי – פי' ריב"ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם [את] השירה הזאת (דברים לא) [וע"ע במבט הפנימי 004]. והן כח הפה בתפלה, לצעוק בשעת מלחמה [וע"ע במבט הפנימי 003].

²⁴ ע"פ הגמ' סנהדרין (ח.) כתיב כי אתה תבוא, וכתיב כי אתה תביא, אמר רבי יוחנן: אמר לו משה ליהושע: אתה והוקנים שבדור עמהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא: טול מקל, והך על קדקדם, – דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור.

²⁵ במדבר רבה (פרשת במדבר פרשה א סימן ב) וז"ל המן בזכות משה, תדע לך שהוא בזכות משה כיון שנסתלק משה (יהושע ה) וישבת המן ממחרת, עכ"ל.

²⁶ מדרש תנחומא (פרשת בלק) וז"ל וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה (שם שם / במדבר כ"ב / ח.) שם עירו, ויש אומרים שולחני היה שהיו מלכי אומות העולם נמלכים בו, כשולחני שהכל מריצים לו, עכ"ל.

²⁷ ועין זוה"ק (ח"ג דף קצב.) וז"ל פתורה שמא דאתרא הוה כמה דאת אמר (דברים כג) מפתור ארם נהרים לקללך, אמאי אקרי הכי בגין דכתיב (ישעיה סה) העורכים לגד שלחן, ופתורא הוה מסדר תמן כל יומא דהכי הוא תקונא דסטרין בישין מסדרין קמייהו פתורא במיכלא ובמשתייא ועבדין חרשין ומקטרין לקמי פתורא ומתכנשין תמן כל רוחין מסאבין ואודעין לון מה דאינון בעאן וכל חרשין וקוסמין דעלמא על ההוא פתורא הו, ובגין כך אקרי שמא דאתרא ההוא פתורא, דהכי קורין בארם נהרים לשלחן פתורא, עכ"ל. וע"ע בשפת אמת (פרשת בלק שנה תרסא) וז"ל ועיקר ברכתן

ובלשון פנימית יותר, כנגד המן ש'נבלע' באיברים, עומד בלעם מלשון בליעה דקלקול - 'בלע עם'.¹³

בלעם האכיל את ישראל בלחם טמא

ולא רק שהוריד לחם טמא מן השמים, אלא גם כן הכשיל את ישראל במאכל טמא. וכמו שמבאר החתם סופר (בראשית מה, כג) וז"ל וטומאת בלעם שרבע אתונו, והכשיל בבנות נכרים וטומאתו בפת גוי. "וַיִּלְךָ שָׁפִי" (במדבר כג, ג), ר"ת שמן - פת - יין, שגזרו משום בנותיהן, וכו' ע"כ שלח יעקב לתקן זה, עשר אתונות כנגד אתנן של בלעם (שמעשה אישות נקרא 'אכילה/צח), נושאות בר לחם ומזון, ר"ת בלם חסר עין עיי"ש. והעין היא עין רעה של בלעם שהיה סתום העין. ואמרו (זוה"ק ח"ג, ר' ע"ב) אֶל־תִּלְחֶם אֶת־לֶחֶם רַע עֵינַי (משלי כג, ו) דא בלעם, דבריך להו לישראל.¹⁴

ובעומק יותר, מבואר במקורות רבים¹⁵, וביניהם לשון נעים זמירות ישראל (תהלים נו, ב) "תִּנְנֵי אֱלֹהִים כִּי־שָׁאֲפְנֵי אֲנֹשׁ כָּל־הַיּוֹם לֶחֶם יִלְחָצְנֵי", שתיתב לחם ומלחמה מאותו שורש¹⁶. ולפ"ז מתבאר שבלעם בא ללחום עם ישראל גופא מכח לחם דקלקול.¹⁷ ולכן הכשיל (נלחם) את בניי במעשה דאישות (אכילה - לחם) עם בנות נכרים, כנ"ל.

מלחמת אחרית הימים מכח עצת בלעם

נאמר בנבואת בלעם על אחרית הימים (במדבר כד, יד) "וְעֵתָהּ הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לָכֹה אֵינְעֶצֶךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים":

וביאר בספר עטרת ישועה (ויחי אות יח) וז"ל, ונודע דברית הלשון הוא פגם הברית, ע"כ מצינו בעצה של בלעם לכה אינעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים כי "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" עולה לשון מכריע, היינו לקלקל ברית הלשון, ועי"ז גם ברית המעור, וזאת היתה עצת בלעם עכ"ל.

של בניי בעוה"ב והוא בחי' שבת דאיתא כנס"י יהי' בן זוגך שהם כלים לקבל שורש הברכות. וזה בחי' מרע"ה שהוריד התורה ולחם מן השמים שכן המן הי' בבחי' זו. אבל בבלעם כתיב פתורה אשר על הנהר הוא לחם הגשמי כמו עורכין לגד שולחן שהוא הבא דרך המזלות. וכתיב על הנהר כמו עומד על היאור הרשעים מתקיימים על אלהיהם. כמ"ש במד' שם. וכתיב מדרכיו ישבע סוג לב. ומעליו איש טוב זה בחי' לחם מן השמים למעלה מן המזל כמ"ש אין מזל לישראל, עכ"ל.¹⁸ ע"פ הגמ' סנהדרין (קה). וז"ל בלעם - בלא עם, דבר אחר: בלעם - שבלה עם, עיי"ש.¹⁹ כלשון יוסף הצדיק לאשת פוטיפר (בראשית לט, ו) כִּי אִם־תִּלְחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וכו'. וע"ש ברש"י.²⁰

¹³ ועין זוה"ק ח"ג קצה' ע"א, בתורה וכו' עד תא חזי.

¹⁴ ועין בשפתי צדיק בלק, אות ד', וכנודע לחם מלשון מלחמה, עידן קרבא. וע"ע ברש"י תהלים לה, א. וע"ע בתורת משה, לחת"ס לערב יוה"כ ד"ה זו יעלה.

¹⁵ פרש"י על אתר לחם - לשון מלחמה.

¹⁶ ועין מגלה עמוקות (בלק ד"ה והנה מזמור), שכתב שבלעם הוא בבחינת נבל כי ישבע לחם עיי"ש

ותן את לבך להבין מהנעשה כעת במלחמה של אחרית הימים בעיניים אלו; לשה"ר (פה' דקלקול) – שנעשה ריבוי של דיבור שלא היה מאז ומעולם! פגם המעור (אכילה' דקלקול) – כפי שלא היה מתולדות עולם! ריבוי מאכלים (לחם דקלקול) – כפי שלא היה מימי קדם! וכל זה, מכח עצת בלעם הרשע!

והבן עוד שמשה רבינו נקבר דייקא (דברים לד, ו) מול ג'ית פְּעֹר, כמבוא ברש"י (על אתר) לכפר על מעשה פְּעֹר. (משה לעומת בלעם, כנ"ל)

אולם השתא שנתגלה עצת בלעם ביתר שאת ויתר עוז, עבודת השעה להינצל מעצת אותו הרשע הוא לא להסתפק בגילוי תורתו של משה בלבד^ק אלא גם כן להתחבר לעומק תורתו של משיח, שהיא היא שער הנון.^ק

שׁוֹתְפוֹת בַּמִּלְחָמָה

מצאנו בפרשת מטות, דין ודברים בין משה רבינו ולבני גד וראובן קודם כנסתם לארץ ישראל, בעניין 'שׁוֹתְפוֹת בַּמִּלְחָמָה'. וכך נאמר בפסוק (במדבר לב ו – ז) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי־גַד וְלְבְנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יְבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תָּשׁוּבוּ פֹּה: וְלָמָּה תִנְיָאוּן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֵי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם ה':"

הָאֲחִיכֶם יְבֹאוּ לְמִלְחָמָה – עֲלֵיכֶם גַּם לְהִלָּחֵם

וביאר האברבנאל (שם) וז"ל השיבם מרע"ה האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשובו פה ר"ל האם הוא דבר ראוי והגון שאחיכם יבואו למלחמה ואתם תשובו פה איש תחת גפנו ותחת תאנתו, ותירשו אתם הארץ הנכבשת שהם כלם ירשו אותה, והמה ילכו לעשות מלחמה ולכבוש ארץ לירושתם.

ואם חשבתם שהיתה ארץ כנען רעה ואוכלת יושביה ולכן תרצו לברוח ממנה. או שפחדתם מהכנעניים וחזוק עריהם ולכך תיראו ממלחמותיהם. וְלָמָּה תִנְיָאוּן ר"ל תשברו את לב בני ישראל שבשמעם דבריכם יאמרו גם הם שאינם חפצ'י לעבור אל הארץ שנתנה ה' להם, והוא מתנה משובחת ביד הנותן אותה, ואין לירא מן העמים כי ה' ילחם לכם, עכ"ל.

^ק וכלשון חז"ל (נדרים לה.) וז"ל חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם נתנו למשה חסר אחת, שנאמר: ותחסרהו מעט מאלהים, עכ"ל.

^ק ועין בהרחבה בלבבי משכן אבנה ח"ט "תורת משה ותורת משיח". וכמו שהתבאר לעיל (מבט הפנימי 004).

וקרוב לכך פירש הרש"ר הירש (במדבר י, ט) וז"ל, מי ש"בא למלחמה", מקבל על עצמו את סכנות הקרב אחרי שנסתבך במלחמה. המלחמה באה בלא התגרות מצידו, ועל כרחו הוא נכנס לסכנה. משום כך שואל משה: "האחיכם יבאו למלחמה" – ובניגוד לכך: "ואתם תשבו פה!" כמוכם גם אחיכם היו רוצים לבוא אל המנוחה ואל הנחלה. אך המלחמה היא הכרח, היא הגיעה אלינו, ואחיכם נאלצים להיכנס לתיגר – ואתם תשתמשו מן החובה?, עכ"ל.

כלומר משה רבינו בא בטענה לבני גד וראובן, האם יתכן שאחיכם יצאו למלחמה, ולעומתם אתם תשבו במנוחה ושלווה!?

הַאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה – שותפות ביגיעה ועול

אולם מצינו מהלך שונה להסביר את טענת משה רבינו לבני גד וראובן. כמו שמבוא באלשיך (שם) וז"ל כלומר, באמורכם כי באה נחלתכם אליכם הדין עמכם, רק מה שאמרתם אל תעבירונו הוא בלתי ראוי, כי אחיכם וכו'. ואף שאמרתם הארץ אשר הכה ה', שרמזתם כי ה' הוא הלוחם לכם. ולא תתייחסו לכפויי טובה, כי לא הם נלחמו בעדכם כי אם ה'. זה אינו כלום, כי ההתייצבות בפני האויבים והלוחמים לא דבר רק הוא, אף שהנצוח בודאי לה' הוא כנודע. כי לא לחנם שאל חזקיה מהקב"ה, ואמר, איני כאסא ששאל ואמר שהוא יצא למלחמה אך לא ילחם, אמנם אשב תוך ביתי ואתה תעשה מלחמה^ק (פתיחתא דאיכא רבתי ל). כי הביאה למלחמה גם היא תתייחס לטורח וצער ואימה וטלטול. וזהו אומרו אחיכם יבאו למלחמה לומר הן אמת כי לה' המלחמה אך לא יבצר מהיות מרוע מוסר. כי אחיכם יבאו למלחמה ויתייצבו שם נגד האויבים, ואתם תשבו פה ולא תראו המלחמה כלל, עכ"ל.^ק

ולפי פירושו עיקר טענת משה רבינו הייתה על בני גד וראובן, שהם לא משתתפים עם הציבור בעול וצער, ולא מסיבה שהם נצרכים להצלחת המלחמה, והבן.

^ק איכה רבה פתיחתות (אות ל) וז"ל, עמד חזקיהו ואמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה שנא' (מלכים ב' יט, לה) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור, עכ"ל.
^ק ועין באור החיים (במדבר לב, ו) וז"ל, מה שנתכוונו לטעון כנגד העתיד שאין טורח בדבר, כי ה' הוא עושה נפלאות גדולות לבדו, אמר להם (משה) הַאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה פירוש אמת כי ה' הוא הנלחם להם, אבל על כל פנים צריכין להודמן במלחמה, והוא מה שדייק יבואו למלחמה ולא אמר אחיכם ילחמו לומר שעל הביאה בלבד הוא תמה, ויש בזה סתירה על טענת מלחמה שעברה וגם טענת מלחמה הבאה בארץ שעל כל פנים כל איש ישראל יש להם גיעה בדבר, ולמה יבקשו הם גיע כפם של ישראל, וגמר אומר ואתם תשבו פה, נתחכם לומר שהגם שהבטחת ה' היא מושגת שאמירת הגבוה כמסירת הדיוט ואין כאן גיעה, הלא תשכיל ביאת ישראל למלחמה בערך ישיבתכם פה ותראו כי יש הרגש ליגיעת ביאת המלחמה, ואם כן למה תרצו ליטול דבר שהיא גיעה של ישראל כיון שאין אתם גיעים עמהם בביאתכם למלחמת הארץ, עכ"ל.

והעולה מכל הנ"ל, כל הדין ודברים אם 'להשתתף במלחמה' או לא, הוא אך ורק כאשר ברור 'כשמש בצוהריים' ללוחמים (בגוף) שהלוחם באמת הוא רק ה' איש מלחמה^{ק1} והוא (הנלחם) עומד לפני ה' כמ"ש (יהושע ד, יג) כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חִלּוּצֵי הַצָּבָא עָבְרוּ לִפְנֵי ה' לְמַלְחָמָה, ופירש (שם) המלבי"ם וז"ל לִפְנֵי ה' לְמַלְחָמָה. כי גם זה היה מן התנאי (שהתנה בפ' מטות) שיעברו לפני ה', ר"ל לשמו, ולא כבוטחים על גבורתם, עכ"ל. והמלחמה נעשית כפי שהלוחם מצווה^{ק2}. אולם במלחמה שנעשית ע"י מי שאינו בר לבב להבין ולהשכיל את האמת, ועוד שהוא עושה מלחמה בהיפך גמור לרצון הלוחם האמיתי; בתערובת אנשים ונשים^{ק3}, ואיסורי כרת ועוד. אין מצוה כלל להשתתף בה, אלא איסור גמור.

ויתר על כן, כל השותף במלחמה נעשה שותף – לאיסור, ולכפירה^{ק4} – של כוחי ועוצם ידי. ק"א

ק1 ועיין בהרחבה המבט הפנימי 002

ק2 והלא מילתא פשיטא היא!

ק3 ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים כג, טו) לִי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ לְהַצִּילְךָ וְלִתֵּת אִיְיָיִךָ לִפְנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ: וכן זוהיר את ישראל הרעיא מימנא על כך במפורש, כמובא במדרש (במדבר רבה ט, ט) וז"ל אמר להם משה לישראל, בשעה שאתם יוצאים למלחמה הזהרו שלא יהיה בכם עון ניאוף שאם יש עון זמה ביניכם הקדוש ברוך הוא הנלחם לכם הוא ישוב מאחריכם, ואתם נמסרים ביד שונאיכם הה"ד (דברים כג) לִי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ וגו', וְלֹא־יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ, מהו לִי ה' אֱלֹהֶיךָ, אמר להם משה לישראל הוּו יודעין שאין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו בישראל שהוא נקרא אֱלֹהֶיךָ אלא בזמן וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ ואותה שעה הוא משרה שכנתו ביניכם והוא מציל אתכם מיד אויביכם ומוסר שונאיכם הה"ד מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ לְהַצִּילְךָ וגו'. וע"ע באבות דרבי נתן (פרק לח)

ק4 וכפי שהורחב לעיל (המבט הפנימי 002) שבשורש כל המלחמות רק הקב"ה נלחם, והוא יתברך נלחם לגלות יהודו יתברך – אין עוד מלבדו.

ק"א ולמאן השלמת העניין, מן הראוי להביא את השו"ת דלקמן;

שאלה: האם צריך שהיה הכרת הטוב גם לאלו שנמצאים במלחמה בפועל (בגוף), לכאור' איך שייך הכרת הטוב לאלו שמפילים אותנו למקומות הנמוכים האלו של יצרא דע"ז ויצרא דעריות כשמ" דרגת המלחמה הזו לא קשורה אלינו כלל?

תשובה: שאלה נכונה מאד. ונסביר בקצרה ממש – בהסתכלות החיצונית האדם מסתכל הסתכלות של קצוות, כן – לא, חייב – פטור, מותר – אסור, אבל בהסתכלות הפנימית זהו תערובת, כלומר, אנחנו תופסים שכל דבר מורכב מחלקים, ואמנם בגדרי דין דבר שמעורב בו טוב ורע, יש אופן שעל אף שיש בו נקודות של טהרה, אבל לדינא הוא טמא, כיון שאולינן בתר רוב חלקיו לכן הוא מוגדר כטמא, אבל כשאנחנו מתייחסים לתפיסה הפנימית של הלב, – ברור שאנחנו מת-עסקים כאן עם דבר שהוא בתפיסה של ערב-רב (ה.ה. והבן טוב טוב, כשמם כך הוא מהותם, שורש כוחם – (לשתף לערבב' אחב"י עמהם, היל"ת), ובתפיסת ערב-רב – הרוב הוא רע והמיעוט הוא טוב, אבל עדיין יש הכרת הטוב על המיעוט.

וכדוגמא בעלמא, אדם הלך עם שלושת בניו לנהר, ושלושתם טבעו, ובא מישוהו והציל את שלש-תם, ולאחר מכן הרג שנים מהם ואחד הוא השאיר, האם יש הכרת הטוב לאותו אדם? – בהגדרה החיצונית, אין לו שום הכרת הטוב אליו שהרי הוא הרג לו שתי ילדים, אבל ההגדרה הפנימית

אומרת, אמנם יש פה תביעה עצומה על זה שהוא הרג לו שתי ילדים, אבל יש לו גם הכרת הטוב על הילד השלישי שהוא הציל לו.

זה המבט הנצרך בדרא בתראה, ואם לא נסתכל במבט הזה, הרי שלא נצליח להתעסק בדרא בתראה עם כלום, כי כל ההתעסקות בו היא עם ערב-רב, והרי שאנחנו מאבדים כל מבט נכון איך לקלוט את תפיסת המציאות, התפיסה שצריכה שתהא היא שכל דבר כאן הוא מורכב, אין כאן דבר שכולו רע ואין כאן דבר שכולו טוב, - ואמנם בגדרי "ד' אמות של הלכה", בהלכה ההגדרה היא ש'אזלינן בתר רוב' אם בדין כפשוטו של "אחרי רבים להטות" או של דיני ביטול רוב או בשאר דיני רוב שישנם, ובהגדרה רחבה יותר, כל חפץ שמורכב מטוב ורע, אם הרוב שבו הוא רע, הרי שהוא אסור לדינא.

אבל כשבאים להתייחס במבט הפנימי של הנפש, אנחנו מגדירים שיש כאן חלקים טובים וחלקים רעים, ועל אף שהרוב המוחלט הוא רע - ערב רב - אבל יש בו גם נקודות טובות.

ודוגמא נוספת - הרי החובת הלבבות אומר שכל היסוד של כיבוד אב ואם הוא הכרת הטוב, ולפי"ז אדם שגדל בבית שאביו היכה אותו, השפיל אותו ועשה בו את כל המעשים שלא ייעשו, האם אדם כזה צריך שיהיה לו הכרת הטוב לאביו או לא? - התשובה היא, זה באמת מצב מורכב, מצד אחד בוודאי שיש לו טענות על מה שאביו עשה לו שלא כדין, אבל מצד שני בוודאי יש לו הכרת הטוב. - וזה מבט שצריך לקלוט - ואפשר לתת דוגמאות מכל דבר בבריאה כי הרי בהכל מונח תפיסה של ערב-רב.

וכמוכן, אין הכוונה שכשיש הכרת הטוב לאדם מהערב-רב, זה סיבה שהוא "דבק בו", כי בזה הרי הוא נדבק לערב-רב, אלא הכרת הטוב כמו שהוגדר רבות במקומות אחרים, עניינה היא להכיר את הדבר כמות שהוא, ומכח כך הוא מכיר את חלקי הטוב שבו, זה הגדר של הכרת הטוב, - אלא שבאופן שלאחר ההכרה בטוב, זהו טוב שראוי להידבק בו, הוא נדבק בו בבחינת "האומר לדבק טוב", אבל אם זהו ערב-רב, הוא לא נדבק בו, ולכל היותר מדין ההכרת הטוב הוא נותן לו שפע בבחינת "שדי בתר כתפוייה" בבחינת אחוריים, ובאופן הזה הוא מחזיר לו טובה, אבל לא באופן של "אומר לדבק טוב" כי כאן זה לא טוב אלא 'ערב-רב' שהוא רע.

והרי שעל השאלה האם על החלקים של הטוב שנמצא בתוכו צריך הכרת הטוב, התשובה הברורה צריכה להיות - כן.

ועל השאלה האם למעשה להתחבר איתם, כשהשאלה היא ביחס לכלל מציאות ההנהגה כרבים, התשובה הברורה היא - לא. וכשהשאלה היא ביחס לכל יחיד ויחיד, האם לעיזור לכל יחיד ויחיד שעזר לו אפילו אם הוא עשה לו רע יותר ממה שהוא עשה לו טוב, התשובה היא כן.

צריך להבין שהדברים הללו כל כך עדינים וכל כך מורכבים שזה גורם לידי כך - או שבני אדם הולכים לקצה אחד ופורשים כלל מענין של הכרת הטוב, ובהכל הם 'נגד', או שרחמנא ליצלן אנשים הולכים לצד השני ומתחברים, אבל המבט האמיתי הוא שצריך הבנה מורכבת שזה בחינת 'מעשה מרכבה' שהאדם תופס כל דבר בכל מרכיביו שזה הבנה מאד מאד עדינה.

וכמו שאומרת הגמ' הידועה בבבא בתרא 'אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר', כך גם בכל הדברים האלה, מצד אחד צריך להבין את האמת, אלא שהבעיה שלרוב הבני אדם אין את ה'אזון מלין תבחן' לקלוט את המורכבות, וגם לאחר שהם יראו את הדברים הללו שנתבארו, הם עדיין יסיקו מהם מסקנא לצד אחד - או שהם יפלו לצד הזה או שהם יפלו לצד השני - העדינות של הדברים היא מופלגת מאד והיא באמת לא שייכת לרוב בני האדם שאין להם את העדינות לקלוט את המורכבות, לא בשכל וכמוכן לא בתפיסת הלב, וכמוכן גם לא איך להוציא את זה לפועל בהנהגה באופן מעשי, אבל זוהי האמת כמות שהיא.

(מתוך שיעור בלכביפדיה עבודת ה' - בחור)

[להרחבת הנושא מומלץ לעיין בשיעור 'בלבבפדיה עבודת השם – בחור'. בו מוסבר בהרחבה, שבכל מלחמה – שיסודה מסר"נ מתגלה הג' עבירות החמורות שדינם ב'יהרג ואל יעבור'. ועל כל אחד בעידנא דמלחמה לבדוק את עצמו בעמקי נפשו איפוא וכיצד אותם עבירות מתגלות, ושם עליו ללחום את מלחמת ה' צבקות!]

ניצחון במלחמה בדרך טבע ובדרך נס

נאמר בפסוק (תחילת פרשת כי תצא)

פִּי־תִצָּא לְמִלְחָמָה עַל־אִיבֶיךָ וּנְתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְשִׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ:

ויש לעמוד על כמה דיוקים העולים מתוך דברי הפסוק;

- א. פתח בלשון יחיד 'פִּי־תִצָּא', שמשמע שמדובר במלחמה שהיחיד נלחם בה.
- ב. כתוב 'וּנְתַנּוּ' לשון יחיד, אחר שנכתב אִיבֶיךָ – לשון רבים.
- ג. אומרו וְשִׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ ולא נאמר בלשון רבים וְשִׁבִיתָ אותם.

פִּי־תִצָּא לְמִלְחָמָה עַל־אִיבֶיךָ – הוא היצה"ר

וביארנו רבותינו (האלשיך שם) שעל אף שפשוטו של מקרא מדובר על מלחמה כפשוטו, בא הפסוק ומרמז לנו 'שלא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר' – שעמו המלחמה השורשית והפנימית, אצל כל יחיד ויחיד לפום דרגה דיליה.

ונבאר בהרחבה, עניין המלחמה החיצונית (טבעית) והמלחמה הפנימית (בדרך נס – וּנְתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ).

הנה נודע מאוד, שיש מלחמה עם אויב חיצוני, כגון עמלק, ז' עמים וכן כל הצר אתכם. ויש מלחמה פנימית עם האויב הפנימי – הוא היצה"ר. וכלשון הידוע של החובות הלבבות (שער יחוד המעשה, פ"ה) וז"ל ובן אדם, ראוי לך לדעת, כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכוחות נפשך והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושיך הגופניים והרוחניים, המושל בסודות נפשך וצפון חובך, בעל עצתך בכל תנועותיך הנראות והנסתרות, שתהיינה ברצונך, האורב לעתות פשיעתך, ואתה ישן לו והוא ער לך, ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מת-

ק"ב עין בדברי הגמ' סנהדרין (פס): שהמשילה את ניסיות אברהם אבינו למלחמות. וכתב שם המהרש"א וז"ל ענין המלחמה בנמשל הוא קטרוגו של שטן, והוא השטן הוא היצה"ר, והגבור הוא אברהם שכבש את יצרו ונצחו כמה שאמר איזה גבור הכובש כו' עכ"ל.

עלם ממך, לבש לך בגדי הידידות ועדה עדי האהבה לך, ונכנס בכלל נאמניך ואנשי עצתך וסגולת אוהביך, רץ אל רצונך בנראה מרמיזותיו וקריצותיו, והוא מורה אותך בחציו הממיתים לשרשך מארץ חיים וכו' ואמרו על חסיד, שפגע אנשי שבים ממלחמת אויבים, ושללו שלל אחר מלחמה חזקה, אמר להם: שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעתדו למלחמה הגדולה. אמרו לו: ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם: מלחמת היצר וחייליו, עכ"ל ועיי"ש בהרחבה.

ניצחון המלחמה החיצונית תלויה במלחמה הפנימית

ויש לדעת יתר על כן שגם ניצחון במלחמה ה'חיצונית' תלויה ועומדת בניצחון המלחמה ה'פנימית'. וכן מציינו שטעו בכך המעפילים, בחושבם שניצחון במלחמה חיצונית תלויה בכוחם הטבעי לבד.

וכך נאמר בפוסק (דברים א, מא - מב) וַתַּעֲנֵנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ חָטָאנוּ לָה' אֲנַחְנוּ נַעֲלָה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וַתַּחַגְרוּ אִישׁ אֶת־כַּלְי מִלְחַמְתּוֹ וַתְּהִינּוּ לְעֵלְת הַהָרָה: וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלְחַמוּ כִּי אֵינִי בְּקֶרְבְּכֶם וְלֹא תִגָּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם:

וביאר המלבי"ם (שם) וז"ל היו עדיין בטעותם שמלחמה זו תהיה מלחמה טבעית ושחטאו (כך סברו, שזה חטאם) במה שהאמינו למרגלים פִּי־עוֹ הָעַם ולא שמעו לדברי כלב שאמר עֲלֵה נַעֲלָה וְיִרְשְׁנוּ אֶתֶּה ר"ל שכח ישראל מספיק לנצח את הכנעני גם מצד הטבע ועו"א אֲנַחְנוּ נַעֲלָה וְנִלְחַמְנוּ כי ננצח אותם בדרך מלחמה בכחנו: וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, אז אמר ה' והודיעם שבדרך מלחמה א"א שינצחו, רק אם ה' בקרבם ינצחו בדרך נס וכמ"ש (לקמן פרק ט') שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתָה עֵבֶר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לְבָא לְרֶשֶׁת גּוֹלִים גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִמֶּנּוּ וְגו' עִם גְּדוֹל וְרַב וְגו' וַיִּדְעַת הַיּוֹם כִּי ה' אֱלֹהֵיךָ הוּא־הָעֵבֶר לִפְנֵיךָ אֲשֶׁר אָכְלָה הוּא יִשְׁמִדֶם וְגו' אבל עתה שאינני בקרבם לא תעלו אל ההר ואף לא תלחמו עכ"ל.

ועתה גם יובן מה שדויק מהפסוק דלעיל, שנאמר 'וַנִּתְּנוּ' לשון יחיד, אחר שנכתב אֵיבֶיךָ - לשון רבים. שכאשר מנצחים את האויב, משתלשל הניצחון גם לכל אֵיבֶיךָ החיצונים^{ק"י}.

^{ק"י} ועין בכלי יקר (דברים כא, י) וז"ל כִּי־תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל־אֵיבֶיךָ וְגו'. אויביך ביו"ד לשון רבים ואחר כך אמר וַנִּתְּנוּ, והוה ליה לומר - ונתנם. על אויביך, כנגד אויביך הוה ליה לומר. ובילקוט (רמז תתקכד) מסיק בשם הספרי וזה לשונו על אויביך כנגד אויביך ונתנו ה' אלייך בידך אם עשית כל האמור בענין סוף שה' אלייך נתנו בידך. ונראה שקשה לבעל מדרש זה וַנִּתְּנוּ ונתנם הוה ליה לומר, אלא ודאי שמדבר באויב אחד פרטי שהיה בכלל אויביך הרבים שהזכיר כבר, ומי הוא זה ואיזה הוא, אין זה כי אם צר ואויב פנימי והוא שטן הוא יצר הרע המקטרג ביותר בשעת הסכנה במלחמה, עיי"ש.

הִירָא וְרַךְ הַלֵּב – מתירא מעבירות שבידו

ועוד מצאנו שמעיקרי התנאים להיות ראוי לצאת ללחום ב'מלחמה החיצונית (טבעית)' הוא כדרשת חז"ל (ילקוט שמעוני שופטים רמז תתקכג) על הפסוק (דברים כ, ח) מִי־הָאִישׁ הִירָא וְרַךְ הַלֵּב יֵלֶךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ. רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב שהוא מתירא מעבירות שבידו. וסיבת הדבר, שהרי כל הכח ללחום בחוץ הוא רק מכח המלחמה הפנימית, והנצחון בה נובע מכח הנצחון הפנימי. וכעת שעבירות בידו ולא ניצח במלחמה הפנימית, כיצד יהיה לו את הכח ללחום במלחמה החיצונית ולנצח!?

וּנְתָנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בִּידְךָ – הקדוש ברוך הוא שעוזר לו

השתא שהתבאר מהיכן שורש כח הניצחון למלחמה החיצונית (טבעית), הלא היא המלחמה הפנימית, נתבון ונבין מהיכן שורש הניצחון של המלחמה הפנימית. ועל כך אמרו חז"ל (סוכה נב:): אמר רבי שמעון בן לקיש: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לו, לב) צוּפֵה רָשָׁע לְצַדִּיק וּמִבְקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ, ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו – אינו יכול לו, שנאמר (שם, לג) ה' לֹא־יִצְעֲזְבוּנוּ בְּיָדוֹ וְלֹא יִרְשִׁיעֲנוּ בְּהַשְׁפֵּטוֹ, עכ"ל. ובלשון הפסוק (דלעיל) וּנְתָנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בִּידְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבִי. שְׂבִי דייקא בשלון יחיד, דהוא הוא היצה"ר, שממנו כוחם של האויבים החיצונים ללחום עם ישראל היל"ת!

שורש כל הניצחונות במלחמה שלא תהיה – דרך נס

נמצאנו למדים, שבמלחמה זו – הפנימית – אינו מנצח בדרך טבע אלא בדרך נ – הקב"ה עוזר לו. ומכך אף במלחמה החיצונית הבאה מכח המלחמה הפנימית, הנצחון בה משורשת בדרך נס, והבן.

ובלשון אחרת והיינו הך, פנימיות כל המלחמות בשורשם הוא – הבורא יתברך שנלחם לגלות יחודו יתברך^{ק"י}. ולכן כל שאר המלחמות שהם רק הענפים, מוכרח שכח הניצחון בהם יגיע מנקודת השורש – 'אין עוד מלבד'^{קס"ו}.

רוך לבב וגבורה במלחמה – שלווה נפשית

ק"י ועין מבט הפנימי 002 בהרחבה.

קס"ו ומן הראוי להביא, דברי דוד מלכא משיחא בתהלים (כ, ח) "אֵלֶּה בָּרֶכֶב וְאֵלֶּה בְּסוּסִים וְאֲנַחְנוּ בְּשֵׁמֶיה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר". וכתב הרד"ק (שם) וז"ל אֵלֶּה בָּרֶכֶב וְאֵלֶּה בְּסוּסִים, האויבים באים עלינו ברכב ובסוסים, והיו בוטחים בהם (דרך טבע), כמו שנאמר (ישעיה לא, א): ויבטחו על רכב כי רב. בְּשֵׁמֶיה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר, כשנוכיר שמו ונקראהו אנחנו ננצח, ואנחנו ברגל ננצח והסוסים (דרך נס), עכ"ל. ונאמר בפסוק שאחריו (ט) הִמָּה כָּרְעוּ וְנָפְלוּ וְאֲנַחְנוּ קָמְנוּ וּנְתַעֲוֶדָה!

כאשר עם ישראל קרבים למלחמה ועומדים סמוך לספר, ניגש הכהן משוח מלחמה, ומדבר דברים קשים אל העם;

וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קָרַבְתֶּם הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל־אֲבִיכֶם אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל־תִּירְאוּ וְאֶל־תַּחֲפוּנוּ וְאֶל־תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם: כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֲבִיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: (דברים כ, ג - ד) קטו

אין כלל ממה לירא - כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם

וּדְרָשׁוּ חֲכָמֵינוּ בְּתַלְמוּד (סוטה מב.) דְּבַר דְּבַר עַל אֹפְנֵינוּ, שֶׁהִכְהֵן אֹמֵר אַרְבַּע דְּבָרִים כַּנֶּגֶד אַרְבַּע דְּבָרִים שֶׁהָאִוִּיבִים עוֹשִׂים וּז"ל אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶם - מִפְּנֵי צִהְלַת סוֹסִים וְצִיחֻצוֹת חֲרֻבוֹת, אֶל־תִּירְאוּ - מִפְּנֵי הַגַּפַת תְּרִיסִין וּשְׁפַעַת הַקְּלַגְסִין (רש"י - חיילות), אֶל־תַּחֲפוּנוּ - מִקּוֹל קִרְנוֹת, אֶל־תַּעֲרָצוּ - מִפְּנֵי קוֹל צוּחוֹת. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם - הֵם בָּאִין בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וְדָם וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם. פִּלְשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גִּלְיָת, מָה הִיָּה סוֹפוֹ? לְסוֹף נִפְלַח בַּחֲרָב וּנְפַלּוּ עִמּוֹ, בְּנֵי עִמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוּבָךְ, מָה הִיָּה סוֹפוֹ? לְסוֹף נִפְלַח בַּחֲרָב וּנְפַלּוּ עִמּוֹ, וְאַתֶּם אֵי אַתֶּם כֵּן, כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם וְגו' - זֶה מַחְנֵה הָאָרוֹן, עַכ"ל. כְּלוֹמַר הִכְהֵן מִזְהִיר אֶת עַם יִשְׂרָאֵל לֹא לִפְחַד וְלֹא לִירָא מִכֹּל מִינֵי טַכְסִיסֵי מִלְחָמָה שֶׁהָאִוִּיב עוֹשֶׂה, אֲלֵא לְהַשִּׁים בִּישְׁחוֹנָם בְּה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם. קטו

למלחמה על־אביכם - מתוך גבורה שקולה וראויה

אוֹלָם הָאֲבֵרְבָנָל (שם) בִּיָּאֵר שֶׁהִכְהֵן בָּא לְהִזְהִיר עַל 'הַקְּצוֹת', כְּלוֹמַר לְהִילָחֵם בְּגִבּוֹרָה הָרְאוּיָה וּבְאֹפֶן הָרְאוּיָה בְּלִי פַחַד, יִרְאָה, וְלֹא מִתּוֹךְ פְּזִיזוֹת, וּז"ל הִזְהִירָם "אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶם", וְעִנֵּינוּ אֲצִלֵי שֶׁהַחוּטָא בְּמִלְחָמָה, יִהְיֶה חֲטָאוֹ אִם בִּקְצָה הַהִסְתַּכְנוּת

קטו [היות שאנו סמוך ונראה ליום הדין הבא עלינו, נעתיק את פירוש ה'אוהב ישראל' על הפסוק וז"ל ונגש הכהן גו' אֲתֶם קָרַבְתֶּם הַיּוֹם, הֵינּוּ בְּרָאשׁ הַשָּׁנָה. עַל־אֲבִיכֶם הוּא מִלְחָמַת הַיֵּצֵר הָרַע לְהַכְנִיעוֹ וּלְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל כָּל הַחַטָּאִים וְהַעֲוֹנוֹת. וְלִזְוֵה הִזְהִירָה לָנוּ תּוֹרַתֵינוּ הַקְּדוּשָׁה אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶם, הֵינּוּ שְׁלֵא תַעֲצִיבוּ וְלֹא תִדְאִיבוּ שְׁנֵי הַיֵּצֵרִים שֶׁבְּלִבְכֶם הַיֵּצֵר טוֹב וְהַיֵּצֵר הָרַע בְּמָה שְׁלֵא תַעֲשׂוּ תְשׁוּבָה רַק מִירָאָה וְיִבּוֹא מוֹדֵךְ וְתוֹגָה לְשֵׁנֵי יֵצֵרְכֶם וְכִנ"ל (בדבריו), רַק תִּירְאוּ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבַת ה' יִתְבָּרַךְ וְזוֹ יִהְיֶה הַיֵּצֵר טוֹב שֶׁמַּח בְּשִׁלְמוֹת. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם. תִּיבַת כִּי יִפּוֹרֵשׁ בְּכָאֵן בְּלִשׁוֹן אֲלֵא, הֵינּוּ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה רַק מֵאַהֲבָה לְה'. אֲשֶׁר הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם בְּכָל עֵת וְעוֹשֶׂה לָכֶם נְסִים וּנְפִלְאוֹת עַד אִין מִסְפָּר לְהִלָּחֵם עִם אוֹיְבֵיכֶם, עַכ"ל עיי"ש.]

קטו וּבִירוֹשָׁלַיִם (סוטה פ"ח ה"ג) דְּרָשׁוּ אֶת הַפְּסוּקִים בְּתַהֲלִים (יח, יג - טו) מִפְּנֵי נִגְדוֹ עֲבָרוּ עֲבָרְךָ וְגַחְלִי־אֵשׁ: וְיִרְעֶם בְּשָׁמַיִם ה' וְעֲלִיּוֹן יִתֵּן קִלְוֹ בְּרָד וְגַחְלִי־אֵשׁ: וְיִשְׁלַח חֲצִיּוֹ וְיִפְיֹצֵם וּבְרָקִים רָב וְיִהְיֶם: שֶׁכַּנֶּגֶד מָה שֶׁהָאִוִּיבִים עוֹשִׂים יֵשׁ לְהַקְבִּי"ה לְעוֹמְתָם. וּז"ל, כַּנֶּגֶד טוֹמְאוֹת שְׁלֵהן, עֲבָרוּ כַּנֶּגֶד הַכִּיתִי שְׁלֵהן, בְּרָד כַּנֶּגֶד בְּלִיצֵטְרִי שְׁלֵהן. וְגַחְלִי כַּנֶּגֶד טְרַמְנֻטְן שְׁלֵהן, אֵשׁ כַּנֶּגֶד הַנֶּפֶט שְׁלֵהן. וְיִרְעֶם מִשְׁמַיִם כַּנֶּגֶד הַפְּלִידִים שְׁלֵהן. וְעֲלִיּוֹן יִתֵּן קִלְוֹ כַּנֶּגֶד קוֹל הַקְּרָנוֹת שְׁלֵהן. וְיִשְׁלַח חֲצִיּוֹ כַּנֶּגֶד הַחִיצִים שְׁלֵהן. וְיִפְיֹצֵם מִלְמַד שֶׁהֵיוּ מְפֹרְזִין אוֹתָן. אִמֵּר רַבִּי בָא בַר כְּהֵנָא מְלַמֵּד שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂיִין תִּיבּוֹת תִּיבּוֹת וְהֵיוּ הַחִיצִים מְפֹרְזִין אוֹתָן. וְהַבְּרָקִים מְכַנְסִין אוֹתָן. בְּרָקִים כַּנֶּגֶד הַחֲרֻבוֹת שְׁלֵהן. וְיִהְיֶם הַמֵּמֵם וְעִירְבָבָם וְהַפִּיל סַגְנָם שְׁלֵהם. רַבִּי אֹמֵר אִין לְשׁוֹן הַזֶּה וְיִהְיֶם אֲלֵא לְשׁוֹן מְגִיפָה כְּמָה דָּאֵת אִמֵּר (דברים, ז כג) וְיִהְיֶם מְהוֹמָה גְדֻלָּה עַד הַשְּׁמָדָם:

ואם בקצה הפחד ומורך הלבב, לפי שפעמים רבות יכשלו האנשים במלחמות להסתכנותם ולעברם החק הראוי מהגבורה יותר מדאי, ופעמי' לרוב הפחד ורכות הלבב. ולזה הזהירם ואמר על ב' הקצות שהם רעים בעצמם כי הראוי הוא הגבורה שהוא האמצעי. אמר על קצה הפחד אֶל־יִרְךָ לְבַבְכֶם אֶל־תִּירָאוּ לפי שרכות הלב באדם הוא שלא יוכל בטבעו לראות מכת חרב ושפיכת דם ויתעלף בראותו זה. והיראה היא הפחד מהמות. הנה על שני אלה אמר (א) אֶל־יִרְךָ לְבַבְכֶם (ב) אֶל־תִּירָאוּ וגומר. וכנגד קצה ההסתכנות אמר אֶל־תִּחַפְּזוּ וְאֶל־תִּעַרְצוּ. רוצה לומר, אל תמהרו בעניני המלחמה יותר מהראוי. כי המהירות הרב במלחמות פעמים רבות תביא סכנה עצומה. וגם כן וְאֶל־תִּעַרְצוּ כלומר לא תעשו עצמכם חזקים עריצים ותקיפים במלחמות יותר מהראוי. כי הקצוות בכל הדברים מזיקי'. וקצה ההסתכנות הוא רע כקצה הפחד ומורך לבב, עכ"ל עיי"ש. ק"י

ק"י ועין בתולדות יצחק (שם) וז"ל ונראה לומר אל ירך להכות לאחריהם, אלא הכו בהם בלא רכות הלבב ובלא רחמנות, אל תיראו משיכו בכם, ולפי שאומר במקומו שהלוחם אין ראוי לו שיריב בתחלה בחפזון אלא במתון, ואחר יגדל ואחר כך עוד בחזקה מאד, לזה אמר אל תחפזו, ולפי שאומר שם גם כן שאין ראוי ללוחם שיהיה תכליתו להרוג אלא שיעשה מלחמה מפני מעלת הגבורה, ולנו עדת ישראל צריך שנלחם מפני מצות [להלן פסוק טז] לא תחיה כל נשמה או לבטל ע"ז מהם, לזה אמר וְאֶל־תִּעַרְצוּ ויהיה מלשון רשע עריץ, ואמר לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם, לומר שמי שימות במלחמה תהיה נפשו נושעת מדינה של גהינם וכן דרך אומות העולם לומר במלחמותיהם, עכ"ל

וע"ע בשם משמואל (שם) וז"ל נראה כי מלבד שצורך מצוה זו מובן בפשיטות, שחיזוק הלב למל' חמה הוא צורך גדול, עוד יש בזה ענין פנימי. ויתבאר עפ"י מאמר כ"ק הרבי ר' בונם זצלה"ה מפרשיסחא בפסוק (משלי יט, כא) רְבֹת מַחְשְׁבוֹת בְּלִב־אִישׁ וְעֵצָת ה' היא תְּקוּם, שבפשיטות אינה מובנת הרבותא שעצת ה' היא תקום נגד מחשבות בו"ד, אלא הפירוש הוא שמחשבות בו"ד נגד רצון השי"ת הן עצמן סיבה ומוליקין אל המטרה שעצת השי"ת היא תקום. דהנה פעולות האומות בארבעה דברים אלה שעושים הם להבהיל ולבלבל את דעת שכנגדם, וסילוק הדעת הוא סילוק הכח הן בגשמיות הן ברוחניות כאמרם ז"ל במדרש (במדבר פ"ט ג') דעה חסרת מה קניתי, וזהו שעושין ארבעה דברים הללו כדי שיחפזו אלו שכנגדם, ולשון חפזון הוא מהירות היפוך ישוב הדעת. ולעומת זה דיבר הכהן אליהם ארבע אזהרות אלו שהביאו אימוץ הלב בקרבים שלא יתבהלו ולא תתבלבל דעתם, וכ"ו. אבל עוד היתה בזה כוונה יותר פנימית, דהנה ידועים דברי זוה"ק שממה שהאדם בורח מחיצוניות בא לעומתו בקדושה, ועל כן כשהאומות היו מתאמצים לסלק מהם בחי' הדעת, וישראל אזרו חיל בסיוע דברי הכהן וסילוק מעליהם כל מחשבות המבלבלות והמבהילות זכו לעומתן לבחי' הדעת השלימה, וכ"ו. והנה ידוע שדעת היא המבדלת בין דבר לדבר וכמ"ש (משלי ג, כ) בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמָת נִבְקְעוּ וְאָמְרוּ ז"ל (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב) אם אין דעת הבדלה מנין, וע"כ בהופיע דעת עליון שוב אין מקום לקטרוג שרי האומות. אך ידוע שמדות העליונות מתעוררין ועושין פעולתן למעלה על ידי עשיית ישראל דוגמתן למטה, וע"כ כשישראל זוכין לבחי' הדעת למטה ע"י מה שמתחזקים שלא להתבהל ושלא להתבלבל מחמת ארבעה הדברים הנ"ל שעושין אומה"ע כנ"ל עיי"ו מתעוררת מדת הדעת העליונה ונתגלה ההבדל שבין ישראל לאומות, וממילא נסתלק קטרוג שרי האומות למעלה, והאומות נופלות במלחמה למטה:

והנה הגורם והסיבה לכל זה הם ארבעה הדברים שעושין האומות, להפחיד ולהבהיל ולבלבל את ישראל, ולולא זה לא היו ישראל זוכין כל כך לבוא לבחי' ישוב הדעת לעורר את מדת דעת העליונה, והי' עכ"פ מקום לקטרוגים, וכמא"כ לפי הפירוש הנ"ל רְבֹת מַחְשְׁבוֹת בְּלִב־אִישׁ וְעֵצָת

ואמר אלהם שמע ישראל - להיכנע לא-ל היחיד

וכיצד ניתן להגיע למדרגת 'שלוות הנפש' בשעת מלחמה, דהרי אין לך שעה שבו ה'פחד' שורה יותר מאשר 'עידנא דקרבא' שהאדם נאבק על חייו.

ומשום כך פתח הכהן את דבריו ב"שמע ישראל" קיט, כמו שביאר הרש"ר הירש (שם פסוק ג') וז"ל, כל יהודי אומר "שמע ישראל" בכל יום תמיד, ערב ובוקר, ובמלים אלה הוא מעורר את נפשו להיכנע לא-ל היחיד על כל המסקנות הנובעות מכך; ואותה מחשבה ואותה כניעה תבטל בשעת הקרב את החשיבות של כל גדולה וגבורה אחרת. היא תחדיר באדם את התודעה שהוא עושה את רצונו של ה' ויכול להיות בטוח בעזרתו, וכך מתמלא לב האדם כח ואומץ, שלווה וגבורה.

ארבע האזהרות האמורות כאן - אַל-יִרְךָ לְבַבְכֶם וגו' - נתבארו כך במסכת סוטה (שם), הן מזהירות את הלוחמים שלא יושפעו על ידי רעש המלחמה ושאון האויבים הבאים להפחיד ולהמם, אלא יכוונו את לבם לה' וכך ישמרו על קור רוח ושלווה נפשית מול סערת הקרב, עכ"ל.קכ

אתם קרבים היום למלחמה על-אֵיבֵיכֶם - ידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה

ובלשונו הזהב של הרמב"ם בהלכות מלכים (ו, טו) וז"ל מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב (דברים כ, ח) כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מְקוֹה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעַת צָרָה (ירמיהו יד, ח) וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל

ה' היא תְּקוּם, היינו שאותן מחשבות עצמן שבלב איש הן הגורמין ומסבבין שעצת ה' היא תְּקוּם, עכ"ל עיי"ש.

[והזמן גרמא להביא את המשך דבריו (שם) וז"ל ונראה שדוגמתו הוא ענין אלול לפני ר"ה, שבר"ה שרי האומות באין ומקטרגים כבמדרש, ונוקקים להתעוררות מדת דעת העליונה ע"י ישוב הדעת של ישראל למטה, וזהו ענין התקיעות כמ"ש (תהלים פ"ט ט"ז) אשרי העם יודעי תרועה תוקעי לא נאמר אלא יודעי, היינו התישבות הדעת, בזה מעוררין את מדת דעת העליונה ומסתלק הקטרוג. וזהו ענין חודש אלול ותקיעותיו להכין לבבם בהתישבות הדעת לסלק כל טירוד ובלבול הדעת ולהרגיל א"ע לכוון בתפילה, וכעין שכתוב והי' כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם, וברש"י סמוך לספר טרם נגשו לשדה המלחמה, וכדוגמתו ר"ה הוא המלחמה עם שרי האומות, שבאין ומקטרגין ואלול הוא סמוך לספר] קיט ועין תולדות יעקב יוסף (פרשת שופטים) וז"ל ודבר אל העם שמע ישראל, כי יחוד קריאת שמע הוא סוד ד' אותיות הוי' כנודע, וזכות זה גם שאתם קרבים היום למלחמה אל ירך לבבכם אל תניאראו ואל תחפזו ואל תערצו, זכר ד' סוגים, וכפירוש רש"י יעו"ש, והוא ד' בחינות שיש בשם בן ד' אותיות, וכאשר נבאר. וז"ש כי ה' ההולך עמכם להלחם לכם וגו', כי שם הוי' ההולך עמו תמיד לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד כשהוא צדיק, הוא ילחם לכם להושיע אתכם, עיי"ש.

קכ ועין ברמב"ן (דברים שם) שביאר את הזהרת הכהן על 'גבורה טבעית' וז"ל יהירם שלא ירך לבבם ולא ייראו מן האויבים, ויאמר שלא יבטחו בזה בגבורתם לחשוב בלבם גבורים אנחנו ואנשי חיל למלחמה, רק שיישיבו לבם אל השם ויבטחו בישועתו ויחשבו כי לא בגבורת הסוס יחפץ ולא בשוקי האיש ירצה כי רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו. (ועיין בהרחבה המבט הפנימי 012)

לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אֶל-יָרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל-תִּירָאוֹ וְאֶל-תַּחְפוֹנוֹ וְאֶל-תַּעֲרָצוֹ מִפְּנֵיהֶם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר (דברים שם) וְלֹא יִמָּס אֶת-לֵבָב אָחִיו כְּלָבָבוֹ, והרי מפורש בקבלה (ב"ב כא:): ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר (שמואל א, כה, כח - כט) כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה ה' לְאֲדָנָי בֵּית נְאֻמָּן כִּי-מִלְחָמוֹת ה' אֲדָנָי נִלְחָם וְרָעָה לֹא-תִמָּצָא בְּךָ וְגו' וְהִיְתָה נַפְשׁ אֲדָנָי צְרוּרָה וּבְצָרוֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, עכ"ל.

שלום בשעת מלחמה

במבט הפנימי לעיל (006) הוסבר בהרחבה שפנימיות ותכלית המלחמות מימות עולם הוא –ה'שלום'. בפרט במלחמה האחרונה שבו יבוא משיח צדקינו בסופה, ויפרוס 'סוכת שלום עלינו'. ומשום כך 'פותחים בשלום'.

במבט הפנימי שלפנינו נבאר שגם במהלך המלחמה עצמה נדרש לכלול בתוכה את מידת השלום^{קכא}.

וקראת אליה לשלום – אין פותח אלא בשלום

כתוב בספר דברים (כ, י - יב)

כִּי-תִקְרַב אֶל-עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם: וְהָיָה אִם-שָׁלוֹם תַּעֲנֶךָ וּפְתַחָה לָךְ וְהָיָה כָּל-הָעָם הַנִּמְצָא-בָּהּ יִהְיוּ לְךָ לְמַס וְעַבְדוּךָ: וְאִם-לֹא תִשְׁלַם עִמָּךְ וְעָשִׂתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצַרְתָּ עָלֶיהָ:

בפשטות נראה שהפסוק מדבר על השלום שקודם למלחמה – וקראת אליה לשלום, והקריאה לשלום באה על מנת למנוע מלחמה^{קכב}. וכן לכאורה נראה מדבריו של ר' יוסי הגלילי שאמר (מסכת דרך ארץ פרק שלום הלכה יד) וז"ל גדול הוא השלום, שבשעת מלחמה אין פותח אלא בשלום שנאמר כִּי-תִקְרַב אֶל-עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם, עכ"ל.

שלום – בנתיבות המלחה

קכא עין גור אריה (דברים כ, י).

קכב כדברי הרמב"ם הידועים (מלכים פ"ו ה"א) וז"ל, אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, עכ"ל.

אולם מצאנו בחז"ל, שאף בשעת המלחמה עצמה נצרך השלום, כמובא בספרי (דב-רים פרשת שופטים פיסקא קצט) וז"ל וְקָרְאתָ אֵלֶיָּהּ לְשָׁלוֹם, גדול שלום שאפילו מתים צריכים שלום, גדול שלום שאפילו במלחמתם של ישראל צריכים שלום, עכ"ל. וניתן לדייק מדברי הספרי, שלא נאמר גדול השלום ש'קודם המלחמה', אלא דייקא בחרו חכמינו לומר; גדול השלום 'במלחמתם', דהיינו שבמהלך המלחמה עצמה - גדול הוא מעלת השלום ודו"ק.

וכן מצאנו עוד בדברי המדרש (תנחומא פרשת צו סימן ה) וז"ל כִּי־תִקְרַב אֶל־עֵיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרְאתָ אֵלֶיָּהּ לְשָׁלוֹם (דברים כ י), לַכֹּחַ דְּרִכְיָהּ דְּרִכְיֵנָּעַם וְכָל־נְתִיבְתֵיהָ שְׁלוֹם (משלי ג יז), עכ"ל. כלומר שמילת 'כל' בא לרבות, שגם בנתיבות המלחמה צריך שהיו בהם - שלום.

שְׁלוֹם - ולכן אין להרעיבה, להצמיאה, ולהמיתה מיתת תחלואים

והיות שנדרש בשעת המלחמה מידת השלום, מתרבים דינים שונים באופני הלחימה. כמ"ש במדרש תנאים (דברים פרק כ) וז"ל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ ולא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתת תחלואים, עכ"ל.

ועת שְׁלוֹם - בכל העתים

זוג אחד מהכח' עיתים ששלמה המלך מונה בקהלת (קהלת ג, ח) הוא - עַת מְלַחְמָה וְעַת שְׁלוֹם. והרחיבו חז"ל (קהלת רבה פרשה ג) להסביר וז"ל עַת מְלַחְמָה בשעת מלחמה וְעַת שְׁלוֹם בשלום, עכ"ל. והרי שלא אמרו עת שלום בשעת שלום, כדוגמת בן זוגו - עת מלחמה 'בשעת' מלחמה, אלא אמרו וְעַת שְׁלוֹם - בשלום. והטעם לכך הוא, היות ששלום נצרך בכל העיתים, לרבות בעת מלחמה. וכן כתב להדיה הצרור המור (פרשת נשא) וז"ל אמר עַת מְלַחְמָה וְעַת שְׁלוֹם. ר"ל שיעשה שלום לנו עם כל העתים, עכ"ל.

ועת שְׁלוֹם - השכינה הקדושה, והיא תנצח את ה'עת מְלַחְמָה'

ובעומק יותר, ביאר הרמח"ל (מאמר הגאולה ד"ה וענה) את פנימיות ה'עת מְלַחְמָה וְעַת שְׁלוֹם', וז"ל במקום שנמצא השלום הנה בצד הקדושה^{קכג}, נמצאת כנגדה המלחמה בצד הטומאה, ועל זה הסוד נאמר עַת מְלַחְמָה וְעַת שְׁלוֹם, כי לילית היא 'עת מלחמה' והשכינה הקדושה היא 'עת שלום' עכ"ל.

ותן דעתך, שמחד ב'עַת מְלַחְמָה', העת שייך לטומאה. ומשום כך אנו מנסים להחליש את הטומאה והאיסורים הנובעים ממנו. על ידי שמתירים את

^{קכג} ועין ויקרא רבה (פרשת צו) וז"ל ר' מני דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול שלום שכל הברכות וטובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום בתפלה עושה שלום בברכת כהנים (במדבר ו) וישם לך שלום, עכ"ל.

האיסורים, כגון אשת יפת תואר שהותרה, וכן הותר להם במלחמה קב"י לאכול קדלי (כתלי) דחזירא (חולין, יז.) קב"י.

אולם מאידך העבודה היא לגלות את הקדושה הטמונה בתוך המלחמה עצמה. ולכן נצרך שלום במהלך המלחמה עצמה. והסבר העניין הוא, שהרי בשלום נמצאת השכינה הקדושה (כדברי הרמח"ל לעיל), וכאשר מגלים את מידת השלום במלחמה מתעוררת השכינה הקדושה במלחמה, והיא היא גופא מכניעה ומנצחת את מלחמה.

עת שלום בעת מלחמה – סוד כללות ההפכים

וכנודע שורש הכל ותכלית הכל היא כללות ההפכים, שהוא סוד עץ החיים. כמ"ש הרמח"ל (אדיר במרום, מאמר רישא וסיפא ד"ה ובתוך הגן) וז"ל, שהוא (עץ חיים) כללות כל ההפך עכ"ל. וזהו סוד השלום בשעת מלחמה, לכלול ההפכים קב"י. ועי"ז המלחמה נכללת בשלום, היפך עץ הדעת, שיש בו טוב ורע נפרדים, מלחמה נפרדת מן השלום. וזו סוד הקדושה קב"י.

מִלְחָמָה – השחתה

מִלְחָמָה – מלשון 'מלח'

כתוב (דברים כ, יט) כִּי־תִצּוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לְאֹ-תִשְׁחִית אֶת־עַצְמָהּ לְנַדַּח עָלֶיהָ גְרוֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוּ לֹא תִכְרַת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְכֹא מִפְּנֵיךְ בְּמִצּוֹר:

והנה כל מלחמה יש בתוכה כח 'השחתה', וע"ש כן בעומק נקראת מלחמה מלשון – 'מלח'.

קב"י אולם עין ברמב"ם הלכות מלכים (פ"ה, ה"א), וע"ע ברמב"ן (דברים ו, ט). ולביאור מחלוקתם עין בחת"ס (חולין שם) ואכמ"ל.

קב"י עין שם משמואל (פרשת מצורע) וז"ל הא דהתורה התירה ע"י כיבוש אפילו כתלי דחזירי יש לומר דאפי"ז בכתלי דחזירי יש נמי חלקי היתר שנתערבו, אבל חלקי האיסור רבין עליהם ואסירי, אך ע"י כיבוש שחלקי הסט"א שבהם נעשים כבושים תחת יד ישראל, שוב מתגברין חלקי הטהרה שהיו בהן שהיו עד הנה כבושין תחת חלקי הסט"א שהיו מתגברין עליהם מחמת רובן, ויקץ כישן ומצא מין את מינו וניער, ומעתה חלקי הטהרה גוברין על חלקי הטומאה ומותרין, עכ"ל.

קב"י ועין צרור המור (פרשת אחרי מות) וז"ל יש עתים לטובה ועתים לרעה. עתים לשלום ועתים למלחמה. עתים לאהבה עתים לשנאה. לפי שהיא להט החרב המתהפכת, עכ"ל.

קב"י עין שפע טל שער א' פ"ב ד"ה ומה שאמרנו וכו'

מלחמה - אתחלתא דגאולה

וכן פירש הרמב"ן את הפסוק (שמות ל, לה) מַמְלָחָה טְהוֹר קָדֵשׁ, וז"ל; אונקלוס תרגם מערב, ירצה לעשות ממולח נמוח, שיעשה הסמים כולם שחוקים מאד ומעורבים יפה יפה עד שיהיו נמחים ולא יוכר סם מהם, מלשון כִּי־שָׂמִים כְּעֶשֶׂן נְמַלְחוּ (ישעיה נא ו), וכן וּבְלֹנֵי מְלָחִים (ירמיה לח יא), אַרְצָן פְּרִי לְמַלְחָה (תהלים קו לד), כולם ענין השחתה וכליה.^{קכח}

ע"ש כן המילה 'מלחמה' מורכבת משורשי אותיות 'מלח', שהוא לשון השחתה וכליה.

לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָה - שלא תהיה ארץ פרי למלחה

ויתר על כן כתב הרד"ק (ספר השורשים אות מ' ערך מלח) וז"ל, כִּי־שָׂמִים כְּעֶשֶׂן נְמַלְחוּ, ענין השחתה וכליה, וכן וּבְלֹנֵי מְלָחִים, בלויין וישנים. ומזה עוד (עומק גוסף במלח - מלחמה) אַרְצָן מְלָחָה וְלֹא יִתְשֵׁב (ירמיה יז, ו) וּמִשְׁכַּנּוֹתַי מְלָחָה (איוב לט, ו) אַרְצָן פְּרִי לְמַלְחָה (תהלים קז, לד), פירוש, ארץ גזרה ושממה שלא תצמיח, כלומר שגזרה מן היסוד עכ"ל.

ולדברי הרד"ק מבואר הייטב ציווי התורה לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָה. שהתורה מצווה את הלוחמים להגביל^{קכט} את כוח ההשחתה המצוי במלחמה. ולכך נאמר לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָה^{קל}, שלא יהא מקום המלחמה בבחינת אַרְצָן פְּרִי לְמַלְחָה (שנגזרה מן היסוד), ודר"ק.^{קלא} והכח המעכב את התפשטות המלחמה שלא יהיה השחתה גמורה - בחינת 'שנגזרה מן היסוד' (כלשונו של הרד"ק), הוא שנהפך סדר צירוף האותיות מ'מלח' מלשון מלחמה (השחתה), ל'חמל' - חמלה. ועוד נהפך סדר צירוף האותיות ל'מחל' - מחילה, בחינת שלום שבתוך המלחמה^{קלב}.

^{קכח} וע"ע בפירש המצודת ציון (ישעיהו נא, ו) נְמַלְחוּ - ענין השחתה וכליון כמו וּבְלֹנֵי מְלָחִים (ירמיה לח), ועוד בפירושו בירמיהו (לח, יא) מְלָחִים - ענין השחתה כמו כִּי־שָׂמִים כְּעֶשֶׂן נְמַלְחוּ (ישעיה נא).

^{קכט} וכן מצאנו שראשית הפסוק כבר רומז בתוכו על 'מידת השלום' המגביל את כח ההשחתה (עין עוד על זה לקמן). כן מובא במדרש תנאים (דברים כ, ט) וז"ל, כִּי־תִצְוֶה אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לָמָּה נֹאמַר, לִפִּי הַשְׁוֹא אֹמַר כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כִּיּוֹן שִׁפְתַּי לֵה יוֹם אֶחָד בְּשִׁלּוֹם יִתְחַיֵּל וְיִלָּחֵם בָּהּ, תִּלְ כִּי־תִצְוֶה אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים, מְגִיד הַשְׁוֹא תוֹבֵעַ שְׁלֹמָה שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים עַד שֶׁלֹּא יִלָּחֵם בָּהּ וְהָיָא (ש"ב א א) ויִשָּׁב דוֹד בְּצַקְלָג יָמִים (רביס) [שנים], עכ"ל.

^{קל} ועין ברמב"ן (דברים כ, יט) טעם אחר מדוע אסרה התורה להשחית את עצה, מטעם מידת הבטחון. וז"ל שהזהירה תורה לא תשחית את עצה לכרות אותם דרך השחתה שלא לצורך המצור, כמנהג המחנות. והטעם, כי הנלחמים משחיתים בעיר וסביב הארץ אולי יוכלו לה, כענין שנאמר (מ"ב ג יט) וְכָל עֵץ טוֹב תִּפְּלוּ וְכָל מְעִינֵי מַיִם תִּסְתַּמּוּ, וְאַתֶּם לֹא תַעֲשׂוּ כֵן לְהַשְׁחִיתָהּ, כִּי תִבְסַחוּ בְשֵׁם שִׁיתָן אֹתָהּ בִּידְכֶם, עכ"ל.

^{קלא} ועין בעקידת יצחק (במדבר שער פא) וז"ל, וּבְמִדְרַשׁ (דברים רבות פ' ה') עַל וַתִּגְזֹר אֹמֵר וַיִּקַּם לָךְ (איוב כ"ב) אִמַּר שׁוֹה אֶחָד מִהַדְּבָרִים שְׁגוֹר עָלֵיהֶם מִשֶּׁה וְהוֹסִיכִים עַל יְדוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִמַּר לוֹ שִׁילַחֵם עִם סִיחוֹן וְעוּג וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵן אִלֵּא וְיִשְׁלַח מִלֵּאכִים מִמִּדְבַר קְדֻמוֹת דְּבָרֵי שְׁלֹמֹם לֵאמֹר אִמַּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָךְ אִמַּרְתִּי לְהִלָּחֵם עִמּוֹ וְאַתָּה פָּתַחַת בְּשִׁלּוֹם חֵיִךְ שֶׁאֲנִי מִקִּיָּים גּוֹיִתְךָ כֹּל מִלְחָמָה שִׁיְהוּ הוֹלְכִים לֹא יְהוּ פוֹתָחִים אִלֵּא בְשִׁלּוֹם שֶׁנִּי כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאת אֵלֶיהָ לְשִׁלּוֹם (דברים כ). וְהִכּוֹנָה שׁוֹה מִה שִׁיתָחִיִּב מִהֲדַעַת הַשְׁלֹמֹם הָאֲנוּשִׁי וְיִסְכִּיִם עִמּוֹ הֲדַעַת הָאֱלֹהִי מִהֲטַעֲמֵי שְׁכַתְּבָנוּ אֲשֶׁר שְׁנִיָּהִם נִתְבָּארוּ בְּפִרְשָׁה הֵיחָא כִּי אִם נִמְצָא שְׁצוּהָ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָה לְגִדְתָּ עָלָיו גְּרֹן (שם) כֹּל שֶׁכֵּן שְׂרָאוֹי לִישְׁמַר שֶׁלֹּא יִבְאוּ נוֹקִיָּים וְהַשְׁחִיתוּהָ, בְּכָל מִה שֶׁאֲפִשֶׁר לְמוֹנְעִם, עכ"ל.

^{קלב} כמו שנתבאר בארוכה לעיל (המבט הפנימי 014). וכן עצם יציאתו למלחמה, ואי השתמטות ממנה היא מידת השלום (ועין אור יחזקאל (חלק 'מדות', מאמר המלכת את חבריך, ד"ה ציור לדבר)).

שַׁחַת ה' אֶת־סֹדֶם אוֹלָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת־אַבְרָהָם
 וכח מלחמה (השחתה) גמורה, בבחינת 'שנגזרה מן היסוד' נגלתה בסדום. כמ"ש
 שַׁחַת ה' אֶת־סֹדֶם (בראשית יג, י), ובפירוט יתר בהמשך הפסוקים (שם יט, כד - כה)
 וְה' הַמְטִיר עַל־סֹדֶם וְעַל־עַמּוּרָה גִפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן־הַשָּׁמַיִם: וַיִּהְיֶה אֶת־
 הָעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל־הַכֶּכֶר וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה: וְנֹאמַר בַּהֲפִיכַת
 סֹדֶם וְצִמַּח הָאֲדָמָה דִּיִּיקָא הֵיפֵךְ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֲצָהּ. והטעם שבסדום נגלה כוח
 השחתה הגמורה, היות ששם נמצא מלח סדומית. 'מלח' - מלחמה של השחתה.

אולם אף בסדום לא נגלה השחתה גמורה ממש, אלא מתוך הארת השלום
 בחמלה ובמחילה. והטעם הוא משום שאברהם פתח בתחילה לשלום בעבור
 יושבי סדום, כמ"ש (שם, יח, כג - כד) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם קָלָד וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק
 עִם־רָשָׁע: אוֹלַי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְגו' ומשום כך נאמר (שם יט,
 כט) וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹקִים אֶת־עָרֵי הַכֶּכֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם. שמכח כך שפתח
 לשלום, האיר אור השלום אף לאחר מכן, בזמן ששַׁחַת ה' אֶת־סֹדֶם, וניצל לוט
 משם.

וְשָׂרְפָת בָּאֵשׁ אֶת־הָעִיר הַנְּדָחַת, וְהִיְתָה תַל עוֹלָם
 אולם בעיר הנדחת מצוה להחריבה מן היסוד כמ"ש (דברים, יג, יז) וְשָׂרְפָת בָּאֵשׁ
 אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּל־לֵיל לֵה' אֱלֹקֶיךָ וְהִיְתָה תַל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד. והיות
 שכח 'ההשחתה' כל כך רב, נצרך אור רחמים מיוחד במלחמה זו. כלשון הפסוק
 (שם שם, יח) וַנִּתֵּן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ קָלָד.

אֵשֶׁת יַפֶּת־תּוֹאֵר - מִלְחָמָה בְּזוּהָמָא

במבט הפנימי לעיל (014) הוסבר שאחד מהאופנים שנלחמים ב'טומאה',
 ומחלישים אותה, זהו על ידי שהתורה 'מתירה' את 'האסור'. אחד מן אותם
 'היתרים' הוא 'אשת יפת תואר'. נתבונן הפעם להבין את שורש ה'רע' המונח
 ב'אשת יפת תואר', ומדוע פרשת 'אשת יפת תואר' מתעוררת דווקא ב'כִּי־תֵצֵא

קלד ועין ברש"י (בראשית יח, כג) וז"ל וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם - מצינו הגשה למלחמה (ש"ב י יג) ויגש יואב וגו', הגשה לפיוס (להלן
 מד יח) ויגש אליו יהודה, והגשה לתפלה (מלכים א' יח לו) ויגש אליהו הנביא, ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות, ולפיוס
 ולתפלה, עכ"ל. - ובדקות אברהם אבינו בא לכלול את מידת השלום בתוך המלחמה עצמה. (כמו שהוסבר בהרחבה לעיל, המבט
 הפנימי 014)

קלד עין באור החיים (דברים יג, יח) וז"ל וַנִּתֵּן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ. כוונת מאמר זה כאן לפי שצוה על עיר הנדחת שיהרגו כל
 העיר לפי חרב ואפילו בהמתם, מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם, כמו שספרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים
 במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, והבחינה עצמה תהיה
 נשרשת ברצחי עיר הנדחת, לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' רחמים הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות מקור הרחמים
 ישפיע בהם כח הרחמים מחדש לבטל כח האכזריות שנוולד בהם מכח המעשה, עכ"ל.

למלחמה?.

תוקף היתר אשת יפת תואר - אפילו אשת איש

פרשת 'אשת יפת תואר' נאמרה בריש פרשת כי תצא (דברים כא, י - יא), וזה לשון הפסוק:

כִּי־תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִיּוֹ: וְרָאִיתָ בְּשִׁבְיָה אֵשֶׁת יַפֶּת־תּוֹאֵר וְחִשְׁקֶתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה:

ודרשו בגמרא (קידושין כא:): מהמילה אשת קלה - ואפילו אשת איש.

והרחיבו לבאר במדרש (תנחומא (בובר) פרשת שמיני סימן יב), שהיתר 'אשת איש' לא רק נכלל בתוך היתר 'אשת יפת תואר', אלא גופא את איסור 'אשת איש' בא פרשת 'אשת יפת תואר' להתיר. וז"ל המדרש, שלא יטען יצרך לומר כי דברים טובים אסר הקדוש ברוך הוא לישראל, אמר הקדוש ברוך הוא כל מה שאסרתי לך התרתי לך כנגדו^{קל}, אסרתי לך אשת איש, התרתי לך אשת יפת תואר, עכ"ל.

והבן יתר על כן, שאין התורה באה להתיר 'אשת איש' בדומה ל'אשת איש', כדוגמת 'בשר חזיר' - כלשון המדרש (שם) וז"ל אסרתי לך בשר חזיר, התרתי לך לשון דג ששמו שיבוטא שדומה לחזיר, עכ"ל. אלא ב'אשת איש' ממש^{קל}.

אחרי שהשכלנו להבין את מה באה התורה להתיר ב'אשת יפת תואר' - איסור אשת איש - נשתדל לברר מה הוא עומק כח ה'רע' המונח ב'אשת איש'. אולם לשם כך נקדים כמה הקדמות.

שורש המלחמות ברע - הוא היצה"ר

הנה שורש כל המלחמות הם מלחמת; טוב ברע ורע בטוב. ומי הוא שורש הרע, אם לא היצה"ר בכבודו ובעצמו אשר אפילו בוראו קראו 'רע' (ספרי

קלה ועין בחזקוני (דברים כא, יא) וז"ל, אשת יפת תואר פרש"י אפי' אשת איש (ומקור דבריו מהגמרא), וא"ת מנא לן למדרש הא, אלא י"ל לא מציינו אשת' שאינו דבוק וה"ל למכתב אשה יפת תואר, והשתא דכתב אשת ש"מ למדרש אשת איש

קלו אולם עין במדרש (תנחומא (ורשא) פרשת שמיני סימן ח) וז"ל אסרתי לך אשת איש התרתי לך גרושת איש, אסרתי לך

קלו וכבר הקשו הראשונים, ובראשם תוס' (קידושין כא: ד"ה אשת) דהרי אין אישות לעכו"ם, וא"כ איך שייך בו 'אשת איש' דשרי לן רחמנא. וי"ל ש'אשת יפת תואר' היא 'אשת אשה' דומיה דחונה לאה"ר (ע' לקמן), דלבא נמשך אחר בעלה, משום הכי נקראת 'אשת איש' (ועין בחזקוני דברים כא, יא). והבן עוד שכל מעשה הנחש התחיל מכה שראה אותם עוסקים במעשה

דברים פרשת עקב פיסקא מהקל"ח). ונצטוינו לעולם ללחום כנגד אותו ר'ע, כפי שפירש רש"י את דברי הגמרא (ברכות ה.). אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע. וז"ל, שיעשה מלחמה עם יצר הרע, עכ"ל. וביאר הגר"א (אמרי נועם שם) וז"ל נצרך מלחמה הוא שיהיה רודף את בשונא עד שיכניעהו לגמרי, ואם לא יעשה כן ויעמוד מלרדוף, יתחזק השונא ויתחיל לרדוף הראשון, עכ"ל. כלומר המלחמה בו היא מלחמה מתמדת עד שיכניעהו לגמרי. קלט

ובדקות, שורש המלחמה הוא דייקא ברע ולא בטוב. כמ"ש בספר המלמד (שער לא, ד"ה ואם כן) וז"ל, יוצר אור ובורא חֶשֶׁךְ עֲשֵׂה שְׁלוֹם וּבּוֹרֵא רָע (ישעיה, מה, ז), וקראו שלום מפני שהוא שלם ואוהב ורודף שלום, ר"ל היצר הטוב, אך היצר הרע בעל מלחמה לעולם, וכן כתיב עת מלחמה (מכח היצה"ר) ועת שלום (מכח היצ"ט), עכ"ל. קמ

האשה היא היצה"ר, שהוטל בה זוהמא

והמלחה השורשית ביצה"ר מתגלה באשה, כדברי הרבינו בחיי (ויקרא ב, יא) והאשה היא יצה"ר, כי כן מצינו באדם הראשון כשחטא אמר (בראשית ג, יב) "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי", רצה לומר יצר הרע שיצרת בי, עכ"ל עיי"ש. וכמ"ש חז"ל במדרש (פסיקתא זוטרתא בראשית ב, כא) על הפסוק (שם) וַיִּסְגֹּר בָּשָׂרָא תַתְּנָה. אמר ר' חנינא בריה דרב אבא עד כאן לא כתוב סמ"ך, מלמד שנברא שטן (שטן – סטן) עמה.

וסיבת הדבר שנמצא באשה כח היצה"ר, הוא מהנחש הקדמוני שבא על חוה [שהייתה 'אשת איש'] והטיל בה זוהמא קמא. ואותו זוהמא דבקה באשה – והיא שורש כח יצר הרע שבה קמב, והבן קמב.

ועתה מובן שלכן כאשר משתלשל הדבר ויוצאים למלחמה גשמית, נתחדש פרשת 'אשת יפת תואר', כי שם מונח שורש המלחמה – בזוהמא קמב.

קלח ח"ל (שם) אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל בני בראתי לכם יצר הרע שאין רע הימנו, עכ"ל. ושורש הרע במלכי אדם, כנודע. קלט ועין ברמ"ז (שמות [דף] רכא ע"ב) וז"ל, טוב ורע, ואז יש מלחמה בעולם, כי שני ההפכים מתקוטטים זה בזה, הסולת עם הפסולת, עכ"ל. קמ ועין עוד במבט הפנימי (012) שהורחב בנושא – המלחמה עם היצה"ר. קמא שבת קמו.

קמב ועין בית הלוי (בראשית ג, כב) וז"ל, והנה אמרו חז"ל (ע"ז כב) כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, דהכוונה דהזוהמא נכנסה אל תוך האדם והאדם מעצמו יש לכח החומר שלו הנטיה והתשוקה להרע ושוב א"צ לאחרים שמחוץ לגופו שידיהוהו, עכ"ל. כ"כ הנפש החיים (ש"א, פ"ו בהערה) קמג ויתר על כן בעכו"ם שלא עמדו רגליהם בהר סיני. נמצא שלא פסקה מהם זוהמת הנחש כלל. קמד אולם אשה לאו בת מלחמה היא, כמ"ש בספר החינוך (מצווה תרג – זכירת עמלק) וז"ל בזכרים, כי להם לעשות המלחמה

ולכך אמרו חז"ל זוה"ק (יתרו, פג:): דְּתַנִּינָן, אָמַאי אַסְמִיךְ פְּרִשְׁתָּא דָּא, לְבָן סוֹרֵר וּמוֹרָה. אֶלָּא בְּוֵדַאי, מֵאן דְּנָסִיב הָאִי אֶתְתָּא, בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה יָרִית מִינָהּ. מֵאִי טַעְמָא. מְשׁוּם דְּקָשָׁה לְמַעְבַּר זוּהֶמָּא מִינָהּ, וְכָל שְׂפָן הֵיחִיא דְּאֶתְנַסִּיבֵת בְּקַדְמִיתָא, דְּדִינָא בְּדִינָא אֶתְדַּבֵּק, וְאֶסְתְּאַבֵּת בָּהּ, וְקָשְׂיָא זוּהֶמָּא לְמַעְבַּר מִינָהּ, עכ"ל. והיינו שכח זו, זהומא זו, מתעורר במלחמה ומכח כך יוצא בן סורר ומורה.^{קמ"ה}

ואותו תוקף הרע – זוהמא, באה התורה והתירה, על מנת להחליש את כח הטומאה. אמנם דבר ברור דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, ולא דמיא אלא למי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו עד שיאורו עיניו^{קמ"ו}, ולכן לכתחילה נצרך בשעת מלחמה להתרחק מזוהמה זו, מן הכיעור וכל הדומה לו, כי הוא מתעורר בשעה זו.^{קמ"ז}

ונקמת האויב, לא לנשים, עכ"ל. ע"ע במנחת החינוך (שם) שהקשה על דבריו, וע' ברדב"ו (הלכות מלכים פ"ז ה"ד) שכתב וז"ל ואפשר דבמלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומוזן לבעליהן, עכ"ל. כלומר זה הוא צורת המלחמה של 'אשה', אבל אינם נלחמים בפועל עם הרע.

קמ"ה ועין במהרש"א (שבת קמז.) וז"ל מספר ישן השמיענו שאותה זוהמא שהטיל נחש בחוה היה סבה להוליד הרשעים כו', עכ"ל.

קמ"ו מקור הלשון הוא מיומא (פ"ה מ"ו)

קמ"ז ובשיעור בלבביפדיה עבודת השם 'בחור', הוסבר טעם נוסף מדוע 'עריות' מצויות בשעת מלחמה. משום שמתעורר זמן שהוא 'מסירות נפש' – להרוג או ההיפך, ולכן מתעוררים גם הג' עבירות שחייבים למסור נפש עליהם. עיי"ש.

שורש מִלְחָמָה – בלחם הנאכל ובאות ברית קודש

העם היצא ממצרים – אנשי המלחמה

מצאנו שדור יוצאי מצרים הוגדרו כ'אנשי המלחמה'. כנאמר בפסוק (יהושע ה, ד) וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־מַל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כֹּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: וְעוֹד כְּתוּב (שם, ו) כִּי אַרְבָּעִים שָׁנָה הִלְכּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָר עַד־תֵּתֶם כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם:

אנשי המלחמה: בהיותם במצריים, ביציאתם ממצרים, ובגאולתם השלמה ממצרים
וטעם הדבר, להיות גלות מצרים מורכבת מב' חלקים. א. עצם ההימצאות במצרים – גר יהיה ורעה בארץ לא להם (בראשית טו, יג) ב. שיעבוד למצרים – ועבדום וענו אתם (שם).

ושיעבוד זה היה באופן של מלחמה, כמ"ש (שמות א, ח – י) וַיִּקָּם מִלֶּךְ־חֲדָשׁ עַל־מִצְרַיִם וְגו' וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הַזֶּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוֹם מִמֶּנּוּ: הִבֵּה נִתְחַכְמָה לּוֹ פֶן־יִרְפֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם־הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:

הרי ששורש השעבוד היה מפני החשש של "ונלחם-בנו ועלה מן-הארץ", ולכן טכססו המצריים עצות שכבר עתה נלחם בו – בבניי – על מנת שלא התרבו ויתממש החשש. וזהו מלחמה בתוך מצרים עצמה עמהם.

וכן יציאתם ממצרים היה באופן של מלחמה, כמ"ש (שם, יג, יח) וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּבִיָּאֵר הַרְבִּינוּ בַחֲיֵי (שם), וז"ל על דרך הפשט, יצאו ישראל ממצרים חלוצים כאנשי צבא היוצאים למלחמה, עכ"ל. ולכך נקראו ביהושע (הבוא לעיל) כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם.

ועוד, בשלמות יציאתם ממצרים, שהיה במעמד קריעת ים סוף, לשון הפסוק (שמות יד, יג) כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרֹאֲתָם עוֹד עַד־עוֹלָם. ובאותו מעמד נאמר (שם יד) ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאֲתֶם תַּחֲרֹשׁוּן. הרי ששורש גאולתם משעבוד מצרים היה גם כן באופן של מלחמה.

והמשיך כח זה של אנשי המלחמה גם בהיותם במדבר, במלחמות הרבות שהיו במדבר, כגון מלחמת עמלק, עמון ומואב, וסיחון.

מלחמה מלשון לחם

הנה מלחמה הוא מלשון לחסקמח הנאכל. קמט ובפרטות בנוגע לאנשי המלחמה. היה ב' שורשים ללחם הנמצא במדבר; א. לחם הפנים, שהיה במשכן ב. המן, לחם מן השמים.

והנה לחם הפנים כשמו כן הוא - מדרגת 'פנים'; כאדם המסביר פנים לרעהו^{קא}, והוא היפך מלחמה. אולם מצד הלחם מן השמים - המן, ששורשו מכח מדרגת משה^{קא}. ועל משה אמרו (סנהדרין ו:): וז"ל משה היה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, עכ"ל. כלומר משה מדרגתו 'דין', לעומת אהרן - שלום.^{קב}

ועוד מצאנו שלמן היה גדר של 'פוסק', המברר את הדין^{קג}. כמ"ש (יומא עה.). אמר להם משה לבוקר משפט. למחר (בירידת) המן, בירר למי שייך העבד, ובירר בין איש לאשתו מי סרח על מי עי"ש. וכיון שאכלו לחם (מן) זה בהיותם במדבר, נשרש בהם כח המלחמה של איש לרעהו^{קד}. וכאשר נופל כח זה, הוא מתגלה כמלחמה בפועל, והבן.

מלחמה באות ברית קודש

ישורש נוסף למלחמה באדם הוא כח המילה, שמילת האדם היא ניצוץ של מלחמה כנגד כח הרע שבו, ועצם פעולת הכריתה היא מלחמה פורתא, בחינת קטלא פלגא מעין קטלא כולא. וכאשר ח"ו נפגם אות ברית קודש, נופל כח המלחמה לקלקול, ונעשה מלחמה בפועל. אולם אם נלחם בפנימיות הברית מעלה כח המלחמה לקדושה^{קה}.

קמח עין רש"י תהלים (לה, א) לחם - לשון מלחמה. וע"ע רש"י תהלים (נו, ב) לחם - לשון מלחמה. ובמצודת ציון שופטים (ה, ה) לחם - מל' מלחמה. וע"ע במבט הפנימי 010, שהוסבר שבלעם בא לחום כנגד המן קמט ומשום כך הרחיבו רבותינו שבכל לחם מונח 'עידן קרבא' בחינת 'מלחמה', עין בווה"ק בלק קפח ע"ב. קי ביאר מהו פנים, עין הכתב והקבלה, (שמות כה, ל) וז"ל ענין פנימיות הפך החיצון, להיותם מונחות בקדש פנימה, עכ"ל. וע"ע בפירושו על הפסוק (שמות כ, ג) "לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹקִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי". וזהו פנים, שמגלה פנימיותו לרעהו קנא במדבר רבה פרשה א סימן ב (פרשת במדבר) וז"ל, המן בזכות משה, תדע לך שהוא בזכות משה כיון שנסתלק משה (יהושע ה) וישבת המן ממחרת, עכ"ל.

קנב ועוד מצאנו ששורשו הרוחני של המן הוא לכו לחמו בלחמי (משלי ט, ה) כמ"ש ר' צדוק (פרי צדיק לערב יום הכפורים) וז"ל המן היה מזון רוחני בבחינת לכו לחמו בלחמי רק כשירד לעולם הזה נעשה מזון גשמי, עכ"ל. קנג ועין במהרש"א (יומא דף עה.) ויהיה פ"י והוא פורע גד לָן (שמות טו, לא) שהיה מלבן ומברר מה שבחורין כו' דהיינו דבר הספק לדיין מי זכאי ומי חייב.

קנד וכן מצאנו שמכות אכילת המן זכו לקבל את התורה, וכמבואר בקדושת לוי (ויקרא לפסח) וז"ל, חכמינו ז"ל אמרו (תנחומא בשלה, כ) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, והטעם כמבואר בוהר הקדוש (ח"ב קפג, ב) שעל ידי המן שהיה ממקום גבוה זכו להשגת התורה, עכ"ל, והיינו בחינת מלחמתה של תורה, אולם מלחמה שיש עמה שלום, שהרי ע"י המן נעשה דין, ועי"ז נעשה שלום בין איש לרעהו.

קנה ולנעוץ סופם בתחילתם, נביא את דברי הספורנו (שמות א, י) וז"ל, וְנוֹסֵף גְּסֵהוּא עַל־שָׂאִינוּ. כי בהיותם נבדלים ממנו במילה ובלשון ובדעות העברים, באופן שלא יכלו המצרים לאכול את העברים לחם (בראשית מג, לב) הם לנו לאויבים בלי ספק, ויגלו שנאתם או בעת צרות המלחמה, עכ"ל. ועין עוד באברבנאל (פרשת שמות) וז"ל שגזרו עליהם אנשים ילינו בשדה והגשים בעיר, כדי למעטן מפריה ורביה, עכ"ל. כלומר המצרים באו להלחם בבניי מכות את ברית קודש.

מִלְחָמָה עַל יְדֵי מֶלֶךְ

כתיב (שמואל א ה, ד-ה) וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֵאוּ אֶל-שְׁמוּאֵל הַרְמָתָה: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה אַתָּה זְקֵנִת וּבְנִיךָ לֹא הִלְכּוּ בְּדַרְכֶיךָ עִתָּה שְׂיִמְה־לָּנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם: וְעוֹד הוֹסִיפוּ בְנֵי לֹמֵר (שמואל א ה, כ) וְהִיָּינוּ גַם-אֲנַחְנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם וְשֹׁפְטֵנוּ מִלְּפָנָיו וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ:

ולהבין את בקשת בני משמואל הנביא "שְׂיִמְה־לָּנוּ מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם וְכו' וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ". וכן מדוע "וַיֵּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל" (שמואל א ה, ו), ויתר על כן דברי הקב"ה לשמואל (שמואל א ה, ז) לֹא אֶתְּךָ מֵאִסּוּ כִּי-אֲתִי מֵאִסּוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם.^{קנ}

מֶלֶךְ – וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ

וביאר המלבי"ם^{קנ} (שם, פסוק כ) וז"ל וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ, שילחם נגד הצר. ודייקו לאמר את מִלְחַמְתָּנוּ, שלא יהיה כעריץ אשר ייחס המלחמות אליו וילחם מלחמות לבעבור השררה והכבוד, והארצות שיכבוש יקראו על שמו, רק ילחם מלחמות שלנו לצרכינו, ואשר יכבוש יהיה שלנו, שזה גדר המלך הנתון תחת דת ומשפט שכל מגמתו הוא הצלחת העם ולתקן עניניהם בין במדינה בין נגד הצר הצורך, עכ"ל.

וכך אמרו (סנהדרין כ:): תניא, רבי אליעזר אומר: זקנים שבדור – כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מֶלֶךְ לְשֹׁפְטֵנוּ, אבל עמי הארץ שבהן קלקלו, שנאמר וְהִיָּינוּ גַם-אֲנַחְנוּ כְּכָל-הַגּוֹיִם וְשֹׁפְטֵנוּ מִלְּפָנָיו וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ (וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ).

ופרש"י (שם, ד"ה עמי הארץ) וז"ל דאילו זקנים שאלוהו לשופטם ולרדות הסרבנים שבהם, אבל עמי הארץ תלו עליו מלחמותיהם שאמרו ויצא בראשינו וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ, עכ"ל. וכן הוא ביד רמה (שם) וז"ל, בזקנים שבאותו הדור כהוגן שאלו שבקשו מלך לשפוטם ולרדות את הסרבנים שבהן במקל, ועמי הארץ שבהן

^{קנ} הרבה קולמוסים נשתברו להבין את עומק בקשת בני, ומדוע שמואל כ"כ הרבה להוכיח אותם בדברים הקשים כגידים, כגון; (שמואל א י, יט) וְאַתֶּם הַיּוֹם מֵאִסְתֶּם אֶת-אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר-הוּא מוֹשִׁיעַ לָכֶם מִכַּל-רְעוּתֵיכֶם וְצָרְתֵיכֶם וְתֹאמְרוּ לוֹ כִּי-מֶלֶךְ תִּשֶׂים עָלֵינוּ. והלא כן צווינו בתורה (דברים יז, טו) שֹׁם תִּשֶׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקָּרֵב אַחֶיךָ מִיִּשְׂרָאֵל עָלֶיךָ מֶלֶךְ. במבט הפנימי הנוכחי באנו לבאר נוקדה אחת ומרכזית – מלחמה על ידי מלך. ואי"ה עוד יופיעו להלן היבטים נוספים בנושא 'מלך'.

^{קנ} במאמר המוסגר לטובת המעיין. למלבי"ם יש מהלך דיליה להסביר לאורך כל הפסוקים את המשא ומתן שהיה בין בני משמואל. ובפסוק כ' (המזוּטָה הַשְּׂתֵא) המלבי"ם מסביר את דברי בני ששאלו כהוגן, ולא כמו ששמואל חשב לעיל בפסוק ח'. ואכן בפסוק הבא (כא) שמואל קבל את דבריהם – וַיִּשְׁמַע שְׁמוּאֵל אֶת כָּל-דְּבָרֵי הָעָם וַיְדַבֵּר בְּאָזְנֵי ה'. אנו לא באנו אלא להסביר את דברי בני בבקשתם 'וַנִּלְחֶם אֶת-מִלְחַמְתָּנוּ', וכמו יבואר לקמן עומק כוונתם.

קלקלו שבקשו להם מלך להלחם מלחמותיהם ולא בטחו במקום, עכ"ל. קנ"ח

והעולה מדבריהם ש'קלקלו' בזה שביקשו מלך שילחם מלחמותיהם, שזהו חסרון בטחון בקב"ה. שהרי הבורא יתברך הוא הוא הלוחם מלחמתם, כלשון הפסוק (שמות יד, יד) ה' יִלָּחֶם לָכֶם, וכן (שמות טו, ג) ה' אִישׁ מִלְחָמָה. קנ"ט

בקשת מֶלֶךְ - להעבידם עבודה זרה

וזהו עומק דברי הספרי (שופטים פ"סקא קנו ד"ה ואמרת אשימה) ק"ו וז"ל, רבי נהורי אומר לא בקשו להם מלך אלא להעבידם עבודה זרה שנאמר (שמואל א ת, כ) וְהֵינּוּ גַם־אֲנַחְנוּ כְּכָל־הַגּוֹיִם וּג'ו', עכ"ל.

והיינו שורש ע"ו, סילוק הקב"ה והעמדת כח חילופי ח"ו במקומו. ובהעמדת מלך להלחם במקום מלכו של עולם, יש ניצוץ של ע"ו, והבן. קס"א

וכלשון הרד"ק (שם שם, ה) וז"ל, שאמרו כְּכָל־הַגּוֹיִם והם לא היו צריכים כְּכָל־הַגּוֹיִם אם היו שומרים דרך ה', כי הוא לוחם את מלחמותם. והם אמרו וַיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת־מִלְחַמְתָּנוּ לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא לשמואל (שמואל א ת, ז) לֹא אֶתָּךְ מֵאֲסוּ כִּי־אֵתִי מֵאֲסוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם וכו'. קס"ב

כְּכָל־הַגּוֹיִם - שמלכיהם עושים מלחמות

ובאמת דרך אזה"ע שמלכים עושים מלחמות. כמו שמצאנו שפעם הראשונה שמופיע 'מלחמה' בתורה, הוא מלחמה שהייתה בין מלכים. כמ"ש (בראשית יד, א - ב) וַיְהִי בֵימֵי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ־שֹׁנְעַר אֲרִיזֶן מֶלֶךְ אֶלְסַר כְּדָרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וַתִּדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בְּרַע מֶלֶךְ סֹדֶם וְאֶת־בְּרַשַׁע מֶלֶךְ עַמְרָה שְׁנָאֵב מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֵר מֶלֶךְ צַבִּיִּים צְבוּיִים וּמֶלֶךְ בְּלַע הַיֵּא־צֶעֶר:

קנ"ח וכן מבואר בבית הבחירה למאירי (סנהדרין שם) וז"ל, וקנים שבאותו הדור ששאלו מלך לשמואל כהוגן שאלו שלא אמרו אלא שימה לנו מלך לשפטנו כלומר לרדות את השרבנים, ועמי הארץ שבהם קלקלו ואכלוה פגה שאמרו והיינו גם אנהנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו ואורו הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו, עכ"ל.

קנ"ט ועיין במבט הפנימי (011/002) להרחבת הנושא.

קס"כ בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים דף כט עמוד א ד"ה כי תבוא אל הארץ.

קס"א ועיין באברבנאל (שמואל שם) ד"ה הדעת הראשון שהקשה כמה קושיות על הדעה המובא בספרי, ונצטט מעט מתוך אריכות דבריו וז"ל, והדעת הנה הוא רחוק מאד, כי אם היה כן לא היה הקדוש ברוך הוא ממלא שאלתם ולא היה מספיק בידיהם וכו' ועוד שכאשר אמר יתברך לשמואל ועתה שמע בקולם אך כי העד תעיד בהם והגדת להם משפט המלך, למה לא זכר דבר מהע"ז אשר יעבדון, עכ"ל. וסיים בהסבר דברי הספרי וז"ל רוצה לומר שהיו עוזבים ההנהגה האלקית והנהגת שמואל ומבקשים הנהגת המלך, וזה היה ענין הדמוי שדמהו לע"ז, עכ"ל.

קס"ב ע"ע בפירושו על הפסוק (הושע י, א) כִּי עָתָה יֵאמְרוּ אֵין מֶלֶךְ לָנוּ כִּי לֹא יֵאָנוּ אֶת־ה' וְהַמֶּלֶךְ מִה־יַעֲשֶׂה־לָנוּ: וז"ל, עתה בגלותם מארצם יכירו ויאמרו כי אין מלך לנו פי' כאלו אין מלך לנו, כי אין בו כח להצילנו מיד אויבינו כמו שחשבנו כששאלנו לנו מלך ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו, והא-ל ית' היה מלכנו ולא היינו צריכים מלך והוא היה מצילנו מיד אויבינו כאשר היינו עושים רצונו, וכיון שלא יראנו את ה' ועזבנו תורתו מה יעשה לנו המלך אשר שאלנו, הרי הוא אין בו כח להצילנו אחר שקצף בנו הא-ל יתברך כי חטאנו לו וזה יתוודו ישראל בגלותם, עכ"ל.

אולם להבדיל בין אור לחושך בין ישראל לעמים, נאמר (דברים כ, ד) פִּי ה' אֵלֶיהֶם הַהֲלֹךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לְכֶם עַם-אֲיִבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. ועל זה בא שמואל הנביא בטרוניה על בנ"י.^{קסג}

דעת הרמב"ם

אולם דעת הרמב"ם שכן ראוי שיהא מלך בישראל. שקרא להלכות מלכים (ספר שופטים) הלכות מלכים ומלחמותיהם. וכתב שם (פ"ד ה"י) שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר (שמואל א ח, כ) וּשְׁפָטְנוּ מִלְּכָנּוּ וְיֵצֵא לְפָנֵינוּ וְנִלְחֶם אֶת-מִלְחַמַּתְנוּ.^{קסד}

אִישׁ מִלְחָמָה

במבט הפנימי הנוכחי נעמוד על פירוש שם תואר 'אִישׁ מִלְחָמָה', וכן שורשו למעלה בקודש.

כתיב (שמואל א טז, יח) וַיֵּצֵן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי בֶן לְיִשַׁי בֵּית הַלְּחֵם מִי יָדַע נֶגֶן וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנִבּוֹן דָּבָר וְאִישׁ תָּאֵר וְהוּא עִמּוֹ: ועוד כתיב (ישעיהו ג, ב) גִּבּוֹר וְאִישׁ מִלְחָמָה.

הובא בדברי רבותינו כמה פירושים לשם תואר 'אִישׁ מִלְחָמָה', ונמנה כמה מהם; א. בתלמוד מצאנו (חגיגה יד. ובסנהדרין צג:) זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. ב. במדרש (רות רבה, לרנר) פרשה ד' ד"ה איש גבור חיל), בתלמוד. ג. ועוד אמרו (אוצר מדרשים (אייזנשטיין) חופת אליהו, עמוד 163) שיודע לפלפל.

^{קסג} ועיין ברבינו בחיי (דברים יז, טו) וז"ל, אין רצונו של הקדוש ברוך הוא שיהיה מלך בישראל אלא הוא, כי הוא יתעלה המלך ההולך בתוך מחניהם משגיח על פרטיהם, אין להם צורך במלך אחר, כי העם הנבחר אשר אדון הכל מלכו מה יעשה במלך בשר ודם, ולכך הקשה בעינו יתעלה כששאלוהו לשמואל הנביא, עכ"ל.
^{קסד} ועיין באברהם יגל (שם) וז"ל, וגרסינן בפ"ב דסנהדרין (ע"ז) [עמי הארץ] שאלו שלא כהוגן ופירש"י ז"ל משום דתלו עליו מלחמותיהם נ"ל דרבינו מפרש כיון דאמרו דיעשה מלחמה בכל הגוים והיינו להרבות להם ממון ע"י ביזת המלכים שעושין, אבל אין המלך עושה מלחמה אלא כדי שתתפרסם אלהותו יתברך ויתעלה שמו דהיינו מלחמת ה' דכתב רבינו ז"ל ועיין בס' מקראי קודש ז"ל דף כ"ד ע"א, עכ"ל.

בתחבולות תעשה לך מלחמה

אמנם כפשוטו, 'איש מלחמה' קאי על מלחמה בפועל - בעולם המעשה. וכן פירש הרד"ק (שמואל שם) וז"ל, 'יודע בעיניני המלחמה, והורגל בה עכ"ל. ויתר על כן 'איש מלחמה', אינו רק מכח גבורתו הגופני, אלא מי שהיותו איש בעל תחבולות, כדברי הרלב"ג (שמואל שם) וז"ל, 'איש מלחמה; מי שהוא יודע להמציא תחבולות עם אויביו וינצחם, עכ"ל^{קס}. ומקרא מלא דיבר הכתוב (משלי כד, ו) בַּתְּחִבּוּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ מִלְחָמָה. והיינו איש מלחמה בשורשו, במחשבה.

וכח תחבולה זו שורשה בתחבולתה של תורה, כמו שדרשו חז"ל (סנהדרין דף מב.) על הפסוק (משלי כד, ו) בַּתְּחִבּוּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ מִלְחָמָה וז"ל, אמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: במי אתה מוצא מלחמתה של תורה - במי שיש בידו חבילות של משנה, עכ"ל^{קס}. ומשם משתלשל הדבר למלחמה בפועל עם הרע.^{קס}

ומטעם זה נקרא מנהיג הספינה - רב חובל, היות שהוא נלחם בתחבולות עם גלי הים הסוערים. כמ"ש בפסיקתא רבתי (אחרי מות פסיקא מז) וז"ל, פתח רבי תנחומא ברבי אבא, כי בַּתְּחִבּוּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ מִלְחָמָה (משלי כד, ו), התחבולות מיתרגם (יונה א, ו) וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחִבְלִים^{קס}, עכ"ל^{קס}.

ה' איש מלחמה

וביתר עומק, שורש כח 'איש מלחמה' הוא ממנו יתברך, ומקרא מלא הוא; (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה, ועוד (שמואל א יו, מז) כִּי לֹהֵ' הַמִּלְחָמָה. ונגלה שם תואר זה בים בפרט, כפי שהורחב במדרש (תנחומא בבובר) פרשת יתרו סימן טז) וז"ל, שנראה להם הקדוש ברוך הוא בים כגבור עושה מלחמה, עכ"ל. ובדקות בקרית ים סוף נגלה הוא יתברך לא רק כגבור - איש מלחמה, אלא

קס

וכ"כ המלבי"ם (שמואל א טו, יח), וז"ל, ואיש מלחמה, יודע בתחבולות מלחמה. וע"ע בפירושו למשלי (כד, ו), וז"ל, כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ותשועה ברוב יועץ, כבר הזכרתי (שם יב, יד) שלמלחמה אין די בעצה אחת לבד כי גם האויב יש לו עצה, וצריך תחבולה שהוא קישור עצות רבות ואח"כ, שנגד כל עצה שיעמיד האויב היה לו עצה אחרת כנגדו, עכ"ל.

קס

מהרש"א (מסכת תגיגה יד) וז"ל, ואיש מלחמה כו' היינו גם שאין בידו וכחו גבורתו, מ"מ אחרי שידוע בתחבולות מלחמה הוא מנצח חבירו, כן מי שידוע לישא וליתן כו' גם שאין בידו שמועות, מתוך חריפתו שידוע במלחמתה של תורה יבא על אמתתה.

קס

עין זוה"ק (ויצא קס ע"א) וז"ל, אמר ר' חזקיה במה, פתח ואמר (משלי כ"ד) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה וגו' מאן מלחמה דא מלחמה דההוא סטרא בישא דאצטריך בר נש לאגחא ביה קרבא ולשלטאה עלוי ולאשתזבא מניה וכו' עיי"ש. והיינו תחבולות - ערמוניות, וזהו שורש המלחמה ע"י הנחש שהיה ערום ערמומי, וכנגדו נצרך להלחם בתחבולות.

קס

וכן פירש האבן עזרא (יונה א, ו) ויקרב, רב החובל - הגדול שהיו חובלי' הוא מרימי החבלים חבלי התורן, ורבי משה אמר מגזרת תחבולות.

קס

וולת כך נקראת מלחמה תחבולה, כי הדרך במלחמה להרוג ולחבול.

יתר על כן התגלה ב'בתחבולות תעשה לך מלחמה קע', כמפורש בפרשת בשלח כל התחבולות שנעשו במלחמה זו, והבן מאוד.

גבור – הכובש את יצרו ואיש מלחמה – בתורה

ועל מנת להלחם במלחמה כראוי, נצרך להיות, איש מלחמה בשורשו בתורה. מלחמתה של תורה (כפי שהובא לעיל); בתלמוד, בפלפול, ובעל תחבולות בחבילות של משנה. וכן גיבור בנפשו, כמ"ש (אבות פ"ד מ"א) איזהו גבור הכובש את יצרו, בחוזק ותחבולה קעא. וכן גבור ורגיל במלחמות מנעוריו ובעל תחבולות בדרכי המלחמה. אולם במקביל בעל נפש עדינה ודקה. קעב וכן יש בכוחו ללחום ע"י אמונה ותפלה. כמשה, שנלחם בתפלה במלחמת עמלק. קעג

בית הלחמי: תיקון לחם – מלחמה

כתיב (שמואל א טז, א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל וְכוּ' מֵאֵל קִרְנָךְ שָׁמַן וְלֶךְ אֲשַׁלְחֶךָ אֶל-יְשֵׁי בֵּית-הַלְחָמִי כִּי-רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֵלֶכֶךְ; וְעוֹד נֹאמֵר (שם שם, יח) רָאִיתִי בְּן לִישֵׁי בֵּית הַלְחָמִי יִדְעַ נְגַן וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה;

נתבונן במבט הפנימי הנוכחי להבין ולהשכיל שם המקום – בֵּית הַלְחָמִי.

ישי בית הלחמי

רש"י (שם) פירש מלשון 'לחם' וז"ל, בֵּית הַלְחָמִי – בבית לחם, עכ"ל. וברד"ק (שם , יז, נח) מצאנו טעם נוסף לשם בֵּית הַלְחָמִי, וז"ל, נקרא בית הלחמי לשני דברים; על שם מקומו בית לחם, ועל שם שהיה איש מלחמה, עכ"ל קעד. וביתר הרחבה כתב

קע עיין בפסיקתא זוטרטא (ולקח טוב) שמות טו, ג) וז"ל, יש גבור ועליו כלי זיין, אבל אין בו כח, ולא טכסיס מלחמה, אבל מי שאמר והיה העולם הוא איש מלחמה והכל נאה לו. ובמלבי"ם (שם) וז"ל ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שָׁמַן. בזה חתם דבריו שבמה שסוס ורוכבו רמה בים, ועי"כ נכנסו מצרים אל הים בזה הראה שהוא איש מלחמה, ר"ל שידוע תכסיסי מלחמה ותחבולותיה, אולם הכלי זיין אשר בידו שבם נצח אינו ע"י מסובכי הטבע [שהנהגתו ע"י אמצעים יכונה בשמות אלהים שדי צבאות וכדומה] רק ה' שמו ע"י שם הויה שבו יעשה נסים גלויים ונפלאות אשר לא נבראו.

קעא עיין הכתב והקבלה (אחרי מות טו, כט) וז"ל, כל עובד את ה' הוא תמיד במלחמה פנימית, כי תאוות נפש הבהמית משתוקקות תמיד למלא תאוותם בבעילות ומאכלות אסורות וכדומה, ומצד נפש המשכלת הרוחנית יתגבר עליהם עפ"י התורה וכובש אותם בל יפרצו לעשות כחפצם, לכן מתוארים הצדיקים בשם גבורים, ה' עמך גבור החיל (שופטים ו), עכ"ל קעב עיין תפארת ישראל (בועז, קידושין פ"ד אות א) וז"ל, כנראה בכל העוסק במלאכה דקה ונקייה, יהיה גם הרגשתו דקה, כמנגן וצייר וכדומה, טבעו רך ורחמני, וכו'. משא"כ טבת, ציד, ואיש מלחמה, טבעם אכזרי מדעוסקים במלאכת אכזרי, וכדאמרין [במשנתין] רוב טבחים שותפו של עמלק, ר"ל אכזריים, עכ"ל. ובדוד המלך מצאנו שהיה בו שילוב של שניהם, כדברי המלבי"ם (שמואל שם) עיי"ש.

קעג פסיקתא זוטרטא (ולקח טוב) שמות יז, יב) וז"ל ויהי ידיו אמונה. שב' ידיו שוות כאחת, עומדות ומתאמצות בתפלה, עכ"ל. ע"ע נועם אלימלך (בראשית פרשת ויגש ד"ה דאיתא במדרש) וז"ל, הגשה למלחמה הגשה לתפילה (בר"י צג, ו), יש לומר הפירוש דהנה הצדיק תגור אומר ויקם (איוב כב, כח), הקדוש ברוך הוא גזור והצדיק מבטל. ובאיוה סיבה יכול לבטל, הוא מחמת הגבורה שבו, שהוא גבור ואיש מלחמה ללחום מלחמת ד', עיי"ש.

קעד ועיין עוד דברי הרד"ק להלן (שמואל ב כא, יט) וז"ל, מבני לחמי ר"ל מהגבורים המתיחסים לבית לחם, עכ"ל.

מלחמה - אתחלתא דגאולה

בספרו ספר השורשים (ערך עלם) וז"ל, יְשִׁי בֵּית־הַלְחָמִי, כלומר מבית הלחם הוא, ואיש מלחמה היה, ומפורסם וידוע היה בגבורה, לכך היו קורין אותו בֵּית הַלְחָמִי (מלשון מלחמה), עכ"ל.

וזש"כ להלן (שמואל א טז, יח) רָאִיתִי בֶן לְיִשִׁי בֵּית הַלְחָמִי יִדְעֵנָה וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מְלַחְמָה. והיינו שכה גִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מְלַחְמָה ירושה לדוד מבית אביו - ישי בֵּית הַלְחָמִי, והבן. קע"ה

בית הלחמי הוא שורש התיקון לְבִזְעַת אַפְיֵךְ תֹּאכַל לֶחֶם

המלחמה הראשונה והתמידית^{קע"ו} שנאמרה בתורה היא קללת אדה"ר (בראשית ג, יט) בְּזִעַת אַפְיֵךְ תֹּאכַל לֶחֶם. כלומר שנדרש מהאדם להילחם עם האדמה על מנת להוציא פריה^{קע"ז}. ובֵּית הַלְחָמִי הוא שורש התיקון לבחינת מלחמה הנמצא בלחם. וכן כתב הקהלת יעקב (ערך שולחן) וז"ל, שולחן גימטרייה (שצד) דוד בן ישי וח' אותיות. ועל כן אמר דוד (תהלים כג, ה) תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלֹחַן^{קע"ח} שהוא מספר דוד בן ישי. וזהו דוד בן ישי הלחמי, הוא בית שממנה יוצא לחם, עכ"ל. והיינו כלחם הפנים הנמצא על גבי השולחן, שהוא שורש התיקון ללחם שנדרש בשבילו - מלחמה^{קע"ט}.

ומעין כך מובא בספר הליקוטים (האזינו, על הפסוק "כי שם ה' אקרא", ד"ה וזהו מה), והוסיף לבאר שאותו תיקון תוקן ע"י עובד. וז"ל, ואמר דוד המלך ע"ה על אדה"ר, (תהלים צב, ה) כִּי שִׁמְחַתְּנִי ה' בְּפַעֲלֶיךָ. שהוא אדה"ר שנתן לו ע' שנה, שאם לא כן לא היו לו חיים כלל, ולא יצא דוד לעולם. עד שבא עובד ותיקן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ (בראשית ב, טו) שנאמר לאדה"ר, ולכן נקרא עובד (וכן תיקן את קין שהיה עובד אדמה). ותחת מה שנאמר לאדה"ר בְּזִעַת אַפְיֵךְ תֹּאכַל לֶחֶם, לכך נקרא ישי בֵּית הַלְחָמִי, עכ"ל. קפ

עומר לגלגלת

ושורש לחם דתיקון שנגלה תיקונו ע"י עובד, הוא המן. שהמן ירד מהשמיים, ללא

קע"ה וביאור נוסף מהו הַלְחָמִי, עין חמדת ימים (שבת קודש פ"ה, אות טו), וזרע קודש (אמור ד"ה ולכן כל מיני שפע).

קע"ו עין רבינו מיוחס (בראשית ג, יט) וז"ל, תאכל לחם עד שובך אל האדמה. כלומר כל ימי חיך כך תהיה נהוג, עכ"ל
קע"ז וז"ל הרש"ר הירש (בראשית ג, יט), כל הצער של חיי העצבון מתבטא בתיבת "לחם". המזון נקרא "טרף", - על שם שנטרף מידי הטבע; והוא נקרא "לחם", - על שם שיושג תוך מאבק סוציאלי, במלחמת הכל בכל. אילו יכול האדם להתפנות לרוחו, ולא רק ללחם חוקו, לא היה אדם נלחם באדם, ולא היה משקל רב למושג הקניין. אולם, חיי האדם תלויים בפרוסת הלחם, והוא זוכה בה רק ב"עצבון"; ומשום כך, משטרף את המזון מידי הטבע, הוא נלחם על קניינו עם האדם; ויש שיילחם בטרם יטרף, - שמא יקדמנו אחר במקור הטבע, עיי"ש.

קע"ח תלמוד בבלי (יומא עו.) תניא, איסי בן יהודה אומר: מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה, עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלֹחַן נגד צררי. (כלומר שְׁלֹחַן שאמר דוד הוא בבחינת 'מן', עיין לקמן)
קע"ט מדרש הגדול (שמות כה, כג) ועשית שלחן. השלחן זכר למן, דכתיב תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלֹחַן נגד צוררי (תהלים כג, ה)
קפ ועין עוד שם רות ד"ה ויהי בימי שפוט השופטים.

מלחמה של 'בְּזַעַת אַפִּיךָ תֹאכַל לֶחֶם' קפא. ונרמזו במן עצמו 'ישי', כדברי הזרע קודש (אמור, שם) עֶמֶר לְגִלְגַּלֹּת (הנאמר במן), עומר עם האותיות עולה בגימטרייה ישי.

ובא בנו דוד, והשלים את תיקון בְּזַעַת אַפִּיךָ תֹאכַל לֶחֶם – 'עֶמֶר לְגִלְגַּלֹּת'. על ידי שנלחם עם גלית המתנגד לגלגלת קפב. וזהו סוד תפארת דברתו במלחמה, כמ"ש (שמואל א יח, ז) הִכָּה שְׂאוֹל בְּאַלְפֵי וַיְדוּד בְּרַבְבֵּיתוֹ. ויתר על כן, הכה דוד את גלית דייקא בגלגלתו – עֶמֶר לְגִלְגַּלֹּת. ואותו הכאה נעשתה באבן קלה וללא טורח.

ומעין כך – ללא טורח ויגיעה – ינצח משיח בן דוד בן ישי הלחמי את כל אובי ה'. קפג ויקוים דברי דוד משיח ה' לגלית (שמואל א יז, מז) וַיִּדְעוּ כָּל־הַקְּהָל הַזֶּה כִּי־לֹא בַחֲרָב וּבַחֲנִית יְהוֹשִׁיעַ ה' כִּי לֹה' הַמְּלַחְמָה וְנָתַן אֶתְכֶם בְּיַדְנִי, בב"א. קפד

אופן חלוקת שלל המלחמה

כתיב (שמואל א ל, כב – כה) וַיַּעַן כָּל־אִישׁ־רָע וּבִלְעַל מְהַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ עִם־דָּוִד וַיֹּאמְרוּ יַעַן אֲשֶׁר לֹא־הָלְכוּ עִמָּי לֹא־נָתַן לָהֶם מִהַשְּׁלָל אֲשֶׁר הִצַּלְנוּ כִּי־אִם־ אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיִּנְהֲגוּ: וַיֹּאמֶר דָּוִד לֹא־תַעֲשׂוּ כֵן אֲחֵי אֵת אֲשֶׁר־נָתַן ה' לְנוֹ וַיִּשְׁמַר אֲתָנּוּ וַיִּתֵּן אֶת־הַגְּדוּד הַבָּא עֲלֵינוּ בְּיַדְנִי: וַיִּלְכוּ וּמִי יִשְׁמַע לָכֶם לְדַבֵּר הַזֶּה כִּי כָחֶלֶק הַיָּרֵד בְּמִלְחָמָה וְכָחֶלֶק הַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּפָלִים יִחְדּוּ יַחְלְקוּ^{קפה}: וַיְהִי מִהַיּוֹם הַהוּא וּמִעַלָּה וַיִּשְׁמָה לְחָק וּלְמִשְׁפָּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

קפא רבי אברהם בן הרמב"ם (שמות טו, טז) עמר לגלגלת וג', וזה מן נפלאות המן ואותותיו המפליאות, ששבו במאכלו הגדול והקטן והחזק והחלש לכל איש עמר לגלגלת.

קפב אברבנאל (שמואל א יז) כאשר שב דוד מהכות את הפלשתי שהביאוהו לפני שאול וראש הפלשתי בידו או שאל לו על מדות אביו ותכונותיו, וזהו שאמר בן מי אתה הנער? והוא השיבו שהוא בן ישי גבור ואדם נכבד, וזהו בית הלחמי, כי בית יורה על מעלת המשפחה. (וכן כתיב במדבר א, ב) לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתְכֶם בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגִלְגַּלְתֶּם. קפג ועין פרישה (י"ד, ס' רסד אות ז) ו"ל, ומצוה מן המובחר למול בברזל. שמעתי טעם ע"פ המדרש שכך הובטח לברזל ביום שנבקע הכובע של ברזל שהיה בראשו של גלית לפני דוד, עכ"ל. כלומר דוד תיקן את בחינת המלחמה הנמצא בלחם במעשה גלית (כנ"ל), ומעשה מילה (במקום לחם חוקי) הוא מלחמה – קטלה פלגא, כנגד היצה"ר השורה על אות ברית קודש.

קפד לעוד בחינות בלחם – מלחמה, ניתן לעיין במבט הפנימי מס' 10 (לחם מן השמים כנגד בלעם) ומס' 17 (לחם מן השמים, מאכל לאנשי מלחמה).

קפה וכן פסק הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ד ה"ט) ו"ל, ומחצית הבוה חולקין אותה כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על הכלים במחנה לשמורם חולקין בשוה, שנאמר כִּי כָחֶלֶק הַיָּרֵד בְּמִלְחָמָה וְכָחֶלֶק הַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּפָלִים יִחְדּוּ יַחְלְקוּ, עכ"ל.

חלוקת שלל המלחמה - האם זה 'חֶק וּמִשְׁפָּט' (דין), צְדָקָה (צדקה) או חוק
 מצאנו כמה מקורות בחז"ל שמבארים את גדרי חיוב - 'חלוקת שלל המלחמה'.

בבראשית רבה (פרשה מג סימן ט (פרשת לך לך)) מבואר שדוד המלך למד את אותה
 - 'חֶק וּמִשְׁפָּט' - חלוקת שלל המלחמה, מאברהם אבינו. וז"ל, אמר רבי יודן
 והלאה אין כתיב כאן אלא וּמַעְלָה, וממי למד, מאברהם זקינו, שאמר (בראשית
 יד, כד) בְּלַעֲדֵי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֶלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכּוּ אִתִּי עֲנֵר אֲשָׁפֵל
 וּמִמָּרָא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם^{קפ"ו}, עכ"ל. וביאר רד"ק וז"ל, וְחֶלֶק הָאֲנָשִׁים - כי אני אין
 לי רשות לעזוב חלקם, כי הם טרחו בזה וראוי הוא שיקחו מהשלל אשר הצילו
 חלקם הראוי להם כפי המנהג והחוק, עכ"ל^{קפ"ו}. נמצאנו למדים שאברהם חילק את
 השלל מ'דין', וממנו דוד המלך למד ועשה גם הוא.

אולם במדרש אגדה (בראשית יד, כד) אמרו וז"ל, הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם. כמה דהוא אמר
 פְּחֶלֶק הַיָּרֵד בְּמִלְחָמָה וגו' (שמואל א ל, כד), וזה הדין היה מאברהם, דכתיב (ישעיהו
 מא, ב) מִי הָעִיר מִמְּזֻרַח צְדָקָה יִקְרָאָהּ וגו', צדקה שעשה הוא עמדה לו בכל מקום
 שהלך. ולפ"ז נראה שחלוקת שלל המלחמה אינו 'דין', אלא צדקה, והבן.

ובפסיקתא זוטרתא (במדבר קמ ע"א) מצאנו שחלוקת שלל המלחמה הוא 'חוק'. וז"ל,
 וְחֶזְיִתְךָ אֶת־הַמִּלְחָמָה בֵּין תַּפְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיְצְאִים לְצַבָּא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה (במדבר לא, כז).
 נאמר באברהם (בראשית יד, כד) עֲנֵר אֲשָׁפֵל וּמִמָּרָא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם, וכן הוא אומר
 בדוד (שמואל א ל, כד) פְּחֶלֶק הַיָּרֵד בְּמִלְחָמָה וְכַחֲלֵק הַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלָיִם יִחְדּוּ יַחְלִקוּ.
 וכתיב (שם, כה) וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמַעְלָה וַיִּשְׁמָהּ לְחֶק וּלְמִשְׁפָּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם
 הַזֶּה. ידענו שהיה "חוק" לישראל בא מימות משה רבינו אלא שחידש דוד ההלכה
 להיקבע בישראל. ונקרא על שמו חק זה, מפני שעמד בפרץ כנגד כל איש רע
 ובליעל ואמר (שם) ומי ישמע לכם לדבר הזה. וכן כל מצוה ומצוה שמשכתחת
 מישראל ובא נביא או חכם לחדשה על בוריה כאלו הוא קבלה מהר סיני שנאמר
 (שה"ש ו) ברה היא לילולדתה, עכ"ל. והבן שמדין 'חוק' זהו החידוש מימות משה
 רבינו, אולם מדין חֶק וּמִשְׁפָּט זהו חידוש גמור, על ידי דוד המלך.

ונראה שאצל אברהם היה חלוקת שלל המלחמה צדקה, אצל משה היה חוק, ואצל
 דוד נעשה חוק ומשפט, ודו"ק.

קפ"ו עיין בפרש"י (בראשית יד:כד) וז"ל, הנערים - עבדיה אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו'. ואף על פי
 שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר לעיל (פסוק טו) הוא ועבדיו ויכם, וענר וחבריו ישבו על הכלים לשמור, אפילו הכי הם
 יקחו חלקם. וממנו למד דוד שאמר (ש"א ל כד) כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו. ולכן נאמר
 (שם פסוק כה) ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט, ולא נאמר והלאה לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם, עכ"ל
 קפ"ו וע"ע באור החיים (בראשית יד, כד) וז"ל, הם יקחו חלקם וגו'. פירוש לא שיהיה הרשות בידך ותכנס עמהם בשיעורין,
 אלא הרשות בידם לקחת אשר ישפוטו הם, כי הוא הנוגע להם, עכ"ל.

אופן חלוקת שלל המלחמה

האברבנאל (שמואל שם) ביאר את ההבדל בין החלוקות, ומתמצית אריכות דבריו עולה כך; משה (מלחמת מדין) חילק את השלל חצי ליוצאי צבא (אלף לכל מטה) וחצי לשאר העם (אף שלא עזרו כלל בדבר המלחמה). אברהם חילק חצי ליוצאי צבא וחצי ליושבים על הכלים (עַנְרֵ אֶשְׁפֵּל וּמִמָּוָא). ודוד למד מאברהם (כמובא במדרש רבה לעיל שענינו היה דומה לשל אברהם).

טעם חלוקת שלל המלחמה גם לאלו שלא נלחמו

וטעם חוק ומשפט זה, דהיינו שנעשה מחוק בלתי מובן, למשפט מובן.

ביאר המצודות דוד (שם) כפשוטו, וז"ל וַיַּחַדּוּ יַחְלִקוּ, מבלי קדימה כלל ליורדי המלחמה, כ"א לא ישמרו הם הכלים לא היה מהאפשר להלוחמים להלחם, עכ"ל.

אולם הרלב"ג (שמואל א ל, כד) ביאר וז"ל, לפי שאין זכות האדם בשלל מפני הסתכנו בירידה אל המלחמה, כי אשר ירד אל המלחמה ואשר ישב על הכלים לשמרם מהאנשים הבאים למלחמה הוא חולק עם היורדים למלחמה ואף על פי שאינו מסתכן שם. וזה דבר מבואר, ולזה אין ראוי שתאמרו שתזכו בשלל אתם לבדכם שירדתם במלחמה מצורף לזה שזה לא היה בעוצם ידכם, אבל היה בעזר אלהי בזכות כלנו אשר הלכו ואשר נשאר, עכ"ל. ולדבריו כיון שהשלל בא בזכות כלנו, לכן חולקים בשווה.

ומהלך נוסף מצאנו ברמב"ן (ויקרא ז, ט) שכתב וז"ל, והכהן המקריב את עולת איש, והכהן אשר יכפר בו לו יהיה, כולם לא באו אלא לומר שלא יהיו לבעלים, אבל יהיו בשכר ההקרבה לכהנים הטהורים הנמצאים שם, שכלם הם מקריבים ביד או בצווי, כי היחיד מהם או השנים ושלשה המקריבים ברשות כולם הם עושים ובשליחותם, וכולם עומדים על הקרבן, כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוק, עכ"ל. ונראה שאינו רק לשון מליצה, אלא שדימה משמרת כהונה שהאחד מקריב והוא עושה כן ברשות כולם ובשליחותם, כן הוא לגבי המלחמה שכולם נכנסו למלחמה, והיוצאים למלחמה בפועל עושים כן ברשות כולם ובשליחותם, וכולם עומדים עליהם לצורכי המלחמה, ולכך חולקים כחלק,

ודו"ק. קפח

קפח ולעוד טעמים, עיין בספורנו במדבר (לא, כז) וְחִצֵּית אֶת־הַמִּלְחָמָה. מפני שהיתה המלחמה מלחמת נקמה על מה שנעשה נגד כולם רצה שיתקיים בכולם ואכלת את שלל אויבך, כענין דוד בשלל עמלק כאמרו הנה לכם ברכה משלל אויבי ה' (שמואל א - ל, כז) וכ"כ האברבנאל (שם) בסבה הראשונה, לחלק בין חלוקת משה (דוד). וע"ע במלבי"ם (שם) וְחִצֵּית אֶת־הַמִּלְחָמָה. שאח"ז יחצהו לשני חלקים שוים, חלק אחד יקחו תופשי המלחמה וחלק הב' יקחו כל העדה. שבאשר לא בכחם נצחו מלחמה זו רק בזכות כל העדה וע"י תפלתם, היה דין כל העדה כיושב על הכלים שמגיע להם חלק.

נופלים ומתים במלחמה

שמואל ב (א, יז) וַיִּקְנֶן דָּוִד אֶת־הַקֵּינָה הַזֹּאת עַל־שְׂאוֹל וְעַל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ: (שנפלו במלחמה נגד הפלשתים בהר הגלבוע) (שם, כה) אִיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה יְהוֹנָתָן עַל־בְּמוֹתֶיךָ חָלָל: (שם, כז) אִיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדּוּ כְּלֵי מִלְחָמָה.

זכו למות בתוך המלחמה

כתב בצרור המור (בראשית ויחי ד"ה יהודה) וז"ל, ואמר בתוך המלחמה. לרמוז על מעלתם שלא רצו לברוח לפי שלא היה כבודם. כאומרו למי תנוסו לעזרה, ואנה תעזבו כבודכם. כי קלון גדול מקבל הבורח, ויותר טוב לו לקבל המות, עכ"ל. ולפ"ז מתו מפני שלא ברחו. ועושו שלא כדין, שהיה להם לברוח. ומפני כן הם גרמו מיתתם. קפ"ט

אולם כתב באלשיך (שמואל שם), וז"ל, בתוך המלחמה – כלומר שעתידים היו ליפול בזמן הזה, אלא שאירע היות בתוך המלחמה עכ"ל. והיינו שמיתתם במלחמה זכות להם, שבין כך ובין כך נגזר עליהם מיתה. וזכו למות במלחמות ה'. כמ"ש צרור המור (שם ויחי, ד"ה הואיל ואיתא) וז"ל, ואמר אִיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדּוּ כְּלֵי מִלְחָמָה, כלומר אע"פ שאני אומר נָפְלוּ גִבּוֹרִים, לא נפלו אלא קמו, אחר שמתו על קדושת השם ומלחמות ה' הם לוחמים, עכ"ל. קפ"ט

וכן יש לפרש את המדרש (רות"ר ד, יב) וז"ל, הכלים, אלו הצדיקים שקרויין כלים, שנאמר אִיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדּוּ כְּלֵי מִלְחָמָה, עכ"ל. והיינו שכל המת

קפ"ט ועיין באברבנאל (שמואל א פרק לא) וז"ל, והנה שאול לא חטא במה שהרג את עצמו לפי שהיה יודע כי סופו למות במלחמה שהוא, כי כן אמר לו שמואל ומחר אתה ובניך עמי, וכאשר ראה שנתקיים דברו בבניו אשר מתו לעיניו ושהר מורים היו הולכים סביבו ושהיה בלתי אפשר להמלט מידם, בחר ליהרג ביד נערו או ביד עצמו, באופן שלא יתעללו בו פלשתים. כי פחד שיעשו לו כאשר עשו לשמשון או לצדקיהו, ושיבזו אותו בקלון מתמיד וחרפה רצופה, ולהיותו מעולה בטבעו אוהב הכבוד והמעלה, היה ראוי שיבחר מות מקלון, עכ"ל.

קצ"ט כתב היערות דבש (חלק א הרוש יב) וז"ל, שאול יותר שהיה עולה לגדולה, היה לבו חלל בקרבו ונשבר ונבוה ונמס רוח, ובכרו כי הוא אדם עומד למקרה זמן ופגעיו, ולא לעולם חוסן. וזהו מאמרו על במוותיך חלל, הרצון כשהיה מגיע לתכלית הגבהות ורוממות, היה לבו חלל בקרבו, וא"כ שפיר קשה איך נפלו גבורים, לכך אמר [שמו"ב א, כ] אל תגידו בגת כו', אין הכוונה לבל יאמרו הריגת שאול, בעו"ה, כולם ידעו, והלא לקחו גוית שאול והביאו אותו להיכל פסילי אלהיהם, אבל כבר אמרו, מפני הרעה נאסף הצדיק, כדי שלא יראה הרעה נאסף. אמנם לפעמים מת בחטאו, וע"ז אמר דוד, אל תגידו בגת ואל תבשרו בחצות אשקלון, (כמאמרי הנ"ל אשר דברתי), כי שאול ויהונתן היו חפים מפשע ומנוקים מעון, כי בשומעם זאת ושפטו כי מיתתם היתה לבל יראו ברעה אשר ימצא ח"ו לישראל, וישמחו ויעלוזו, ולכך אל תגידו זאת, למען יחשבו כי בעונם מתו. ומה נלמד כמה יש לנו להרבות בתשובה ותפלה וצדקה ומעשים טובים בהעדר צדיקים כאלה, אנשים הללו שלימים היו מבלי דופי ושמצה, ובעו"ה מפני הרעה נאסף הצדיק, ועלינו להתפלל שתהיה מיתתם לכפרה, לבל יגיעו ימי רעה ח"ו, התקושו וקושו להסיר מאתכם כל דבר רע, כי מיתת צדיקים משמים כמתרה וצוותת ואומרת, שובו בנים שובבים, כי הנני לוקח מחמד עיניכם, עכ"ל. וע"ע באהבת ציון (הרוש ו) וז"ל, ובוה יש לפרש הקינה שהיה דוד מקונן על שאול ויהונתן בנו (בשמואל ב' ב') הצבי ישראל על במוותיך חלל איך נפלו גבורים, ויש לפרש הכוונה בזה הצבי ישראל אמר על שאול המלך שהיה צביונן ותפארתן של ישראל ואמר הצבי ישראל על במוותיך חלל לרוב גובה גדולתך וחסידותך, חלל נפלת בעון הדור לכפר שאתה לבדך כדאי הוא לכפר על עונם, אבל איך נפלו הגבורים שמתו גם בניו הצדיקים, ועתה אחי מה נאמר ומה נצטדק במיתת שני הצדיקים האלה, האלהים מצא את עון הדור, ופרע לנוק הקיש מעדיות שופרי דשופרי ונשארנו יתמי דיתמי ואנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים אם נשוב אליו באמת ובתמים, ואנחנו מגואלים בעונות ופשעים והדור דור פרוץ, עכ"ל.

במלחמה זכות יש לו שזכה למות במלחמה, שהרי בין כך ובין כך היה ראוי למות באותה עת. ולכך בודאי נקרא צדיק.^{קצא}

המתים על קידוש השם – אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם

ויתר על כן, כיון שזכה למות על קדושת ה' ומלחמות ה' הם לוחמים, בודאי מתעלה במיתתו מפני שמת על קדושת ה'. ואין בריה יכולה לעמוד במחיצתו, כמ"ש (פסחים נ ע"א), וז"ל, כי הא דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד. כי הדר, א"ל אבוח: מאי חזית, א"ל עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה וכו', ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתו וכו' (כגון) הרוגי לוד, עכ"ל. והרוגי לוג היו עכו"ם, כדברי רש"י (שם), וז"ל, שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל, שהודו על עצמן הריגת בת מלך, שהיו מטילין אותה על כל ישראל, עכ"ל.^{קצב} ואם כך נאמר על עכו"ם, על אחת כמה וכמה על ישראל.

ויתר על כן בדקות, מעבר לכך שמתו על קידוש השם המתים במלחמה, יש כאן אור נוסף. והוא אור של מסירות נפש. שהרי היוצא למלחמה, הוא להרוג או להרג חלילה. ולכן כל היוצא למלחמה מאיר בו אור של מסירות נפש. ואין לך אור גדול מזה, שמסירות נפש היא תכלית כל המדרגות כולם – שהרי מוסר כל כולו לבורא עולם ברוך הוא.

והבן שיש ב' פנים לכח הגבורה במלחמה.

א. גבורים בתוך המלחמה להלחם, כלומר אופן הלחימה – בגבורה. (ועין אגרא דכלה, קרח, ד"ה ויאבדו מתוך הקהל), וכלשון תורת המנחה (כי תצא, דרשה עב, ד"ה ועוד יש לפרש כי אמונים) דימה אותם (הצדיקים) לכלי מלחמה, מה הכלי מלחמה צריכים להיות שונים ומרוקים ומרוטים, כך אנשי המלחמה צריכים להיות זריזים גבורים ואמונים, עכ"ל.

ב. הגבורה להסכים להרג, ולמסור עצמו על קדושת השם. וזהו שלמות פנימיות הארת המלחמה, והבן הייטב.

^{קצא} ועיין בשו"ת בית הלוי (דרושים דרוש טו מאמר כ) וז"ל, שאמר דוד על שאול ויהונתן בנו איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה, ובילקוט שם איתא דהצדיקים קרוים כלי מלחמה דאמר עליהם שני בחינות; א' מה שהם מצד עצמם גבורים דהצדיק נקרא גבור, וכמו דאיתא במשנה איהו גבור זה הכובש את יצרו. וגם הם כלי מלחמה לאחרים דע"י מעשיו הטובים יוכלו אחרים להתגבר על יצרם ולעשות הטוב, וזהו שאמר הילקוט דהצדיקים קרוים כלי מלחמה של ישראל כלומר דבמעשיהם נלחמים אחרים עם יצרם, עכ"ל.

^{קצב} עיין ברבינו חננאל (פסחים דף ג.) וז"ל, שני אחים שהיו בלוד בשעה שנמצאת בת קיסר הרוגה, ובקשו להרוג כל יהודי בשבילה ואמרו שני האחים אנו הרגנוה כדי להציל כל ישראל ונהרגו הן, עכ"ל. אולם עיין בקובץ שיטות קמאי (שם) וז"ל, קיימא לן כי הרוגי לוד הם שמעיה ואחיו שנהרגו בי"ב באדר כמפורש בפרק סדר תעניות כיצד כו' י"ה ע"ב, עכ"ל.

מִלְחָמָה – פְּנִים וְאַחֹר – אֵף וְחֵמָה

כתיב (שמואל ב י, ט) וַיֵּרָא יוֹאָב כִּי־הִיְתָה אֵלָיו פְּנֵי הַמִּלְחָמָה מִפְּנִים וּמֵאַחֹר וַיִּבְחַר מִכָּל בְּחֹרֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעְרֶךְ לְקָרְאֵת אֲרָם: וביאר אברבנאל (שם) כוונת הפסוק באומרו "הַמִּלְחָמָה מִפְּנִים וּמֵאַחֹר" וז"ל, רוצה לומר שהייתה לו המלחמה מפנים עם האויבים אשר בשדה, ומאחור עם האויבים אשר בפתח שער העיר, עכ"ל. כלומר שהיא מוקף במלחמה.

שורש המלחמה מפנים ומאחור בעמלק, וכנגד כך שומר השי"ת

ושורש המלחמה מפנים ומאחור, הוא בעמלק. כמו שמובא בפנים יפות (דברים כה, יח), וז"ל, מלחמות עמלק היה המלחמה כבידה פנים ואחור, כדכתיב גבי יואב (שמואל ב י, ט) וַיֵּרָא יוֹאָב כִּי־הִיְתָה אֵלָיו פְּנֵי הַמִּלְחָמָה מִפְּנִים וּמֵאַחֹר. כי השר של עמלק הוא היצה"ר כידוע, והנה נלחם עם ישראל בפנים שרפו ידם בתורה. ועמלק מאחור, הרי שהיתה המלחמה פנים ואחור, עכ"ל.

וכנגד כך השי"ת עומד לשמור את ישראל פנים ואחור. כמ"ש בספר השם (ד"ה הוי"ה ההולך), וז"ל, יקוק ההולך לפניך, ראש וסוף הפסוק ה', לפי שאם יהיו האויבים מלפניהם ומלאחריהם במלחמה כמו ליואב מפנים ומאחור, כמוני הלך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל (ישעיהו נב, יב), עכ"ל.

שליטת האחור בפנים מתגלה בפרט בחוטם

והנה שורש 'מלחמה' מגלה בחינת אחור בפנים. היות שפנים מהותם – הארת פנים, וסבר פנים יפות. ואחור עינינו הסרת פנים. ומתגלה שליטת האחור בפנים, כפנים זעומות וכועסות. וביתר חדוד, בחינת אחור בפנים מתגלה בפרט בחוטם הנקרא – 'אף', ר"ת אחור פנים. והיינו כאשר יש בחוטם כעס וחרון אף, (חרון – אחור, שורשים קרובים), זהו תוקף שליטת האחור בפנים.

וזהו מלחמה, שמורכבת מאותיות מל – חמה. מל – מלשון הסרה, גילוי. וחמ – מלשון כעס. והיינו במלחמה יש גילוי של כעס. וכמ"ש להדיא בקרא (ישעיהו מב, כה) וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וַעֲזָזוּ מִלְחָמָה. וביאר (שם) המלבי"ם (פ' באור המילות וז"ל, שהאף הזה המעניש מלא חמה פנימית, וגם עזוז מלחמה בגלוי, עכ"ל. וכתב הכתב והקבלה (בראשית מז, ט) וז"ל, מְגֹרֵי מִלְשׁוֹן אִישׁ חֵמָה וְגֵרָה מִדּוֹן, והתגר בו מלחמה, עכ"ל.

שורש המלחמה מכוח החמה שמאירה בתוקפה עד שש שעות

ואמרו חז"ל (מכילתא עמלק פרשה א, הובא ברבינו בחיי שמות יז, יב) וז"ל, "עַד־בָּא הַשֶּׁמֶשׁ" כל המלכיות אין עושין מלחמה אלא עד שש שעות מן היום, אבל מלכות

הרשעה עושה מלחמה שחרית וערבית, עכ"ל. וביאורו, כי מלחמה, אותיות מל – חמה (כפי שהוזכר), ומכח חום החמה נגלה כח של חמה וכעס, ומכח כך נלחמים באויביו. ומטעם הכי אחר שש שעות שהחמה מתחילה להתמעט, אינם נלחמים. כי נחסר להם שורש הכח שמכחו הם נלחמים. אולם מלכות הרשעה, מכחה של עמלק, שנאמר בו (דברים כה, יח) אֲשֶׁר קָרַךְ – לשון של קור, נלחם הן מכח חום והן מכח קור, ולכך עושים מלחמה שחרית וערבית.

ושורש דברים אלו נתבאר בספר פירוש המלות הנוכריות (הקדמה, וכן אותו אלף, ערך איש) וז"ל, איש מלחמה, עינינו בעל חמה, כמו איש חמה, שענינו בעל חמה, איש אף, עכ"ל.

תיקון כלי מלחמה

כתיב (שמואל ב כב, לה) מִלְמַד יְדֵי מִלְחָמָה וְנִתַּת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוּעֹתַי: וכן קרוב לכך נאמר בתהלים (יח, לה) מִלְמַד יְדֵי מִלְחָמָה וְנִתַּתָּה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוּעֹתַי: קצב

מִלְמַד יְדֵי מִלְחָמָה – דוד נלחם כשם שהוא ית"ש נלחם

ופירש הר"י קרא שם וז"ל, כאדם המלמד את חבריו להלחם, ואומר לו אל תצא לקראת פלוני להלחם, אלא הסר לך מאחריו והכהו. כביכול כך למד הקב"ה את דוד להלחם בפלשתים, דכתיב (שם ה, כב – כה) וַיִּסְפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים לְעֹלֹת וּג'וֹ וַיִּשְׁאַל דָּוִד בְּה' וַיֹּאמֶר לֹא תֵעָלֶה הַסֵּב אַל־אַחֲרֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוֹל בְּכַאִים: וַיְהִי כַשְּׂמֹעַךְ אֶת־קוֹל צְעֵדָה פְּרָאשֵׁי הַבְּכָאִים אֹז תִּחְרָץ וּג'וֹ וַיַּעַשׂ דָּוִד כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ ה' וַיִּךְ אֶת־פְּלִשְׁתִּים, עכ"ל. וביאור דבריו הם כך; מכיוון שדוד המלך היה כל כולו בטל אליו ית"ש, לכך חכמת הבורא נגלת לו – איך עליו להילחם עם אויביו. בבחינת 'מה הוא אף אתה', כשם שהקב"ה נלחם – כך דוד המלך באותו אופן נלחם. כלומר לא רק שהיה לו סעייתא דשמיא להצליח במלחמה, אלא אף 'צורת המלחמה' הייתה כביכול מעיין מלחמתו של הקב"ה.

וכן כתב הרד"ק (תהלים יח, לה) וז"ל, מִלְמַד יְדֵי מִלְחָמָה. כשהייתי מצליח במלחמה לא הייתי מתהלל בגבורתי, אלא שהוא היה מלמד ומרגיל יְדֵי מִלְחָמָה. וְנִתַּתָּה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוּעֹתַי. כל כך למד יְדֵי עַד שיפילו קשת נחושה מאויבי, והיתה נשברת בזרועותי, עכ"ל. והביאור בדבריו הוא כנ"ל, שהקב"ה היה מלמד את ידיו ומרגיל את ידי דוד למלחמה. וא"כ בעומק אין זה מלחמת דוד כפשוטו, אלא

קצב עין חומת אנך (שמואל ב כב) וז"ל, וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת וכו'. יש שינויים הרבה בשירה זו מתהלים מזמור י"ח לכאן הגם דשירה אחת היה. דיש מדרגת נבואה ומדרגת רוח הקדש. ודוד המלך ע"ה וכה לשתי המדרגות לנבואה ורוח הקדש. וכשהיה לו מדרגת נבואה אז ישיר את השירה הזו בסגנון זה דלפי מדרגת נבואה מלתו על לשונו באופן זה. וכשהיה לו מדרגת רוח הקדש שר לו נאמר בתהלים בשקל זמרת הארש. ומוזה באו השינויים, עכ"ל.

מלחמה - אתחלתא דגאולה

מעין בחינת 'ה' ילחם לכם', 'ה' איש מלחמה' - מלחמתו של הקב"ה.

ידי - דוד נלחם עם עצם מהותו

עוד מובא ברלב"ג (שמואל ב כג, ז) וז"ל, הנה הש"י מפני השגחתו בי למד ידי למלחמה, עד שכבר הוריד יתר קשת חזקה מאוד אל המקום שמשם תהיה יריית החצים כל אחד מזרעותי. והנה אמר זה, כי בעת שהלך להלחם עם גלית לא רצה לקחת כלי המלחמה כי לא נסה, עכ"ל. והיינו כי דרך בנ"א להילחם עם 'כלי' מלחמה, אולם דוד לא נלחם עם כלום, זולת עם ידיו, יד. וכנודע דוד גימטרייה יד, והיינו שאינו נלחם עם כח חיצוני לו, אלא עם ידו בלבד - עם עצם מהותו

נגלה כבר אצל דוד - לא־ישא גוי א־גוי חרב

ואמרו חז"ל (שוחר טוב תהלים יח, לג) וז"ל, מלמד ידי למלחמה ונגחתה קשת־נחושה זרועתי. ללמדך שהיה דוד נוטל קשת נחושה וכופפה, עכ"ל. והביאור בדברי המדרש הוא כך; שבכחו של דוד לבטל את כלי המלחמה. מעין דלעת"ל שנאמר (ישעיהו ב, ד) וכתתו חרבותם לאתים וְחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמֹרוֹת גוי א־גוי חרב וְלֹא־ יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה. מעין כך נגלה כבר השתא אצל דוד שאף שהיה מלחמה, אולם הוא לא לחם בה ע"י כלים.

ומכחו של דוד מתנוצץ מ"ש (שבת סג.) לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת, ולא בתריס, ולא באלה, ולא ברומח, ואם יצא - חייב חטאת. רבי אליעזר אומר: תכשיטין הן לו. כלומר שלא נדרש כלל לכלי למלחמה.

מלחמה - אור - חנפה

אמרו חז"ל (בראשית רבה (וילנא) פרשה ג סימן ג) וז"ל, רשב"י פתח (משלי טו, כג) "שִׁמְחָה לְאִישׁ בְּמַעֲנֵה־פִּיּוֹ וְדָבָר בְּעֵתוֹ מֵה־טוֹב". שִׁמְחָה לְאִישׁ: זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (שמות טו, ג) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׂמוֹ". בְּמַעֲנֵה־פִּיּוֹ: (בראשית א, ג) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר". וְדָבָר בְּעֵתוֹ מֵה־טוֹב: (בראשית א, ד) "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב", עכ"ל. העולה בדקות מדברי המדרש שמאמרו יתברך הראשון - "יהי אור", הוא בבחינת מאמר של "איש מלחמה". כלומר ישנו קשר מובהק בין 'אור' ל'מלחמה'.

וכן מצאנו שדרך לערוך מלחמה באור ולא בחשך. כמ"ש הרא"ש (שמות יד, כ) וז"ל, וַיֹּאֶר אֶת־הַלַּיְלָה. פירושו ויחשיך, לכן (שם) וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה. שאין אדם נלחם בלילה, וכן לשון חז"ל אור לארבעה עשר, עכ"ל.

מלחמה מכח ה'אור' הנמצא בתורה

וביתר עומק שורש המלחמה מגיע מכח ה'אור'. ונגלה באכילת המן, לחם מן השמים, מלשון לחם – מלחמה^{קצד}. וביאר הרמב"ן (שמות טז, ו) ששורש המן הוא באור העליון, כמ"ש.קצה

וכן במלחמה הרוחנית עם היצה"ר, שהדרך ללחום עמו הוא ע"י ה'אור'. כמ"ש בתניא (פרק טו) וז"ל, מלחמה עם היצר, לנצחו ע"י אור ה' המאיר על הנפש האלקית שבמוח השליט על הלב, עכ"ל. (אולם יש המשכת אור א"ס שלמעלה ממדרגת מלחמה, עיי"ש. ועין עוד בלקוטי תורה (במדבר ד ע"א) וז"ל שיש ג"כ בירור ניצוצות עד"ז שלא בדרך מלחמה, אלא בהמשכת אור א"ס למטה כמו שהוא למעלה בעולם האצילות. ממליא נעשה ביטול הסט"א, כביטול הנר מפני האבוקה עכ"ל, עיי"ש).

ושורש המלחמה ע"י אור הנמצא בתורה, כמ"ש בבן יהודיע (חגיגה יד ע"א) וז"ל, וכל תיבות המהפכות הם אחד אור ישר ואחד אור חוזר, והם מבחינת דעת וכ"ו, שהם אחת אור ישר זו משנה, ואחת אור חוזר זו גמרא, שיש בה מלחמה וגבורה, עכ"ל. וזהו בבחינת מלחמתה של תורה^{קצו}.

אור לתתא נעשה אש

ולתתא נעשה מלחמה כ'אש', שגנוז בה האור^{קצז}. ושורש מלחמה זו בגינהם, כי ג"ע מקום שלום, וגינהם מקום מלחמה. אש של גינהם – אור של גינהם.

ולכך אמרו (עיינ סוטה מד ע"ב, ועיין טור או"ח סימן נא, בשם ירושלמי) הסח בין 'שתבח' ל'וצא אור', חוזר מעורכי המלחמה. והיינו שמבטל את הארת 'וצר אור' שמכחה יש מלחמה. כי שורש כל המלחמה ע"י אור, ונשתלשל ונעשה מלחמה ע"י אש, והבן הייטב. וזהו מלחמה, ל – ח – ס, ל – חם, חמימות של אש, המייבשת את הלחות, לח – ס. מיבשת את החיות.

וזהו שאומרים ב'על הניסים' שעמדה מלכות יון (הרשע) להשכיחם תורתך, והיינו להשכיח ולהכניע שורש המלחמה שהיא ע"י אור – אור התורה. וכשנצחום הדליקו נרות בחצרות קדשך, ע"י שמן שנמצא בנס, והיינו הארת אור התורה והמצווה, שהוא שורש כח המלחמה.

קצד כמ"ש לעיל, במבט הפנימי מס' 17. וע"ע במס' 10 ובמס' 20

קצה ועין חת"ס (שמות טז, כב)

קצו כמ"ש לעיל, במבט הפנימי מס' 04.

קצז כגון (ישעיהו לא, ט) וְסִלְעוּ מִמְּגוּר יַעֲבֹר וְחֲתוּ מִנְּס שְׁרֵי נְאֻמֵּיהּ אֲשֶׁר־אָדָר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתִגְדָּר לוֹ בִּירוּשָׁלַם. ופרש"י ושם אֲשֶׁר־אָדָר לוֹ בְּצִיּוֹן – שם יהיה האש מוכן לשורפם.

מִלְחָמָה מִכַּח שְׁלוֹם – בַּקְלָקוּל וּבִתְיָקוֹן

כתיב (מלכים א ב, ה) "וְגַם אֶתְּהָ יְדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאֵב בְּנ־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנֵי־שָׁרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בְּנ־נֹר וְלַעֲמֶשָׂא בְנ־יִתְרֹן וַיַּהַרְגֵם וַיִּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בְּחַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְנָיו וּבְנַעְלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו". ופרש"י (שם וז"ל, דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם – שהיה להם שלום עמו, ולא היו נשמרים מפניו.

דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם – עוֹשֶׂה עֲצָמוּ כְּאוֹהֵב וּבִלְבָבוּ מִלְחָמָה

המלחמה ראשונה בין בני אדם שהיה בעולם^{קצט}, הוא בין האחים קין והבל. וביאר הגר"א^{קצט} את דברי הקב"ה לקין: (בראשית ה, י) וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אֲחִיךָ צִעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה, וז"ל, ויאמר אליו מה עשית להסתיר עצה לרמות אותי, בפך שמת שלום ובלבך טמנת ארבו. הלא קול דְּמֵי אֲחִיךָ; מה שקראת אותו תמיד בלשון חיבה אחי ורעי כדי לשום דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, ודימית שתסתיר ממני עצה, עכ"ל.^ר

ועוד מלחמה בין אחים, מלשון אחוה, מצינו בין עשו ויעקב. וביאר בבית יצחק (בראשית לב, יב) את טעם יראתו של יעקב מפני עשו וז"ל, [ד]עיקר יראתו של יעקב מפני עשו, היה שלא יעשה עשו נגדו כאוהב את, כדי שלא יזהר ממנו, ובקרבו ישים ארבו להורגו, וַיִּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, זאת היתה כל יראתו של יעקב מעשו. ואל המטרה הזאת שלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו, ר"ל לראות אם הוא עשו שונא גלוי, או אוהב כאח, ואם היה יודע יעקב בעשו שהיא שונא גלוי, לא היה ירא ממנו כל כך, דיעקב היה גבור אמיץ, והיה יכול לערוך מלחמה נגדו, עכ"ל, עיי"ש.^{יא}

שְׁלוֹם – בִּתְיָקוֹן פְּנִימִיּוֹת הַמִּלְחָמָה, וּבַקְלָקוּל תַּכְסִּיּוֹ לַמִּלְחָמָה

ועומקם של דברים, כי תכלית מלחמה – שלום^{יב}. וכאשר זוכים שלום קודם למלחמה, וכאשר לא זוכים המלחמה קודמת לשלום. אולם לעולם אחרית הכל הוא השלום. וזהו פנימיות התיקון, וכך יהא לעת"ל כמ"ש (ישעיהו ב, ד) "וְכִתְּבוּ חֻרְבוֹתָם לְאֵתִים". וכנגד כך עומק הקלקול הוא, כאשר לוקחים את השלום ומשתמשים בו

^{קצח} קדם לזה מלחמה של נחש, שפיתה לאשה ואדה"ר לאכול מעץ הדעת על מנת להורגו (מדרש אגדה (בוכר) בראשית ג, א).

^{קצט} אדרת אליהו, שם.

^ר ועיין במעשי ה' (חלק מעשי בראשית פרק כ', ד"ה ובוה יתישב) וז"ל, וַיֹּאמֶר קִין אֶל־הֶבֶל אָחִיו, ר"ל כשהיה מדבר עמו היה קורא אותו אחיו, והיה אומר לו אחי כנותן אות שקבל הדין ואות של אהבה, כמו שעשה יואב לעמשא כשרצה להרגו שאמר לו (שמואל ב כ, ט) הֲשָׁלוֹם אֵתְּהָ אָחִי, כי זהו שנאמר על יואב (מלכים א ב, ה) וַיִּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, כלומר עשה מלחמה והרגו בהוראת אות של שלום. עכ"ל עיי"ש בהרחבה. וע"ע באור החיים (בראשית ד, ח).

^{רא} ועיין באר מים חיים (וישלה לב, ז), וז"ל עשו רשע ערום היה, ויצא אל יעקב באהבה ואחוה כאדם היוצא לקראת אחיו עם אנשיו ומשמטיו. אבל אורבו טמון בקרבו היה, שישים דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם ויהרגנו בפתע פתאום, בלי נודע כלל אם מאתו היה או לא. עכ"ל.

^{רב} כמו שנתבאר לעיל במבט הפנימי 006 0141.

לתכסיסי מלחמה, וזהו הפלת תכלית הטוב לרע, ודו"ק.^ר

וישם דמי־מלחמה בשלם – מלחמה ע"י התורה שנקראת שלם

וביאור נוסף ביאר בבן יהודיע (סנהדרין מט.) וז"ל, וישם דמי־מלחמה בשלם, כלומר, הרג את אבנר באמצעות דברי תורה, דכתיב (משלי ג, יז) דרכיה דרכי־נעם וכל־נתיבותיה שלום, עכ"ל. ועומק דבריו הוא כך; כאשר הורגים במלחמה ע"י התורה – הנקראת שלום, עי"ז מעלה את המלחמה למדרגת שלום. וזהו פנים עמוקות לגילוי השלום בתוך המלחמה, דהיינו תיקון המלחמה ע"י התורה הנקראת שלום וזהו עומק התפלה (ליקוטי תפילות ח"ב תפלה ל) שאזכה לנצח המלחמה בשלום.^ר

^ר (עין פרדם רימונים, שער ז פרק ג)

^ר לביאור נוסף מהו דמי־מלחמה בשלם, ניתן לעיין בחיד"א (כסא דוד, דרוש ט"ז לשבת שובה, ד"ה והרב כנסת הגדולה).

שאלות ותשובות

חבלי משיח כעת

שאלה: אמרו לי שלאחרונה הרב אמר שעד עכשיו היו צירי הלידה של חבלי משיח, וכעת אנו נמצאים ביציאת ראש הולד. האם הרב יכול להרחיב קצת בהגדרה זו, האם זה אומר שעכשיו התחילה הגאולה בפועל ולא שייך הפלה של העובר כיוון שהתחילה הלידה ולא שייך 'נפל', והאם זה אומר שהגאולה תהיה בקרוב ממש ולא בזמן רחוק כיוון שהתחילה הלידה, והאם זו חזרה ממה שהרב כתב לאחרונה שיכולה הגאולה להתאחר כמה עשרות שנים?

תשובה: להריון של תשעה חודשים, לידה יכולה לקחת כמה שעות, או כמה ימים. להריון של 'שית אלפי שנין' [ששת אלפים שנה], יכולה לקחת לידה גם עשרות רבות של שנים, אולם התחילה הלידה!

הלידה שעת סכנה לחיים או למוות, וכן השתא לחיים או ח"ו להיפך!
ותחילת המלחמה ע"י משיח בן דן, וזה שאמרו (מגילה יז ע"ב) שביעית מלחמות, והוא הגאולה ע"י משיח בן דן. והתחיל בחושים בן דן שהרג את עשו, ונמשך בשמשון, ויושלם ע"י שריה, כמ"ש בזוה"ק (בלק, קצד, ע"ב).

[ובעז"ה שבוע הבא תובא הרחבה על עניינו של משיח בן דן]

עניינו של משיח בן דן

שאלה: האם הרב יכול להרחיב קצת בענין של משיח בן דן, מה מהותו ותפקידו, יש הרבה דיבורים על משיח בן יוסף ועל משיח בן דוד, הן על תפקידם וגילויים והתגלותם בנפש, וכן הרבה דיבורים על בחינת משה שהוא איחוד התרי משיחין, אבל מה עניינו של משיח בן דן?

תשובה: אמרו (ילק"ש, בראשית, מט, רמז קס) דן גור אריה, אמר רב חמא בר חנינא, זה משיח בן דוד, שיצא משני השבטים, אביו משבט יהודה, ואמו משבט דן, ובשניהם כתיב גור אריה. והשורש של משיח מצד אמו, הוא בנו של דן, חושים בן דן, חושים בלי וא"ו אותיות משיח. עיין בן יהוידע (סוטה, יג, ע"א). וקהלת יעקב (ערך משיח) בשם כנפי יונה (ח"ד, סימן כט). ומאה קשיטה (סימן עו). והובא בילקוט ראובני (מקץ, ובערך משיח, אות ו'). ועיין פרדס יוסף (בראשית, מו, כג) בשם ספר זכר צדיק.

וכתב בספר הגימטריות לר"י החסיד (פקודי, אות ו') וז"ל, יהיה דן נחש עלי דרך (בראשית, מט, יז), (בגימט') משיח, עכ"ל.

ועבודתו, אמרו (וזה"ק, ח"ג, קצד, ע"ב) הנושך עקבי סוס, דא עירה דהוה בהדיה דוד, דהוה אתי מדן, ובגיניה תליא גבורתיה בדוד, דכתיב (שמואל, ב, ח) ויעקר דוד את כל הרכב ויפול רכובו אחור, דא שריה, שעתיד לבא יחד עם משיח בן אפרים, והוא משבט דן, ועתיד הוא לעשות נקמות וקרבות בשאר העמים, וכשזו יקום אז תחכה לגאולת ישראל, שכתוב לישועתן קויתי ה', ע"כ. והוא ניצוץ משיח הגנוז בנחש גימט' משיח, וזהו דן יהיה דן נחש, נחש לעומת נחש. ועיין היכל הברכה (ויגש, ד"ה חשים), כמו שנתבאר כאן.

וכתב בספר הליקוטים (ויקהל, לה, ד"ה ענין ראייה) וז"ל, ולעתיד משיח מיהודה, ושריה משבט דן, כנזכר פרשת בלק (קצד, ע"ב) וכו', בסוד יאהדונה"י, עכ"ל. והבן שיש חיבור שריה עם משיח בן דוד מיהודה, גור אריה יהודה, ויש חיבור שריה עם משיח בן יוסף - אפרים. והוא בסוד וענתה בי ה"שירה" הזאת לעד, והוא כח שבט דן שמאסף לכל המחנות, משה חיבור בשורש של תרי משיחין, קו אמצע, ודן - שריה, חיבור מדין כלי, מלכות, מאסף לכל המחנות. וסוד מלכות שנמצאת בהוד, בסוד איהו בנצח ואיהי בהוד, ושם נמצא משיח בן יוסף, ושם נמצא גם משיח ששורשו מדן, שריה. עיין פרי צדיק (חנוכה, אות כה). וקהלת יעקב (ערך משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, וערך זיתים).

ויתר על כן, משיח ששורשו מדן - שריה, גימט' תקט"ו, מנין תפלות שנתפלל משה להיכנס לארץ ישראל, ובעומק נתפלל להתחבר עם שריה. כי משה סוד דעת עליון בדוכ', ושריה סוד דעת תחתון דנוק', כמ"ש באוצר החיים (דברים, מצות ל"ת שלא ירא הדיין מהבעל דין). והרי ששריה, משיח מדן, מצורף הן ליהודה, גור אריה יהודה, הן ליוסף בהוד, והן למשה. ועיין רמח"ל (אוצרות רמח"ל, ישעיה, ט, ה-ו).

ומכח משיח מדן יבנה בית המקדש, עיין ספר הליקוטים הנ"ל. משיח - דן, גימט' בית. והשתא שאנו נמצאים בבחינת מלחמה אתחלתא דגאולה, זהו מכח שריה משיח מדן, ותחילת המלחמה על ידו, כמ"ש ר' צדוק.

ויש להאריך במדרגה שריה, מלשון שררה, ומלשון שירה. [ועיין עוד רמח"ל, אוצרות רמח"ל (ישעיה, ט, ה). וקנאת ה' צבאות (עמוד צח). ועיין ב"ר (צח, יד) ססבר יעקב על שמשון שבא מדן שיהיה משיח].

שאלה:

האם משיח בן דן הוא כח בתוך משיח בן דוד או אדם נפרד ממשיח בן דוד?

תשובה:

יהודה - רישא

דן - סיפא

איחודם יחוד רישא וסיפא

אלו הם ב' כוחות אולם לא

נפרדים אלא מאוחדים.

יחוד רישא וסיפא !

כה תאמר לבית יעקב

(שאלות שנשאלו לאחרונה עבור בנות ישראל)

שאלה:

- א. האם אנחנו צריכים להיות מושפעים מהמלחמה?
- ב. במה עלינו להתחזק לאחר שנה של מלחמה מתמשכת?
- ג. כיצד עלינו להכין עצמינו לגאולה?
- ד. כיצד כל אחת יכולה להתחבר לנקודה היהודית שבה?

תשובה:

א. בוודאי ובוודאי שמאורע כל כך גדול צריך שיהיה לו השפעה על כל אחד ואחת.
 ב. אנו רואים שהקב"ה סיבב שאנו נמצאים במלחמה מכל הצדדים של ארץ ישראל, וזו הוראה פנימית שיש לנו מלחמה חיצונית ופנימית מכל הצדדים. מלחמה החיצונית מלמדת על המלחמה הפנימית, שכשם שהמלחמה החיצונית היא מכל הצדדים, כן המלחמה הפנימית היא מכל הצדדים, וכלשונו של המסילת ישרים, "נמצאת המלחמה פנים ואחור". זו הוראה שכח הרע הנמצא בבריאה ובדור זה בפרט, מקיף את האדם מכל צדדיו, והיינו שהרע גנוז ומתגלה היום בכל דבר, הן של חולין והן של קדושה. ולכך נצרך להכיר את מהות המלחמה ולהדבק בטוב שממלא את הבריאה, ולברוח מכל הרע שנמצא סביבותינו, הן בענייני חולין, והן באצטלא של קדושה. ובכל ענין וענין לחפש את הזך הטהור והנקי. זו דרכה של תורה, זו הדרך לכו בה!
 ג. לימדו אותנו רבותינו (גמ' מגילה יז:): שמלחמה היא התחלת הגאולה. המלחמה באה לברר את אמונותינו, לברר במי אנו מאמנים, ועל מי אנו סומכים. אנו רואים ברור שכח הצבא כשל כשלון חרוץ להגן על יושבי ארץ ישראל בשמחה תורה, ואין בכחו להילחם עם כל אויבינו מסביב, ולכך נמשכת מלחמה זו כשנה, ועל פי דרך הטבע לפי דרכי צבא אמורה להמשך לפחות עוד כמה שנים, ה"י.

מחד זה מוליד חשש מן העתיד, חוסר יציבות נפשית, כלכלית, ביטחונית, ועוד ועוד.
 אולם מאידך זה הזמן הנכון לברר את אמונותינו, לברר את האמונה במי אנו מאמנים, ולברר את 'מדרגת הלב', האם הוא חש את אמונה זו, לא רק ידיעה שכלית אלא 'הרגשה בלב' שעל ידי זה נעשה לבו שלו ורגוע. זוהי בדיקה פנימית אמיתית מאוד!
 לצורך כך ראוי לכל תושבי ארץ ישראל לקבוע זמן ללימוד אמונה והפנמתה למעשה! זו חובת השעה! כשהכל כל כך לא יציב, הקב"ה תובע שיהיה לנו יציבות עליונה יותר, על ידי אמונה זכה וטהורה בו ית"ש. זה תענוגן של נשמות ישראל אמונה טהורה בו ית"ש שהנפש האלוקית מתענגת עליה, כמו מה שכתוב "אז תתענג על ה"י".

ד. על מנת שכל אחד ואחת יכלו להתחבר חיבור עמוק לנקודה היהודית שבהם, נצרך לכל אחד ואחת ללמוד להכיר את נפשו, ולחפש בתוך נפשו הפרטית איזו נקודה ביהדות חזקה אצלו באופן גלוי וניכר יותר משאר נקודות, נקודה זו משתנה מנפש לנפש. יש והנקודה החזקה זו היא 'אמונה בקב"ה', יש שהנקודה החזקה היא 'אהבת ה'", או 'יראתו', ויש שהנקודה החזקה היא 'דיבור עם הקב"ה', וכן עוד אפשרויות נוספות. אולם הצד השווה אצל כולנו שיש לנו נקודה חזקה אחת יותר משאר נקודות, שבנקודה זו אנו חשים יותר קשר להקב"ה, כל אחד ואחת לפי מדרגתו. כאשר ברור לכל אחד מאיתנו מהי נקודתו הפרטית, עליו להקדיש לה זמן בכל יום לפי יכולתו, ולפתח נקודה זו, נקודה זו היא היסוד שעליו שיש לבנות על גבה לעת עתה את הקשר לקב"ה, וממנה להתרחב לנקודות נוספות. אולם תחילה יש לחזק נקודה זו בכמות ואיכות איש איש לפי ענינו.

נקודה זו היא השורש של הקשר שלו לקב"ה ועליו להוקירה מכל הון שבעולם.
 על כל אחד ואחת מאתנו לבסס ולחזק את הנקודה זו, קשר מעשי ונפשי לקב"ה, ובעזרת השם כל מי שיזכה לכך, יזכה לחיי אושר בעולם הזה, לחיי נצח בנועם ה' והדרו.

"ואני קרבת אלוקים לי טוב"

מה זה אתחלתא דגאולה עכשיו?

שאלה:

למה המצב דהשתא נקרא "מלחמה - אתחלתא דגאולה" בכתבי הרב שליט"א, איך שייך אתחלתא דגאולה ע"י מלחמה שהתחילה על ידי הציונים הערב רב? ומ"ש חז"ל מלחמות אתחלתא דגאולה זה קאי על מלחמות שנעשו ע"י שאר האומות אבל לא ע"י הערב רב, כי לא שייך גאולה ע"י רשעים, כי זה היה טענת הציונים והמזרחים בהקמת המדינה הטמאה שקראו לזה אתחלתא דגאולה וכבר אמרו לנו הגדולים הצדיקים שאין זה אתחלתא דגאולה אלא עיכוב הגאולה.

עוד קשה, שהלא עברנו שביעית וכמעט נגמר מוצאי שביעית, וא"כ כל מאמר חז"ל הזה של בשביעית מלחמות ובמוצאי שבת בן דוד לכאורה אינו נוגע עד שמיטה הבאה, ועל אף שברור ופשוט שהמאמר חז"ל הנ"ל הוא לאו דוקא באופן הפשוט אלא הכוונה להתלבשות פנימית של הדבר (ולדוגמא, החזון איש אמר שכן דוד בא במוצאי שביעית אין הכוונה שהגאולה צריכה לבוא דוקא במוצאי שביעית אלא הכוונה שמכח האמונה שיש לנו במוצאי שביעית אז תבוא הגאולה מכח כך גם בשנה ג' או ד') מ"מ לאחר שכל כתבי הרב עכשיו על המצב בנוי על מאמר חז"ל הנ"ל המשמעות מזה הוא שעכשיו אנו אנו מצפים לגאולה בפועל של מוצאי שביעית (ויש לנו א"כ עד ר"ה ואולי גם עד מוצאי שמחת תורה של שנה הזו שהוא הגמר של הגמר של השנה), וזה לכאורה קשה כי תמיד אמר הרב שלעולם שייך שכל הדברים האלו יתלכשו באופן פנימי ולא בפשטות של הדברים בזמן מסוים וכו' וא"כ למה באמת הרב משתמש במאמר חז"ל הנ"ל כאילו שאנו

נמצאים באמת באותו זמן של שביעית מלחמות ובמוצאי שביעית.

עוד קשה, כי הרב כתב בפירוש שעל ידי מלחמה זו יבוא משיח בן יוסף ועכשיו הרב כתב ש"השתא" אנו נמצאים במלחמה הזו מתחיל על ידי משיח בן דן - אבל מלחמה זו בא"י התחילה ע"י הערב רב, וכן כתב הרב להדיא בזמן החורף שעבר.

תשובה:

מכח עמלק, המהות העדר.

ולכך המצוה "מחה תמחה זכר עמלק" מכח שאר הערב רב, זהו תערובות שסותרת חלקיה אלו את אלו, ועי"ז הרע מכלה את עצמו.

עמלק מתנגד בפרט לשבט דן, "ויזנב בך כל הנחשלים אחריו" [שזהו בשבט דן בסוף המחנה] כמ"ש חז"ל. וכנגדו, משיח בן דן.

שורש הערב רב, דעת דקלקול, כנודע ערב רב גימטריא דעת, וכנגדם משיח בן יוסף, יסוד, מקום גילוי הדעת, יסוד של עלייון הופך להיות דעת של תחתון כנודע, ולכך פעולת היסוד נקרא דעת, והאדם ידע'.

והעדר קודם להויה, וזהו אתחלתא דגאולה, גילוי העדר¹⁷. וזה נעשה ע"י הערב רב. ומאיר אור

¹⁷ עיין בשיעור 'בלבביפידה-מחשבה', בנושא 'ביצה' (תשפ"ד).

המשיחים ומתפשט בתוכם, כנשמה בתוך גוף עכור ומזוהם. ועי"ז יתגלה העדר, הן מכח עמלק והן מכח ערב רב. וז"ש שביעית, בחינת שביטה - העדר. וכשיושלם ההעדר, זהו מוצאי שביעית.

שאלה: הייתי מאוד טרוד לאחרונה בצרכי בני ביתי, וזה מאוד קשה לי, כיצד אני יכול להכין את עצמי לגאולה ולאורו של משיח?

תשובה: האופן להכין את עצמו לביאת המשיח הוא להתבטל לרצונו יתברך שמו.

אור המשיחים מתפשט בתוך הגוף המזוהם

שאלה:

שלום עליכם הרב!

השאלה שלי בנוגע למה שהרב ענה שאור המשיחים מתפשט בתוך הגוף המזוהם. מובן שהראשים של הצבא הם כנגד תורת משה, אבל האם היהודים נלחמים בקצה מתוך מסירות נפש שמתגלת במלחמה בסוף בהם מתפשט אור המשיחיים ובעצם בכל העם כולו בטיפין טיפין? וכול התהליכים של התחלתא דגאולה שלנגד עיננו שהרב דיבר על תחילה משיח בן דן שילחם זה מהלך אלוקי שמתגלה על ידי הבורא אבל בחינה של דווקא מתוך הסתר גמור שקשור לנו דנון שמתלבש בטבע וזה גאולה של עני ורוכב על חמור? וזה הבחינה של העלם הגמור שער הנון דטומאה שמתגלה בטבע.

ועוד בסוף זה יהיה בחינת למעני אעשה והאם אנחנו נמצאים בנון דנון וזה חוסר הידיעה השלמה זה לא גופא כף זכות על כולם שהתשובה האמיתית שלא רצינו להגיע לשם אבל העולם נמצא בחוסר דעת ולכן זה יהיה ברחמים יום הדין?

תשובה:

כן

כמו שאומר רשב"י 'כולני לפטור את כל העולם כולו', כי הם נמצאים במדרגת 'שכורה ולא מיין'

בתמצית, שם נתבאר שכל מלחמה מגלה מצב של העדר, וכל העדר קודם להויה, לכן מלחמות אתחלתא דגאולה, שהמלחמה הוא ההעדר קודם להויה שהיא המציאות שיתגלה בהגאולה.

ובדרך העבודה, נתבאר בשו"ת אחר השיעור שהחיבור למדרגת העדר קודם להויה בדרך עבודה בנפש הוא, להתחבר לאמונה, שמתגלה בתוך מלחמה, שהיא תכלית המלחמה - גלות אמונה בבורא.

הערת העורך ע"פ מהלך הדברים שנתבאר בדברי הרב: בחינת 'קליפה הקודמת לפר', עמלק הוא תפיסת ההעדר בצד הקליפה, למנוע את הגילוי של תפיסת ההעדר בצד הקדושה העומד להתגלות. וכל המלחמות שורשם במלחמת עמלק, ולכן בכל מלחמה מתגלה העדר דקלקול שזה כפירה בבורא. וכנגדו בקדושה יש את כח של ההעדר קודם להויה, שזה בעצם אמונה בבורא, וזהו כל תכלית המלחמה, לגלות יותר אמונה בבורא, זה לעומת זה כנגד ההעדר דקלקול של עמלק.